

GYŰJTŐ: HARSÁZI ISTVÁN

GYŰJTÉS IDEJE: 1966.

TART.: A NIKLAI RÉFÉLTE

87 lap

FELDARABZI TITKÁR: NIKLA

SZAKTITKÁR: XXX

Iratgyűjtő

MSZ 5617
PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁROZÁS

ÁTVEZETVE AZ EGYSÉGES LTK. 1025-S TETÉLE ALÓL

Tel. Fon. 23-74. — Postafiók: 70. 1-5 oldal

1025 5-8

NIKLA KÖZSÉG KRONIKÁJA

II- rész.

Miklái remete, a "Dani uraság" élete,

6, 180 a világ vége.....	17-24
7, Hogyan épült Öszegyűjtötte és feldolgozta: Hársházi István Mikla,	
8, Mindkétke az újhabban.....	29-31
9, Szóva és szólam.....	31-33
10, Dr. Festetics György küldötté miklái.....	33-36
11, Utazás a Helikoni Ünnepségekre.....	36-37
12, Az Ünnepség esikhelyén.....	38-40
13, Dr. Festetics György Miklái.....	40-42
14, Az érferdülé Ünnepsége.....	43-44
15, Lővegerő Keszthelyen.....	44-48
16, Malac lopás Berzecegyi 1931.....	48-53
17, Bata Gyula a keressén.....	53-55
18, Csokkai Vidék Mihály és Berzecegyi találkozás.....	56-58
19, János látogatta máncs.....	58-57
20, János Vannoscs asszony.....	57-59
21, Az öltözet székely.....	59-61
22, Berzecegyi Dániel Amőcsök.....	62-64
23, Miklái fűje.....	64-67
24, Fekete Miklái Miklái.....	67-70
25, Vitjuka Dani parádé lovakkal talál.....	70-73
26, Parádésége.....	73-73
27, Berzecegyi Dániel halála és temetése.....	73
28, Berzecegyi Dániel gyermekei.....	73-74
29, Földművelés Berzecegyi.....	75-78
30, Halálunk avatása.....	78-80
31, Halálunk Berzecegyi Dánielről.....	80-84

A kézirat tartalma,

1. Amikor Berzsényi Dániel Sopronba tanult,.....	1-5 oldal
2. Berzsényi Dániel, mint katoná Keszthelyen,.....	5-8
3. Berzsényi Dániel kalandja betyárokkal ,.....	8-11
4. Dudás Jakab Hetyei története,.....	12-16
5. Berzsényi Dániel Miklái élete ,.....	16-17
6. Itt a világ vége,.....	17-24
7. Hogyan épült fel az új udvarház,.....	24-29
8. Elmélkedés az ujházban,.....	29-31
9. Széna és szalma,.....	31-33
10. Br Festetich György küldötte miklán,.....	33-36
11. Utazás a Helikoni ünnepségekre,.....	36-37
12. Az ünnepség színhelyén,.....	38-40
13. Gr Festetich György Miklán,.....	40-42
14. Az évforduló ünnepségen,.....	43-44
15. Lócsere Keszthelyen,.....	44-48
16. Malac lopás Berzsényitől,.....	48-53
17. Buta Gyura a deresen,.....	53-55
18. Csokonai Vitéz Mihály és Berzsényi találkozósa,.....	55-56
19. Muzsa látogatta méhes,.....	56-57
20. Zsuzsa Nemzetes asszony,.....	57-59
21. Az andocsi szüzanya,.....	59-61
22. Berzsényi Dániel Andocson,.....	62-64
23. Költők fája,.....	64-67
24. Fekete halál Miklán,.....	67-70
25. Fityuka Toni parádés lovakat tanít,.....	70-72
26. Peremesgye ,.....	72-73
27. Berzsényi Dániel halála és temetése,.....	73
28. Berzsényi Dániel gyermekei,.....	73-74
29. Emlékmű állítás Berzsényiinek,.....	75-78
30. Emlékmű avatása,.....	78-80
31. Emlékezések Berzsényi Dánielről,.....	80-84

B E R Z S E N Y I D Á N I E L.

Mikor született, már titán volt,
 Kinek kezében lant zendül,
 Külön világot alkotva egymaga,
 Igyjárt komoran egyedül,
 Lánggal volt tele teste-lelke,
 És szilaj, mint a vad fergeteg,
 Sejtjében zúgott a minden
 Ajkán robajlott a szó:

"Romlásnak indult hajdan erős magyar
 Nem látod Árpád vére miként fajul?"
 Majd mesélni kezdett halkbeszédű szóval,
 Hogy magasra emelje népét parasztjait,
 Szeretni kívánt, melegre vágyott
 De el hagyták a nyájas gondolatok,
 Hánykodó elméjében busképet forgatott
 Aggóva hazája sanyaru sorsán
 Österozott, küzdött, szenvedett,
 Míg a végzet könyörületesen megszánta,
 Elfáradt testét a földnek adta,
 Miklaj temetőben alussza örök álmát,
 Sirja felett azt zengi az alkonyi szellő
 Mi lelkünkben nem halt meg,
 Hanem örökké élni fog ő,

Hársházi István,

kezdése előtt már ott is legyünk, én magam foglak elkísérni, s...

Nikla község kronikája, II. rész,

Berzsenyi Dániel élete, halála és emlékei, mondák szerint,

Amikor Berzsenyi Dániel Sopronban Tanult,

Már régebben is azelőtt viták merültek fel az apa és fiu közötti tanulás végett. Az apa diplomás embert akart a fiából, Dániel pedig nem akart tovább tanulni, csak gazdálkodó akart lenni. A vitát vége redményben Hetyére meg hívott rokonság a családi értekezleten döntötték el, melyen jelen voltak Dukai Takáts János, Thumman Pál és Berzsenyi István nemzetes urak, sógorok és nagy bácsik. Akik nagyon helyeselték hogy Dániel a magasabb iskolák elvégzésére Sopronba menjen. Berzsenyi Lajos, amint a rokonsággal meg beszélte a fiával való tervét beszólitotta fiát az írószobájába s így szólt hozzája:

"Dániel!-Gyerek sorsot már nem sokára elhagyod, most itt az ideje hogy a további tanulásaidat meg beszéljük. Azért hívtam el igen tisztelt Bátyád uramékat is. A megbeszélések folyamán az én elhatározásaimat helyesnek találták. A tervem az hogy téged a híres kizs Soproni liceumban a magasabb fokú tanulmányok el sajátítása végett oda szállásoljalak.

Soproni iskolában van egy igen jó barátom, nagy becsü férfiú kinek nagy tudása leend, annak kezeire bízatalak és az téged én irányomban való megtisztelés végett el is fogadott, hogy gymnasium magas iskola tudásába téged be vezessen és meg oktasson.

Ez a nagy tiszteletet érdemlő tudos férfi Mesterházy Nagy János professzor uram, kinek te tartozól mindenben engedelmeskedni, és nagy atyai intelmeit megfogadni, ne hogy nekem és anyádasszonynak, meg a bátyád uraméknak szilajsággoddal és makacssággoddal mély szomorúságot okozál. A nagy tudományu és nagy nevü férfiú még az irányban is is tevékenykedett, hogy az iskolához közel lévő deák szálláson Tujder Kátyás urannál el kvártélgozon. Tujder asszony pedig az iskola év alatt főztyével meg traktáljon. Bátyád uramék is helyeselik az én elhatározásomat, ami ez irányban most már megmásithatatlan. Készülj fel az utra, a gyűjjő héten utra kelünk, hogy még az iskola meg kezdése előtt már ott is legyünk. Én magam foglak elkísérni, s ott

egy-et-mást még el akarek intézni a dolgaiban,
 A jelen volt nagy bácsik mindenben igazat adtak az apának Berzse
 nyi Lajos nemzetes urnak, Csak Dánielnek nem volt a kedvére, Próbá
 kozott tiltakozni az apja elhatározása ellen, azonban amikor látta
 hogy a nagybátyjai is az apja véleményén vannak és az édes anyja
 is azt tartja jónak nem akart nekik fájdalmat okozni, így meg ad
 ta magát a sorznak és bele törődött a megfelebezhetetlenbe,

A megjelölt napon hamarosan utra is keltek, Nem csak ők, hanem az
 azon ifjak is az ország területén akik magasabb fokú tanulmányi er
 redményeket akartak elérni akár Pápán, Patakon vagy Sopronban, ki
 meg más felé, ahol megtalálta magának való iskolát,

Leponyvázott ekhós szekereken, így utaztak akkor még, mert csak
 hire volt a vasutnak, meg a gőzhajónak, már olyan hire hogy egy pár
 tudós ember beszélte, hogy majd az is lesz, Tehát így jártak keres
 túl-kasul az ország utjait ki merre ment, Berzsenyiék ekhós kecsi
 ja Pápát elkerülve Kapuvár felé vették az utjaikat, Dánielnek a
 szomorúsága mellett az utazás nagyon kedvére volt, sok minden újat
 látott és tanult utközben, élvezte a táj szépségét, Már ifju koráb
 ban tudott örülni hazánk szépségének,

Hosszu utazás után megérkeztek Sopronba, az Aranysas szállóba bé
 reltek szobát, Berzsenyi Lajos nemzetes ur, csak addig maradt a vá
 rosban, amig Dániel ügyét elintézte Mesterházy Nagy János profesz
 szorral, és a szállásadó Tujder Mátyással, A lódába csomagolt ruha
 nemiket és az élelmiszert a szállására vitette, s a fizetséget is
 elintézte, aztán ott hagyta a Dánielt az idegen városban a tudos
 profesor és szállásadó pártfogásában,

A deák szálláson hatod magával volt, Az ismeretlen környezet na
 gyon idegenül hatott rája, főleg az első napokban, a szavát is alig
 lehetett hallani, Még a Tujder Mátyás bohokás rossz magyarsággal
 kimondott szavai sem tudták a rossz hangulatból felderíteni, pedig
 nagyon igyekezett szegény feje, A háziasszony is mindent elkövete
 tett, hogy jó kedvére derítse az új deákat, legjobb falatokkat nek
 ki adta, és mindenben a kedvébe járt, úgy szintén a deák társai is
 voltak a legszébb látás az egész környéken, A szavak ami frajla-

azon igyekeztek, voltak is a városi hatóságok, de még
hagy sokára sikerült csak a Dániel komorságát eloszlatni, és vigá-
ságot teremteni. Mesterházy professzor ur több ízben meg látogat-
ta a deákszálláson barátságosan elbeszélgetett a tönzsi mokány
magyarral. Aztán meg is kedvelte az őszinta nyílt szavaiért, mikor
a tanév meg kezdődött, a az iskolába jártak a deák társaival őszin-
te jó barátság fejlődött ki, kiváltképpen a szálláson lévő társai-
val. Csak a németeket nem szívelte, tekosóknak, vagy bürgéknak hív-
ta őket. Amikor teljesen megismerkedett nemcsak a közvetlen kör-
nyezettel, hanem magával a városi néppel is, nem egyszer verekedés-
ben is részt vett, ha úgy fajult a dolog magyar és német deákok kö-
zött. Megtörtént az is, hogy az iparos legényekkel is összeakas-
zkodtak, meg volt nekik tiltva a magánháza való részvétel.
Sokszor ment haza ő is megtépázva, szakadt mentében, rongyos pan-
talóban, véresen, maszatosan, háziasszonya megérte rendbe hozni, is
Eljante a nagyiszteletű tanító urak amint meg kedvelték a tönzsi-
komor szorgalmas jó tanulóságnak mutakozó Dánielt, nem egyszer di-
csérő levelet küldtek apjaurának, kerai volt a dicséret,, Amint
megismerkedett deák társaival, és fölismerte a várost, annál több
beszuságot tört az örök alá. A nagyiszteletű urak fajüket csová-
ták egy-egy ilyen csete-paté hallatára amelyben leginkább Dániel
is részt vett. Mesterházy mivel hogy annak védő és felügyelő szá-
nya alá volt bizva, most már több ízben szigorúan megdorgálta, sőt
meg is fenytette hogy korbáncsal lesz kénytelen a helyes utra
téríteni és az apja urának pedig tudomására adni a viselt dolga-
it, gyalogoltak hogy verakodás kisért állottik. Dániel most meg
Dánielt nem akadályozta az a tudat hogy ő deák és nemes urfi, s
hogy ne vegyen részt a városban le zajló dő csínyeken és azt kö-
vető csetepatékon. A helyéről diák társaival együtt, volt a városban
Soproni város tavánál lakott egy sváb bábsütő mester, aki arról
volt híres hogy a környéken ő sütötte a legfinomabb süteményeket
s ő készítette a legszebb és legdiszesebb bábsziveket, legszebb
versek voltak beke sütvé, de még arról is híres volt, hogy neki
volt a legszebb lánya az egész környéken. A svábok Anni frajlá-

nak hívták, bemoltak is utána a totykos Henrikek, V... áran
majurátusok is, Ők azonban csak magyarul Macának hív
Macának, M... ki költött, Berzsenyi...
Berzsenyi Dániel is, ha csak a szerét ejthette minden alkalom
mal arra felé vette az útját, úgy séta képpen, aki is nagyon t
tetszett a bábsütő szép lánya, még a tanulást is el hanyagolta
a lány miatt, s ott incselkedet hacsak tehette körülötte, leány
nak is nagyon meg tetszett a tömzsi sűrű véru magyar deák, Az
apja tilama ellenére is találkoztak a tóparton,
Abban az időben a Soproni Város Iparos céhe májushavában majá
list rendezett a város tóparton, Minden valamire való ifju em
ber részt vett azon, még a diákok is ott bettenkedtek, ha bár
szigoruan meg volt nekik tiltva a mulatozáson való részvétel,
vagy azok most egyelőre csak amézeskalácsosok és a perces sá
storok között esontak, A bátrabbak azonban, akikhez a Dániel is
tartozott, minden tilalmat felrugva a mulatók közé vegyültek é
és ropták a táncot, Dániel már akkor híres táncos volt, vagyis
abban a hírben állott, Mással nem de táncolt mint a Macájával
az első diákszerelmével, Ha akkor lett a pap, az ipar, az
Az iparos sváb legények nem nézték jó szemmel a bábsü léánykö
rül szépet tevő diákokot, A tömzsi magyar nagyon be volt xhágyá
m nekik a bögükben, amíg am azok táncoltak, ők meg állandóan a
kigyókövet fujták, tanakodtak, Híre is ment hamar a mulatók köz
szótt, hogy ha a deákok nem mennek el, kiebrudalják őket,
Ez a hír Dánielhez is eljutott, még pedig a Maca által lett fi
gyelmeztetve hogy verekedés készül ellenük, Daniel most nem
akart verekedni, már amugyis igen sok volt a revásán a tanárok
és apja ura előtt, nem akarta hogy még több legyen, Szépen el tá
vozott a bál színhelyéről diák társaival együtt,
mint az iparos legények ezt észre vették, vérszemet kaptak, na
meg a sok sör amit benyakaltak tüzelté őket, utánuk vetették ma
gukat a diákoknak, Azok pedig lassan, ének szóval bandukoltak
csoportban haza felé, a tó tulsó partján jártak már amikor észre
vették az utánuk kiabálva rohanó sváblegényeket,

A gyávább és a gyengébbek megfutamodtak, elszaladtak, csak páran maradtak ott, és szálltak szembe a túlerőben lévő üldöző legényekkel, Heves küzdelem fejlődött ki közöttük. Berzsenyi, mint egy szaroroszlány úgy küzdött, egymaga tizenkét legényt vert le és mind a tizenkettőt a város tavába dobálta.

Másnap nagyvált a felháborodás a városban, főleg a városi tanácsban lévő németek között. Testületileg vonultak a Liceum Magisztránusa elé és követelvén a rezignáló diákok azonnali kicsapását.

A legtöbb profesor is egyet értett a követelőkkel mivel hi hogy azok között is a legtöbb katonák nemet volt, és örültek az eseménynek, így adódott sulyos ok arra hogy Berzsenyit a szilaj vad magyar deákok kicsaphatták az intézetből. Csak Mesterháza profszert bántotta nagyon az eset, hogy megint az ő pártfogoltja volt a baj kezdeményezője.

A vád így volt meg szerkesztve, hogy csak Berzsenyit tudják el távolítani.

Dániel már be sem ment az iskolába, hiszen nem is tudott volna, mivel hogy az ő feje is több helyen föl volt szakítva, s tudta hogy ő már tovább ott nem tanulhat, nem is volt hozzá már kedve.

Ő maga azt mondotta, hogy nem akar lenni sem pap, sem ispán, sem fiskális de még szolgáló bíró sem, most már katona akart lenni.

- El végződvény a dolog...! Nem tanulok, katona leszek! - ez lett a végérvényes el határozása.

Berzsenyi Dániel mint katona Keszthelyen.

Az elhatározását tett követte most máz. Össze szedte holmiját, a legszükségesebbeket magához vette batyuba kötve, többi a ládájaiba zárva ott hagyta a szállásadójánál, és búcsút vett a barátaitól s úgy ott hagyta Sepszentpál mint szentpál az oláokat.

Az apostolok lován vágott neki az utnak, Egyik faluból a másikba zarándokolt, mint vándor deák. A vándorlása alatt még jobban meg érlelődött benne az a gondolat hogy katona leszek. Haza nem mehe na meg nem is igen akart, mert az apja urával ugysem igen tudott megférni. A többnapos vándorlás után végre Vas megye községébe Baltavárra érkezett.

Este felére hajlott az idő Festetich majorjában szállásolta el magát éjszakára, Másnap reggel folytatta az újút Keszthely felé, amint kiért az utra a Baltavári uradalmi fogatai is éppen odaérték szénát szállítottak Keszthelyre, főlkéretőzött a szénával megrakott egyik szekérrre, így a hátra lévő utat most már szénás szekéren tette meg, Amint meg érkezett a Balaton menti kis városba, nem gondolkodott sokáig, hanem a legelső útja a katona parancsnokságra vezetett s jelen kezett katonának,

A jó testalkatu fiatal emberrel nem sokáig cifrálták a dolgott, hanem azonnal bevették katonának, Berzsenyinek eleinte nagyon tetszett a katonaélet, főleg még nem vették szigoruan, Szilaj és kalandos vágyait szabadjára engedhette és kitombolhatta magát,

Azokban az években, amelyeket a szigoru katonai gyakorlatok próbára tették az ifju erejét, Katonai nehézségek nagyon megviselték, úgy hogy meg is betegedett, Meggyógyulása után tovább kellett szolgálni, mert nem volt más út, mivel hogy haza nem akart menni,

Szülei sokáig nem tudták hogy hol van, édes apja, akit nagyon fel bőszített az impozitorsága hallani sem akart felőle, Annál jobban fájt az édes anyjának, az fiának eltűnése, Sokszor kérlette az urát, hogy becsásan meg Dánielnek, meg kell kerestetni és haza hozni, Szigoru apa ridegen utasított vissza minden olyan kérést ami a fia megkeresésével és haza hívásával volt kapcsolatban, Azért titokban magához hívatta testvér öccsét Berzseny István urat és őt kérte fel hogy keresse meg a fiát,

Berzsenyi Istvánnak sikerült is rövid idő múlva meg találai Dánielt István urnak baráti látogatásai és egyéb ügyeinek elintézésének végett Keszthelyre kellett utazni, Egyik napon amint egyik barátjától a másikhoz igyekezett a katona kaszárnya előtt ment el, csodálkozva pillantja meg a silbakon álló katonát, Kiben nem mást, mint az öccsét Dánielt vélte felismerni katonai őrszolgálat közbe, István úr nem mutatkozott Dániel előtt peddig nagy volt az öröme hogy meg találta, azt kinek meg keresésére éppen ő volt meg bízva, és most a véletlen

az utjába hozta,
 A katonaságtól való szabadulása után négy évig maradt otthon, és
 gazdálkodni kezdett az apja birtokán. A gazdálkodás mellett a
 költészet is igen fölkelte figyelmét. Szeretettel foglalkozott
 a görög klaszikusokkal s úgy titokban a verseléssel is.

Itthon sűrűen találkozott Takáts Judittal, azok gyakran átjártak
 Dukáról Hetyére, Juditnak a költészet volt a szerelme, nagy hév-
 vel szokott Dániellel a poétikáról csevegni, s is verselt titok-
 bányáiban lobanékony természete szerelemre gyuladt Judit iránt fe-
 lességül: is akarta, azonban az apja által gördített akadályokat
 nem tudta legyőzni, s szerelmük teljes kibontakozásának az vetett
 véget, hogy Juditnak el kellett menni egy távollakó nagynénéhez,
 hogy Dánieltől távol legyen, Dániel pedig vissza ment Sopronba
 hogy az iskoláját elvégezze,

Sopronból való hazatérése után végleg elkezdett gazdálkodni
 Ekközben ismerkedett meg most már nagy lányá fejlődöt kis Takáts
 Zsuzsannát, akiben aztán szerelmes is lett, akit csak "Susám"-nak
 nevezett már később, asszony korában is?

Szerelmét, most már nem rejtette a véka alá, hanem elmondotta az
 édes anyjának, az megértette a fia szándékát, mivel jól ismerte a
 fia szerelmének a családját, hiszen rokonok is voltak, nem is el-
 lenezte a dolgot.

Annál inkább az édes apja, aki hallani sem akart arról, hogy a f
 fia meg nősüljön, legalábbis addig amíg valami diplomát nem szer-
 rez,

Dániel azonban most kerekén kijelentette, hogy ő nem fog tanulni,
 semmi kedve nincs hozzá, nem akar ő diplomás lenni, hanem gazdál-
 kodó és feleségül veszi Zsuzsát,

E vita állandó zsurlódást okozott a két makcs férfi között, nem
 akartak engedni egymásnak, most már napi renden voltak az éles
 szóharok, sőt egy alkalommal majdnem tettlegesség is fajult a do-
 log. Apja már nem tudott az indulatán uralkodni, egy heves szó-
 csata alkalmával az íróasztaláról felkapta a papírvágó törét a
 azt hajította fia felé, Dániel egy nála lévő klasszikus Vergili

usz könyvel vétele ki, s a könyvön a törkés nagy szakítást okozott, /Erről a könyvről 1960-ban Berzsenyi István tábornok özv. vegye beszéltrola Lengyelötiben, ő ismerte és látta is a könyvet./

Mig végül is Dániel az édesanyját kérte meg hogy járjon közbe és kérje meg az apja urát hogy egyezzen bele a házasságában, de ez is hiába volt, a nyakas öreg ur hajhatatlan maradt, nem adta be a derekát, Mig végül is, az anyai nagy bátya miklái főldbirtokos Thumman Pál közbe járásának lett csak eredmény a házasság ügyben, Annak kérésére engedett és alkudott meg a sorssal s egyezett bele a fia házasságába,

Berzsenyi Dániel feleségül vette a 14 éves Takáts Zsuzsánát és a házassága után ifju feleségének birtokán Sömjén meg kezdte gazdálkodását, Itt született meg az első gyermekük Farkas, majd utána Lidia, és Antal

/Ezeket a történeteket több ízben el szokta mondani a nagy anyám Hársházi Juliána, aki teljes életét a Berzsenyi családnál mint szakácsné töltötte, ő Berzsenyi Máriaától a kőti unokájától hallotta, mig amaz egy rokonától dr. Berzsenyi E. Fehérvári fő orvostól aki rokon látogatásra szokott eljönni Miklára./

Berzsenyi Dániel kalandja a bakonyi betyárokkal,

Berzsenyi Vas megyéből sűrűn ellátogatott Miklára Vitola hajduja kíséretében, Egy ilyen utazás alkalmával a Bakonyban eltévedte, Utirányul nem a tihanyi révet választották, hanem Keszthely felé akartak jönni, mivel Dániel uraságnak elintézni való dolgai akadtak a Balaton-parti városkában, Induláskor úgy tervezték, hogy Keszthelyen Szántai kasznárnál szállásolnak,

/mint lőháton elindultak Kemesesaljáról, azonnal le is tértek aszokott utról és bevették magukat a Bakony rengetegébe, az ég felé törő hatalmas bükkök, tölgyek, fenyők, apró hegyipatakok vihálgába, Senha nem jártak még erre, Szóltianul lovagoltak egymás után, lenyugözve a rengeteg szépségétől, A nap már lenyugvófélében volt, a homály sűrösödni kezdett amikor észrevették, hogy

eltévedtek, megálltak gondolkodni, legszívesebben visszafelé mentek volna, de a hirtelen erőszakodott sötétség úgy körülvette őket, hogy reménytelennek látszott az utkeresés,

-Ha, édes szógám, mi itt fogunk megveradni-mondja Berzsenyi, Mire a Vitola hajdu:- Kibirjuk nemzetes uram, hiszen olyan szép az este, hogy öröm lesz szabad ég alatt tanyázni!

Kerestek nyomban egy kis tisztást, ahol kipányválták a lovakat, hadd legeljenek, aztán letelepedtek egy fa alá, előszedték az utitarisznyát, jó étvággal falatoztak, azután elindultak a közeli csobogás után, hogy szemjukat oltsák, csakhamar megtalálták a hatalmas bükkfák között kanyargó csermelyt, Vitola idevezette a lovakat, aztán leszedte a takarekat, nyergeket és lerakta az alá a fa alá melyet éjjeli szállásnak szemeltek ki,

-Itt valahol emberek vannak, mert kutyaugatást, fejszezacskodást hallok-szolalt meg Berzsenyi,

-Lehet, hogy szénegetők tanyáznak erre valahol-fülelt fel Vitola, és szemét kutatva járatta a sűrűségeen,- Nézze csak nemzetes uram! Mijtha világot gyújtott volna valaki emott! Elmegyek, meg nézem, hátha rendezebb szállásra akadok,

-A természet anyai ölénél különb szállást ugysem talál az szógám-gondolta Berzsenyi, de eleresztette a hajdut, ez meg elindult a hang irányába, De alig tett néhány lépést amikor a holdvilág fényébe egy ember körvonalai bontakoztak ki előttük, Vitola mindenre felkészülve felhuzta a pisztoly kaksát, Berzsenyi azonban közönyösen nézett a jövevényre, akinek vállán egy fejsze volt minden fegyverzet~~ke~~, bő gatyát viselt, pitykés mellényt, meg a bakonyi kanászok pörge kalapját, Zord hangon szólt hozzájuk:

-Kicsodák kigyelmeitek, hogy ilyen öreg este a bakonyban cartatnak?- Vitolának nem tetszett az idegen, minden mozdulatát éber szemmel kísérte, Berzsenyi válaszolt:

-Eltévedt utasok vagyunk, itt akarunk éjszakázni, reggel megyünk tovább Somogyba, Miklára,

-Ha Somogyba mennek Miklára, akkor nem a Bakonyba kö gyünni, ha-

nem a tihanyi rév felé. Nem félnek kigyelmetek a betyároktól?

-En félni nem félek tőlük- felelte Berzsenyi,

-En nem mondanám olyan bizonyosan, Mert van félni való! Mert Kurucz János nem cifráz, hanem elintézi a dolgot -mondta az idegen és háromszor bagolyhuhogást utánsott, Vitéz lának erősen emelkedett a harcikedve, szemére huzta a darutollas kalapot, Várt, hogy mi lesz, Berzsenyi is nyugtalan lett, amikor a huhogás irányából, ahonnan az idegen is jött, három alak közeledett, - Na, mi az, kik ezek? - kérdezte az egyik,

-Ketten vannak, ezt mondják, hogy Somogyba mennek Miklára, Nem látszanak valami gazdagoknak, de a két ló az szép,

Félkörben álltak meg Berzsenyiék előtt, a legvállasabb előre lépett, - Aztán minek mennek Miklára, és kik kigyelmetek he?

-Miklára megyek a rokonaimhoz, ott van a birtokom is, Egyébként a nevem Berzsenyi Dániel Kemenesaljáról, -Börzsönyi? Csak nem a hötyei ajos uraság fia, a Dani ifiúr?-De én volnék, a társam pedig Vitola hajdu, -Azt is ösmérem-dünnyögte az egyik,

Erre aztán félre vonultak és vitatkozni kezdtek, Később visszajöttek és a vállas ember ezt mondta: -Köszönje az élő istennek, hogy a Börzsönyi tekintetes ur fia, Befogadjuk a putriban, mert ki kinn az ég alatt még baj érheti,

Nem messze az ismerkedés színhelyétől volt egy putri, Odavezették az eltévedt vándorokat, jó vacsorát is készítettek úgy szabad tűznél, Berzsenyi egészen megnyugodott, de bizony a hajdu nem, az egyik házigazda, aki észrevette Vitola izalmát, rá is szól,

-Acsmán, ne félj, nem lösz baj, De azt a játékot- és megpöcintette a pisztolyt- tadd el, mert még kárt teszél magadban,

A lovakat kipányválták a putri előtt, ők maguk pedig bementek és lefakudtek, Mikor elcsendesedtek, kisvártatva ismét felhangzott a bagolyhuhogás, aztán négy durva kinézésű fegyveres ember jelent meg, Egy cseppet sem voltak kedvesek, mikor meglátták, hogy idegenek fekszenek a kunyhóban, Nagy vita kerekedett a vendéklátók és az ujannan érkezetők között, ezek ki akarták végezni a vendégeket

Dudás János Hetyei története

amazok pedig védelmezték Berzsenyiéket, Már-már ökökre mentek, de Berzsenyi Lajos Győrújvárosi Nemzetes urnak, volt náai jobbágya később az előbbi négy ember csak lecsendesítette valamivel őket, ^{Artúr} gondozása volt az ő munka kora, Ország, a fiatal felesége később lóra ültek és elmentek,

Az izgalom után Berzsenyi is, meg Vitola is oly mély álomba szent egyenővel a huzartás minden dolgában, Pista az szorgalmas feher derültek, hogy csak, világos nappal ébredtek fel, A betyároknak-mert család volt aki egyenként sümjeuról került betyára, Sümjei természet már nyilvánvaló volt, hogy azok adták az éjjeli szállást-hült he- volt, ott ismerkedett meg a Jakabbal, mivel hogy az szorgalmas feher lyüket találták csak, a két lovuk is eltűnt, helyében hagytak két két legénykorában most már ott lakó Dani urnak a Lajos ur által másikat, Elég formás szép állatokat, Nem tudni miért cserélték ki

őket, Megnyergelték, lóra ültek, A putri közelében az erdőben dísz amikor fészkeltek mind a ketőjüket elhoztak betyára az öreg nőket makkoltatott egy kanász, Mikor észrevette Berzsenyiéket, ill az az belsőjebbégnek, Hogy meg becsülésben rendezték azokkal lemtudóan köszönt, Ő mondta, hogy ne haragdjon a tekintetes ur, a az az becsültes makkjuk miatt, Nem éreztették velük a szolgai betyárok cserélték el a lovakat, Hogy pedig nem emésztették el a voltukat, magyón embereségben bándamódn tartottak őket, Amikor meg őket, azt annak köszönheti, hogy ösmerték édes atyja urát a hetyi született az első kis gyerek, aki keresztnevében a Vándor nevet az uraságot, még pedig ketten, Máté Jancsi, aki Hetyén volt kanász, meg a Berzsenyi Nemzetes asszony, aki még akkor el, bejárt a gyerekek annak kemája a Kecskés Pesta,

Ezután a kanász akit Bódi Tamásnak hívták, kivezette Berzsenyiéket, Egyenővel anyai gondviselésben rendeztette, két a rendes utra az erdőből, s nem sokára Keszthelyre értek Szántay kasznár házába, Itt újabb meglepetés érte őket Szántay csikó- volt az a felesége győzősége a jobbágy családjaival szombat, is sai lovaikban ráismertek arra a két lóra, amit a betyárok a múlt éjszakán kötöttek el, Mikor Berzsenyi elmesélte kalandjukat, volt a nagy vigasság, hogy ilyen szerencsésen uszták meg a híres Kurucz Jancsi betyárjaival való találkozást a Bakony rengetegében,

/Ezt a betyár történetet, amit Niklai mondának hívunk, nagy szeretettel szokták emlegetni a szüleim és Hársházi Máté, György nagy bátyám és nagyanyám Hársházi Juliána, Talán azért mivel a mondában szereplő Vitola hajdu az ő nagyapjuk, Vitola Hársházi János volt, Az én nagyanyám, bátyám, apám is még viselték a Vitola elő nevet, Az én gyerekkoromban is a falu népe csak úgy hívták őket hogy a "Vitolák"-mamár azonban csak kevesen emlékeznek erre a névre, az első kanász lett, magyón értett a díszes bevezetésben,

Berzsenyi Mária is szokta emlegetni a nagy apja esetét a betyárok között, Takács Késé Pista bácsi a niklai volt mese módó szokta elmondani a leirt formában, /

lett, Amarta a fűben és a fákban rejülő orvosainkat a azoknak ha tésit is, S az az állatgyógyászati fiuról-fiura szállt, Jakab ősei is mind ilyenek voltak és így lett belőle is az állatokhoz tudó meg ember Hetye hárujának Csakdumólkre, Csakdumólkre és még Jancsikára is elhívták a betegállatokhoz,

Dudás Jakab Heteyei története

Berzsenyi Lajos Egyházas Heteyei nemzetes urnak, volt házi jobbágya. Disznók gondozása volt az ő munka köre, Őrzése, a fiatal felesége az udvarházban segédkezett az apró jószágok gondozásában, főzésben egyszerűen a háztartás minden dolgában. Tiszta és szorgalmas fehér család volt aki egyébként Sömjénről került Hetyére, Sömjéni termék volt, Ott ismerkedett meg a Jakabbal, mivel hogy az sűrűn megfordult legénykorában most már ott lakó Dani urnál a Lajos ur általi küldetésben,

Amikor észzekeverültek mind a kettőjüket elhozták Hetyére az öreg urhoz belső jobbágyoknak, Nagy meg becsülésben részesültek szorgalmas és becsületes munkájuk miatt, Nem éreztették velük a szolgáló voltukat, nagyon emberséges bánásmódba tartották őket, Amikor megszületett az első kis gyermek, aki keresztségben a Vendel nevet kapta Berzsenyi Nemzetes asszony, aki még akkor élt, bejárt a gyerekágyas fiatal asszonyhoz rendbe tenni mindent, és enni valót hordott neki, Egyszerűen anyai gondviselésben részesítette,

Az öreg ur nem volt rossz indulatú ember, azonban annak nem igen tetszett a felesége gyöngédsége a jobbágy családjaival szemben, Ez egy ízben amint munkában találta a feleségét a szellér házában amint mosott és takarított a betegre szová is tette neki, Az idő múlott, a kis Vendi gyermek úgy növekedett erőben egészségben, olyan volt mint egy kis vasgyuró,

A kis család élt békességben, dolgoztak szorgalmasan, a jobbágy ságból felszabadultak olyan értelemben, hogy kimért javadalmakat kaptak a szolgálataukért,

Jakab számadó kanász lett, Nagyon értett a disznók neveléséhez, gyógyítani is tudta őket, ahhoz is értett, ha valamelyik meg betegedett, Ismerte a fűben és a fában rejlő orvosságokat és azoknak hasznát is, S ez az állatgyógyászat fiuról-fiura szállt, Jakab ősei is mind ilyenek voltak és így lett belőle is az állatokhoz tudálékos ember Hetey környékén Celkdömölkre, Osztyasszonyfára és még János házára is elhívták a betegállatokhoz,

gulyosai néznek végig -13- az nevelésnél keztyeltak az ő nyelvé-

Kis család meg volt békességben hármában, Mig egyszer csak a fiat
tal Dudásné nem a legjobban kezdi magát érezni, éppen abban az idő
ben mikor az ura nem volt otthon, Egy farka disznót terelt áttal,
Somogyba Mikla községbe, ahová a Dani ur eközben átköltözött az any
nyai jussbirtokára az apró családjával együtt gazdálkodni,

Jakabot bizták meg a disznók átterelésével, Mivel tudták hogy az
nem lesz azoknak semmi hijja ~~sem~~ a bakony közötti hosszú úton Koss
helyfelé,

Igy aztán jó egy hónapban telett mig újra vissza gyalogolt Hetyé
re, Azután tudta meg hogy Örsze újra teherbe esett, állapotos lett,
Nagyon örültek neki, s ezek a bizalmas családi süttogások azután na
pi renden voltak, Kis leánykát szeretnének most, hogy a kis Vendiké
nek lenne egy kis hugicája, Aztán már hamarosan a szomszéd asszony
nyek is megtudták hogy Örszének ismét lesz gyereke,

Az idő mulik, egyik nap a másik után megy el, Nagy idők jártak a
akkor is, Szomorú idők, Berzsenyi nemzetes asszony Thumman Katalin
Dániel édesanyja szive nem bírta ki azarkatx örökös harcot már ré
gen meg színt dobogni és örök pihenőre tért, a Család szétszeredett
Dani uraság Miklán lakik, ott gazdálkodik, Kihalt Hetyei udvarház
csendes szobájában, a magában meghasznolt Öreg ur eszmélkedik és
töpreng az elmúltak felett, Elmúlt élete nagyon sivár volt, nem igen
volt neki öröme, a történelem szerint az egyetlen fiával is örökös
terzsalkodás dúlt, Csak a felesége tudta elosztani a berut a hon
lokáról, és egyengetni az utatt közöttte és a fia között, De most
egyedül volt elhgyatva a hetven éves agastyán a zürzavaros helyzet
ben, a ut ~~után~~ lakott patríba, Mikor a Vendi gyerek szállott

Napoleon hadjárata idején Francia hadsereg vonult keresztül a Ba
latoni felvidéken, Hetyét is megszállva tartották, Az öreg ur udva
házában, majorságában is voltak elszállásolva katonák, sokszor még
négy-ötszáz ember is, Barmaid levagdosták méhesét szét dulták, ő ve
le pedig komisiókat, parancsokat irattak magyar nyelvre, írta egy +
levélben, Most már panaszkodott a fiának levelekben hogy mennyit
kell neki szenvedni, és milyen meg aláztatásokon megy keresztül az
idegen népségtől,

gunyosan néznek végig a nagy nevetéssel karatyoltak az ő nyelvü-
Dániel nagyon megmilla az anyamul, sicut dicsőit és marháat
könyörig megelégedésel állt a szegények, majd előzőleg értesítette a
hajtottak francia katonák kudarchoz Hetyére, itt a katonai pánc
közelgő idegen hatalom meg szállásáról, Hivta magához Miklára, hogy
parancsnokság újabb embereket rendelt ki, akik tovább hajtottak a
legyenek együtt az ő családja körében, Könnyebb lett volna neki,
széles háza között volt Dániel Jakab is,
nem lett volna magára hagyatva,

A nyakas öreg Ur meg maradt a konok elhatározása mellett, nem ha
iged fál, - de bizony aida volt minden kérés, sárakkozás, mondhatt
gata el a Hetyei lakóházát, A fia minden hívó szavát és jószándé
az idegen katonák parancs meg szegése egyenlő volt a halállal,
kát visszautasította, s szenvedések közepette is meg maradt a magá
amikor sok idő múlva vissza ért Hetyére, napokon katonai
nyában,

Ilyen események között zajlott le Dudás Jakab és családjának az
vált az egész hárszék, meg kutyas ugatás sem hangzott senki
élete is, azokban az időkben,

Órszének már nagyon előre haladott állapotában volt a terhessége.
Általán, csak amikor a szülő akolhoz ért, annak totóján gúnyos
Nagyon félt most már szegény, s ezt nagyban fokozta az idegen kato
kó bagely adott magáról életjeit határozongató viselkedésként a
naság meg szállása, Még az ő kis zsellér viskójukban is annyian
lépi babona halál madárnak nevezte,

voltak, hogy alig tudtak mozogni tőlük, Nem voltak gorombák hozzá-
juk, kis Vendelt nagyon szerették el is játszottak vele a marcona
szeller has felé, akik csak kutyája mindent elitta esalt, az aj
hadfiak, azonban észre vette karróknak, hogy ő rajta gúnyos
törzs roham, nyiszartva kaparta a hús küszöbét majd a gazdája fald
gunyosan néznek végig a nagy nevetéssel karatyoltak az ő nyelvü-
fordulva keservesen el kezdte voltani, gel szegésre nem nyitott
kőn, Miker ezeket meg látta forró melegséggel párosult szegény
ajlót csak, azt még nem is régen ott a borsakészben rendbe tartott
pir ömlött el az egész testén, Egy alkalommal sem merte meg monda
mindent gödcs asszonyi hüszéggel, egy hónap óta már kint feküdt a
ni az urának, ismerte annak hőrcsöktermészetét, abból csak nagybaj
kis gyermekével együtt a hetyei család tanácsban, Nem tudta világ-
szármashatott volna, ember halál lett volna a vége,

Nagyon félt a szüléstől is, mert az egész vidéken nem volt tudós
de meg a rigoly asszony sem, elvőrást, az idegen katonák között ha
asszony, csak Celedömölkön és Jánosházán, Azokat szokták a modórnak
hall meg,

sabb asszonyokhoz el hívni, A jobbágy és a szegény zsellér asszo
nagy ur vált meg az elarvult kis Vendit, amíg az édes anyja
nyokná leginkább egy cigányasszony szokott bábáskodni, aki a Ság-
meg jött,

hegyi ut mentén lakott putriba, Miker a Vendi gyerek született
Dudás Jakab hogy nem találta Orszejét a nagy fájdalomtól eshét
még akkor élt a Nemzetes asszony az el hozatta a Jánosházi tudost
vohattette, Csakdes örülként járt-kelt mindenütt azokat kereste,
zellest is sokat gondolkodtak az urával, hogy kellene szólni a nem-
Azis Vendi végleg el kellett tölle távolítani, azt meg nem tárta
zelles urnak hogy hozatná el valamelyiket, de azt most ezekben az
maga mellett, savaroz tekintetével mindenütt küvette, váltig azt
időkben látni sem lehetett, nem hogy beszélni vele, Mindenüt fegy-
mondogatta neki, - azt nem vigyáztál az anyádra? Meg illek tegor
veres katonák álltak órségben, főleg az udvarház környékén, ott nagy
nagy tisztak szállásoltak, magukfajta civil emberek a ház környéké
Berzsenyi Dániel, amikor meg látta miklán a szomorú hírt, nagy-
re sem mehetett,
széles háza, Hetyézi a kis fiut el hozatta,

Egyik nap reggelén pásztor emberek agyfalka disznókat és marhákat hajtottak francia katonák kíséretében Hetyére, itt a katonai parancsnokság újabb embereket rendelt ki, akik tovább hajtották a falkát. Ezek között volt Dudás Jakab is, Szegény Őrsze sirva könyörgött az urának hogy ne hagyja egyedül igen fél, -de bizony hiába volt minden kérés, siránkozás, mennikelle az idegen katonák parancs meg szegése egyenlő volt a halállal.

Dudás amikor sok idő múlva vissza tért Hetyére, Napoleon katonái már a határon túl meneteltek, Éjféle órákban ért a faluba, Csend volt az egész környéken, még kutya ugatás sem hangzott sehonnán, mintha ki pusztult volna minden élőlény, semmi jelét nem látta az életnek, Csak amikor a disznó akolhoz ért, annak tetején gunyászó bagoly adott magáról életjelt háborzongató viselkedésével, a népi babona halál madárnak nevezi.

A hosszú uttól elfáradva, balsejtelmekkel el telve sietett a kis szellér ház felé, akis pumi kutya mindenütt előtte szaladt, az ajtóhoz rohant, nyűszítve kaparta a ház küszöbét majd a gazdája felé fordulva keservessen el kezdett vonítani. A zörgésre nem nyitott ajtót senki, aki még nem is régen ott szorgalmasan rendbe tartott mindent gödes asszonyi hűséggel, egy hónap óta már kint feküdt a kis gyermekével együtt a hetyei csendes temetőben. Nem tudta világra hozni a gyermekét, nem volt aki segítsen rajta, nem volt orvos, de még a cigány asszony sem, elvérzett, az idegen katonák között halt meg.

Őreg ur vette magához az elárvult kis Vendit, amíg az édes apja meg jött,

Dudás Jakab hogy nem találta Őrszejét a nagy fájdalomtól eszt vesztette. Csendes örülként járt-kelt mindenütt azokat kereste, Akis Vendit végleg el kellett tőle távolítani, azt meg nem tűrte maga mellett, zavaros tekintetével mindenütt követte, váltig azt mondogatta neki, -Mért nem vigyáztál az anyádra? Meg öllek téged + is!

Berzsenyi Dániel, amikor meg tudta miklán a szomorú hírt nagy megrendítette, Hetyéről a kis fiut el hozatta,

vette és felnevelte,

Az élénk eszű kis fiú, Berzsenyi házában mindent meg tanult, még írni olvasni is, ami abban az időben nagyon ritka eset volt a jobbágy gyerekek között. Majd a legényé serdült Vendelt megházasítottatta. Csömendről Huszár Julianát vette feleségül, lakodalmat is tartott nekik, kis malomi patak mellett lévő zsellér házat adta nekik s egy farka birkát feles tartásba.

Dudás Jakab pedig élte a csendes örült életét Hetyén, ott eldöngözött, ide-oda elküldözgették, Sürden megfordult Miklán is, ez öreg Lajos leginkább tőle szokta a leveleit elküldeni Berzsenyi Dánielnek, Szegény Jakab egy-két hétig Miklán tartózkodott, aztán szedtevette sátorfáját újra utnak indult Hetyére, és vitte Dániel levelét,

Itt mindig azt mondta, - Hegy az Őrséhnő hőtýére, - Hetyén pedig azzal indult utnak, - hogy megyek Miklára, az enyimekhez,

Berzsenyi Dániel, az apjának írt egyik levelében, meg is emlékezi szegény Jakabról/

Dudás Vendel a családjával, hét gyermeke volt, gazdaságilag szépen meg gyarapodott itt Miklán, innen ered a Dudás familia,

Elmondották: Berzsenyi Mária, aki apjától Berzsenyi Parkastól kivel együtt nevelkedett a Dudás Vendel, hallotta, és a Dudás Vendel unokája Dudás Juliána Fellai Józsefné akinek az édesapjuk szokta elmondani a családi történetüket,

~~A továbbiakban írom meg~~ végeztek,

Berzsenyi Dániel Miklái életéről és haláláról szóló

összegyűjtött mondákat, *írta mesék le;*

Az 1914-es világháború alatt még alig voltam tíz éves, nekem is napszamba kellett jánom az uradalomba nyáron az iskola szünetben én leginkább a Berzsenyi gazdaságba jártam dolgozni, Nem azért szerettem ebben a gazdaságba járni, hogy itt talán jobban fizettek hanem azért mert ez nekem ismertebb volt mint a másik, a faluban lévő gazdaság. S azért is, mert a cselédek, béresek, kocsisok ismerős emberek, sőt némelük közeli rokonunk is volt,

Na meg azért is hogy nemcsak az édes apám háború előtt de az Ősse
famiám ennek a gazdaságnak voltak jobbágyai, zsellérei, cselédei,
és napszámosai, Így én is csak ide szoktam meg.

A gabona takarulás alkalmával amikor a középső a Dániel ősitelkén
levő majerban ahol a Mária unokája lakott/mai muzeum/hordták a ga-
bonát a régi nagy pajta alá amit még Dániel építtetett ott voltam
napszámban az ökrök előtt. Egy nyári zivatar alkalmával a kereszte
nedvessége miatt nem tudták a gabonát hordani, Kocsisok, béresek az
idővárásával a sorsuk elbeszélésével, katonai kalandjaikat és a
régitörténeteket mondták el. Nagyon jó elbeszélő volt Ferenc Gá-
bor öregbéres ő mondtatta el amit most szörül-szóra leírok,

Ferenc Gábor, meg az öreg apjától hallotta aki szintén a Gábor
névre hallgatott és hűséges emberre volt a Dani uraságnak, A szóhi-
tességéhez semmi kétség nem fér. Ugyanezt nem egyszer mondták el
a falu öreg kronikásai, mint a Takács Kése Pista bácsi, Az öreg Bog-
dán dékány János Bácsi és a Bali Imre bácsi is, A hiteles elbeszélő
azonban csak a Ferenc Gábor aki az öreg apjától aki a kortársa is
volt az eseménynek, Így szólt az elbeszélés:

Itt a világ vége!

1811-ben nagyon szép korai tavasz köszöntött be, Már február vége
felé kiszáradtak a mezők, lombosak voltak a fák és nyíltak a virá-
gok, Krumplikát A tavaszi vetések árpa és zab is már szépen zöl-
deltek, Krumplikát és a kukoricákat is rakagatták már, Április vé-
ge felé már a kapálásokat is végezték,

Egyzsoval az öregek állítása szerint, ember emlékezet óta nem
volt még olyan kikelet mint akkor, Berzsenyi Dánielnek mint föld-
birtokos gazda ember örömmel szemlélte a határt, szinte jó eset a
lelkének a sok szép üdőség és a virágba borult természet, Alandosan
kint járt a földéken,

Azán május utolján és június elején egy nagyon meleg nyári for-
róságú nap késő délutánján hűvösebb légáramlat rezegtette meg a fá-
lombjait, estére kelve már dermesztő téli időre fordult, Munkáról
hazatérő emberek dideregve hujkólták elgémberedett kezeiket,

de még az állatok is fáztak az istállókban, A szellőházak fűtős-
konyháiban a szabad tűzhelyen kuporgótt az egész család, és félté
a másnap reggelétől,

Heggelre minden elfagyott, és ez a téli idő egy egész hétig tar-
tott, Nem csak a berki tocsogók fagytak be annyira hogy csuszka-
tak és fakutyáztak rajta a gyerekek, akár mint télen, hanem a nagy-
árkok is mint a malomárok és a kutak vize is,

A szépen zöldelő és virágzó vidék, amint a nap feldehült, kisütöt-
t, Ugy nézet ki az egész határ mintha
tűzorkán száguldott volna rajta végig, A fákalja tele volt lehulot-
t, Nem csak a nagy meleg, hanem a dombok és a legyek is olyan
elagyott zörgő levelekkel és virágokkal, Nagyon kevés valami ma-
radt meg, Az időelmúltával mindent újra el kellett vetni és rakni
Amikor a második vetésű növényzet szépen neki vette magát a fellődé-
nek, már már, abban reménykedtek az emberek hogy némileg helyre jö-
jön minden, akkor újra egy nagy ellemi csapás sújtotta az egész kör-
nyéket,

Most mindenki azt gondolta hogy itt a világvége, A végítélet
napja, amit ezen időkben elég gyakran jósoltak az emberek,
A nagyfagyok után, irtozatos erejű vihar száguldott július 13-án
a délutáni órákban az egész környéken végig, Nem emlékeztek olyan
berzalmas időre, és dió nagyságu jég órákig zuhogott az egész hat-
tárra, A vihar előzményeit így mondták el, az említett öregembe-
berek:

Azon a napon délelőtt nagyon szép idő és jóidővel, Minden ember
aki csak dolgozni tudott kint volt a mezőn, és siettek betakarítani
ni azt a kevés eleséget már gabonából inkább a szalmáját, szem nem
volt benne, s amit meg hagyott a fagy,
Berzsenyi Dániel a szokása szerint kint volt a mezőn a jobbágyai
val, A gabonát szedték össze a belsőség végén levő föléről, s ab-
ba a pajtába hordták ahol én az ökrök előtt álltam s elmondták e-
történetet, En ott sokat szoktam játszani és verbeket ki szadni a
néddal fedett régi üstökéből a pajtákkal, Az én gyerekkoromban
még nagyon sok ilyen fa oszlopokon álló pajták voltak afaluban,
Azenda ma már alig van belőle egy-kettő, de azok is eldőlőbe vanna

Csak azért szegáim hogy mindig előbb a pajtán alott legyen ez a
Azen a napon nagyon szorgalmasan ment a munka kint a tarlón is,
hisz kenyér-felől te megolyogva - aztán tovább menta - Hozzatok a
mint bent a pajtában, Allandoan volt szekér ugy kint mint bent, mi
szegáim szarka - aztán, - Hossza haragos szarka felho nyoma
vel hogy közelről hordták,

Bent a pajtában Berzsényi hajduja akit a jobbágyak és zsellérek
vált málta - Hossza be, és meggyátok meg a Vitola - hogy a
csak Vitola Jancsinak hívták, az én úk apám Hársházi János volt, ki
pajta körül elcsört gabona szarkát - gabraljatek szarka a dobjátok
nek a mellék neve volt Vitola, - Hogy pajtában az rakta el a gaboná
be a pajtába Hossza azé azé,
mivel hogy ahöz is értett, nagyon jó kazalrakó ember volt,

Kint a mezőn, tarlón egymásnak segítettek tettek az emberek ra-
kodni, Délután már olyan ferroság volt hogy alig birtak az állatok
kal, Nem csak a nagy melegség, hanem a dongók és a legyek is állan
dóan gyötörték őket, Nagyon kellett nekik vigyázni hogy fel ne be
ritsák a szekereket, Az igen nagy szégyen volt abban az időben is
a fogatos részére kinek a szekere, /edénye/ takarulás közben felbo-
rult, Nem csak a társai, hanem a fehérnépek, a lányok, menyecskek is
kigunyulták érte,

Ferecz Gábor, a történet elmondójának öreg apja, a Gábor bácsi h
hűséges bérese xakt a Dani uraságnak, ő is alig birkozott meg az a
agyongyötört jószágaival, Nem tudta megállni hogy elne károkdja
magát, ha bár hallja is az uraság, A rakodás közben ugy meg rántot
ták a szekeret az ökrei, majd hanyat nem eset a tarlóra, elfutotta
szentantál tüze - azt szekták mondani a hirtelen haragu emberekre?
Szencsés Istenüket szidta az ökrei anyjának, hogy majd a nyakát
törte ki máttuk, Aztán a társainak mondta - Meglássátok valami
nagyon rossz idő lesz, azért nincsenek nyugton egy pillanatra sem
az állatok,

Nem is vették észre hogy a Berzsényi ott van mögöttük, ámbar az
tudták, és látták is hogy kint van a mezőn, s amelyik szekeresnek
nem volt rakodója az maga fogta meg a villanyelet dobálta meg ké
vékkel a szekeret, Nem volt finnyás dologtalan ember, Akkor figye
tek fel amikor hozzájuk szólt: - azt mondotta:

-Maglehet szegáim - ez volt a szavajárása, - hogy valami időlessz,
Egész éjjel gyötört a zsábám, alig bírám tudom emelni a kezeimet
- aztán mégis hajigálja a kévüket, - szoltak rá a béresek,

ta
Csak ezért Szegáim hogy minnél előbb a pajta alatt legyen ez a
kis kenyér-felelte mosolyogva - aztán tovább mondta: - Nézzetek a K
Keszthelyi sarokba - mutatta, - Micsoda haragos szürke felhő nyoma
makszik fölfelé, Alighanem nagy vihart kapunk - majd azután továb
vább mondta - Siessetek be, és mongyátok meg a Vitolának hogy a pa
pajta körül elszórt gabona szálakat gábruljátok össze s dobjátok
be a pajtába nehogy szét ázzon, az a monda járta még az én gyerekkor
om Elment, ott hagyta őket azzal a szóval hogy a Kronokterrel, a
szomszéd nemzetes urral lessz egykis értekezni valója,
Ferecz Gábor rakodó társa a Kisjóska Miska volt, aki a baziaf
szellérházban lakott, Azt mondta a Gábornak: - Te, nem hallottad?
Asszonyák hogy a Kronokter lessz itt az ispán?
- Ispán! - hát má a hajdu nem ülég? Még nagyobb ur is kő ide!
- Hajdu is hajt bennünket ülégjő,, minek ide még az ispán ur is,
- Álméködött a Ferecz Gábor-majd így folytatta: - Hallottad aszonta
ba Dani ur hogy a zsába nem engedi alunyi egész éjjel marcanguli
a kezét, Az Istén hallott még ilyen bajt nem mink, Ez megént va
lami uribetegség, - Hanem én asszondom-folytatta Gábor - Nem a bet
tegség miatt gurnyadozik egész ijcaka mind a fülles bagó, hanem
azért mert verset farag, Mappal meg örökén kin kujtorog a mezőn,
Tudod Miska, aztán hogy mirú jó ez a versfaragás, én nem tudom el
kézbünyí, még ha nótát silabizálna ki, azt meg értené az ember, ha
jó kedvünk kerekedne még el is danunánk, minos igazam? - tesszifel a
kérdést a Gábor, az így szólt:

-Hát én is sokat rágódom rajta-felelt rá Miska - hogy asszonyák
verset farag egész ijcaka! Julis monágya a hajdu felesége, hogy a
nemzetes asszony igen sokszor zsörtölődik vele a sok gyertya vég
gett, igen sokat eléget, az meg valamelyik ember, - Jézus ne hogy el,
Egészen megfélekedtek az időről, annyira elbeszélgettek ketten,
amikor elnézett a Miska a Balaton felé akkor kiállított föl csak:
- Hül,, te Gábris néz oda? Millen idő gyüni Siessünk mert ha it
kap bennünket, a szuflát is ki mossa bennünk, Nézd hogy kavareg a
az a szürke nagy szürke haragos, most megindult, hogy huzza a sár-
kány

-Azt mondta amikor rakodtunk kiut - de én meg azt gondoltam hát ez a garabonciás meg ben ül a közepében és onnadj hajtja, Meg is indultak a megrakott szekérral be a pajta felé, úgy diskurá ráltak egymással, az ökrök biztatása mellett a közelgő felhőket is nézték, most a Gáber szolalt meg, aki fönt ült a szekéren és hajtotta az ökröket, A A szencségét ebből bizony jég lesz! olyan a formája?

Nem tudom megént melyik faluban nem adtak a garabonciásnak tejet, azt biztosan elveri jéggel, /Ugyanis az a monda járta még az én gyerekkoromban is, azt a falut vagy határt verte el mindig a jég, ahol nem adtak a garabonciásnak tejet, Nagyon sok öregember és asszony váltig állította is, hogy volt garabonciás diák és bizonygatta nem is egy hogy látott és tejet is adtak neki, az csak tejet kért és más enni való nem kellett neki, fiatal, de idős ember képében is megjelent?/

Diskurálás közbe a többi béresekkal együtt be is értek a nagypajta tához, aki lerakodott az kifogott és az ökröket a pajta mellett állásba terelték, A telleszekeresek meg a pajta alá álltak, Az égbolt ez idő alatt teljessen beborult, Egy-egy nagy cseppü eső is itt-ott pottyant már, A falu utcáján is nagy volt a lótás-futás amint az időt látták, Volt aki akkor érkezett haza a mezőről, máris terelte be az apró jószágokat a fedél alá, mások meg a gyerekekről kiabáltak e zavafták haza, Vagy aki hol hagyta őket, szedték össze és vitték őket be a házba,

Berzsenyi jobbágyai, a nagypajta alá szaladtak, és onnand nézték a készülő itélet idő kavargását, Vitola hajdu erősen nézett a mostani temető felé, és idy sz így szólt:

-Oda nézzetek emberek-domb felé mutatott, ahol most a remető van, ott egy ember áll, és néz főnek a Balaton felé, És úgy áll ott mind egy kübálvány, Nem siet hajlék alá, Mit néz? Mit a zemlél az ott?

Na, most meg indult-jegyezte meg valamelyik ember, - Jézus ne hagy el, a nemzetes ur-mondotta a Vitola, -Aztán még most sem siett, ha elkapja az idő, akkor megént sehun se lessz-szolt közbe a Ferecz Gáber, erre azt mondta a Kisjóska Miska: -Akkor majd még jobban bántya a zsaábája-nevetett is hozzá? - Mára ugyis azt mondta hogy megént igen szagattya-Ugye Gábris?-bizonyította a társával,

-Azt mondta amikor rakodtunk kint - de én meg azt mondom nektek-há-
szén már ott is gyün- mutaja. El hiszitek e, hogy valami verset fa-
ragott magában ott a dombon, amind nézet a Badacsony vagy a Balata
felé,

-Nó, azt nézhetel - mondották a többiek, Akevergő csunya szürké-
fekete felhőktől most már egy mákszemnyit sem láthatott. Már csak
itt lenne amíg nem esik - nyugtalankodtak az emberek,

Közben Merzesenyi odaért a nagypajtához, de nem ment be, csak meg-
kérdezte az embereitől hogy rendben van e minden? Amikor azok meg-
nyugtatták hogy nincs semmi baj, csak akkor sietett be a családjá-
hoz az udvar házba. Azok otthon nagyon félték az ég dörgésétől,

Most már a felhők teljesen elborították az eget, olyan sötétség-
be borult a vidék hogy alig lehetett látni, csak a sűrűen cikk-cak-
kozó villámok delejes kék-vagy fényes kigyózó villanása kápráztat-
ta el a szemet. Csak akkor lehetett látni amint a haragos jéggel
teli felhők kavargtak, nem is nagyon magassan,

Az eső azonban még mindig nem eredt meg? Csak néha nagy öreg-
cseppek pottyantak a pajta mellett sűrűen burjázzó vadásokra, a
lapuk széles leveleiken szinte csak úgy placsantak. Ferencz Gábor
azt is mondotta:- Halljátok nem is lesz ebből semmi! Csak kavarg
az idő, aztán majd ehuzodik,

-Azt a falut keresi a Garabonciás diák, ahun nem adtak neki tejet
aztán ha azt megtalálja, lesz ott nemulas! Én azon félek hogy add-
dig kavarg itt, még aztán ami falunkat meg a határunkon veri el a
port, még pedig annyira, hogy száz év múlva is meg emlegetik -mondot-
ta valamelyik ember,

Kisjóska Miska meg azt jegyezte meg:-Lássátok most nem is haran-
goznak a főhő elejbe mindagogy szoktak, talán a dékány nincs otthon
azért valaki kongathatott volna már. Nagy ereje van, kivált a kis
harangnak, olyan szép csengő-bongó hangja van,

Abban a pillanatban meg is szólaltak a harangok-bizonyára a dékány
vagyis a harangozó akkor érkezhett haza valahonnan a mező-
ről,

Azonnal a templomba sietett máris hozta is mind a három harangot a vihar elmulásával egybekötött ki nem csak a falu, hanem a határ is abból a célből hogy azok szent érces szavaik szétverik a vést ho mintha egy nagy habernu társasági párharcnak lett volna színhelye szó felhőket, Csodás erejűnek vélik még ma is az öregek a kis határban, a növényzet földön fekvő egyenlőre, fak földre, egyik rang szavát, az a hit járja, amikor a niklai templomot építették k letördelve a villám sujtások által elroportogva megégetve, Mint körülbelül 270-évvvel azelőtt, a kis harangot a faluig terjedő bala- riant szorosan jóságok de még a suldo malacok, birkák is esor- toni nagyberek vizében találták itt a faluhatárában, Feltehető az az elképzelés, mivel hogy vízben találták abban rejlet az ereje is, a hívo népek előtt hogy annak megszólalása el is üzi a viharos fe- hőköt, Egyébként az említett kisharangen ezek a körfeliratok ol- vashatok/"Martin, Volti Goss Migh in Grác Jó- 1750."/tehát ezek sze- rint a kisharang a templomnál kb 50-60 évvel fiatalabb,

Amint akkor is megszólaltak a harangok a Kisjóká Miska mendotta Na, végre! Csak már ne legyen késő! - s alig hogy kimondotta a szó- vakító villám kigyózott végig a zötét kavargó felhőkön, s azon nyo- ban borzasztó nagy csattanás követte, a megrettent embereknek szü- te percekig elállt a lélegzetük, aztán sűrűn fohászkoztak: - Uram -

isten segélyemmel. A jóságok is anyira megijjedtek hogy az ök- rök elszagatták a köteleiket s bögni kezdtek, Érthető volt is, a villémlás és a borzasztó csattanás pillanatában a nagy pajtával szemben egy pát öl távolyságban levő hatalmas tölgyfa mint egy égig nyuló fánya lóbbant lánggra, és a másik pillanatban villám nagyon régi bizony már dülledék ház volt akkor is, amikor Daniel sujtottan kísérteties lánggal égve recsegve-roportogva zuhant a föld re,

Rémület az emberekben még a mozdulatot is megdermesztette, a meg rémült állatok, az ökrök kitörték a nyári állásukból, egy mást gázo lva vágattak be a téli helyükre, az istályókba, Majd olyan zuhogá- tánadt hogy mindenki azt hitte hogy itt a végítélet napja. Ugy ömlött a jég mintha millió-és millió lapáttal szorták volna az ég- ből, Vérfagyasztó volt hallani a zuhogását, amint recsegve-roportogva tördelte le a fákat, A velejáró hatalmas szélvihar kazlakat, fákat burogatott fel, házak tetejét sodort el, olyan is volt amelyik össz e dőlt, de nagyonsek megrongálodott, Számos disznót és apró jószág pusztult el az itélet idő alatt, Emberek is az életébe kerülhe- tett volna, ha kint kapja el a határban szabad ég alatt,

A vihar elmúltával ugynézett ki nem csak a falu, hanem a határ is mintha egy nagy háberu tűzserégi párharcnak lett volna színhelye. A termény, a növényzet földön feküdt agyonverve, fák kidülve, ágai letördelve s villám sujtások által elrepegetve megéggetve. Kint maradt szárnyas jószágok de még a süldő malacok, birkák is szerette széjjel a mezőkben, amit nem tudtak idejében beterelni falkásként mind elpusztultak. Kertekben, még az utcai árkokban olyan víz állás volt, hogy a falugyerekei nagy teknőkben csonakáztak rajta. Az itélet idő egy héz mulva újra meg ismétlődött, a még meg maradt növényzet teljesen elpusztult.

Berzsenyi Dániel akkori lakónháza a régi Thumman féle vert falu nádfedelű ház volt. Ezt a házat is, a fertelmes idő erősen megrongálta. A teteje teljesen összeroskadt, csak egy szoba volt némi leg lakható, de ha eset az eső, abban is meg állt a víz, edényekben fogták fel. Ebben az egy szobába zsufelodott össze a Berzsenyi család amíg az ujházat, a mai muzeumot meg nem építette.

Hogyan épült fel az új udvarház. A mai muzeum.

Amint már említettem, ahogy az öregek mondták Berzsenyi Dániel az anyai nagy apja Thumman Pál ósrégi nádfedelű, kétszobás, konyhás udvarházában szállt meg. 1804-ben amikor Miklára költözött. Magyon régi bizony már dűledező ház volt akkor is, amikor Dániel megszállta. Az öreg Bali Imre bácsi szavaiszerint még a "Terek," időkben készült.

A régi udvarház az utcai színen volt, a kertben. Szemben, a volt szellér majd későbbi cseléd házzal, ahol ma Makár György lakik. Ezt szokta mondani Berzsenyi Mária.

A régi udvarház helyén egy fából épült filagoria volt, ami meg volt egészen a felszabadulásig. Komár Pap Józsi bácsi pedig azt mondotta mindig, hogy ott volt ahol még ma is a fenyőfák állanak a bejárat felé. Annak meg jelölésére ültették őket a költő unokája Berzsenyi Sándor. -Lehet- és több mint valószínű hogy mind akettőjüknek igaza volt, ha a régi ház az utca mentén föl-alá feküdt, akkor betölrötte azt a teret ami a filagoriától a fenyő-

fákig terült el, jó árért el tudta őket adni, Nemcsak anyai pénzt
 Az új udvarház meg építésének a történetét ismét csak a Komár Pap
 Józsi bácsi elmondásai szerint írom le, Az tudta leghitelesebben
 elmondani, aki nagyon sokszor az édesapjától Komár Pap Jánostól
 hallotta, Komár Pap János volt az újépület megszervezője és az új
 építésnek az elindítója, Mindenhez értő furó-faragó embere volt
 a Dani uraságnak, a nagy erőtől a Dani főszű Zuzsa nemzete asszony
 Nagy inséges, és ragályos nyaválakkal telített esztendők jártak
 akkor, Nemcsak a kései fagyok, és a jégverések pusztították el a nő
 vényeket, hanem többféle járvány is tizedelte a falunépet, mint a
 himlő, vörös, torokgyík szedte a gyerekek közül az áldozatait, Legi
 inkább a szegény jobbágy gyerekeket vitte a sírba mert a gyenge s
 szervezetük nem tudott ellenállni a gyilkos kornak, Berzsényi
 gyerekei keresztül vészeltek a járványt, A gödör árkálmegőrzés
 meg mentette őket, kigyógyultak a ragályból, a nagy inséges esztendő
 ilyen nagy csapásokkal telített esztendőben építeték meg az új
 házat, és a csapások súlya alatt roskadozó falu népe, önként siet-
 tett a falu urának segítségére, a Dani szűk, az alkalmával ott dol-
 A belsőség végén lévő nagy földön ásta a férfi nép a falnak el-
 való agyagós földet, és hordták be szekereken a helyszínre, Még az
 én gyerekkoromban is meg voltak azok a gödrök ahol a földet ház
 nak kibányászták, Télviz idején odajártunk csuszkalni, A háznak
 való faanyagot már a télen kitermelték és hazá is hordták, A föld
 hordásával egyidőben a faragó emberek is neki álltak a faanyag
 ki munkálásának, Faragták, bárdolták a szép egyenes szalu majd a
 gerendáknak való fákat, Egy nagy gödörben, pedig keresztül fejtett
 tett deszkáknak való rönköket, nagy kérész deszkahasító fűrészsel
 amit lent a gödörben hat ember húzott szabdalják egymás után a s
 szép széles deszkákat, Fűrészelt főt a gödör tetején Komár Pap Já
 nos vezette, Fenyőrönkökből fűrészelt deszkákat, padlásnak, padlo-
 nak és ajtóknak, ablakoknak használták fel, az az a külsőfalnak,

A sok baj, és gond mellett a pénz bevétele azon a tavaszon jó kel-
 volt Berzsényinek, Hízalásra fogott ártány díszai jól sikerült
 tek,

szépen meghiztak, jó árért el tudta őket adni, Nemcsak annyi pénzt kapott ami a vasi jószágainak kiváltására kellett, hanem jóval többre a házépítésére is jó összeg maradt neki, És amint az építőanyagot össze hordták, neki is álltak nyomban az építésnek,

Az épülőház udvarában rögtönzött tűzhelyen nagy bográcsekban főtt a jó birka paprikás, kemencékben sült a jó foszlós bélu kalács, A Vitéz tolné, a hajdu felesége segített sütni főzni Zsuzsa nemzets asszony nak,

A házépítésénél segítő falu népe mind ott kapott enni, Így nagyon kellett nekik vigyázni, hogy valami hiba ne csusszon a főzésbe, mert bizony hamar szó érte a szakácsnékat, ha a sok éhes száju embert nem tudták kielégíteni, A jó ebéd mellől a jó bor sem hiányzott, Már szépen termett az ujjonnan telepített gombai szőlő,

Amint kimérték a háznak helyét a ki ásták a fundamentom alapott Berzsenyi Dániel az új ház építője komor arccal ünnepélyes hangulatban olomtokban zárt irat tekercset és némi pénz darabot helyezettel az épülő ház fundamentoma egyik részében, hogy melyik részében?-azt nem, illetve arról nem tud hirtmondani senki, Az alkalommal ott dolgozók, mind egy-egy pohárka pálinkát kaptak, Mit tartalmazott az elhelyezett irat arról nem tud senki semmit, A pénz, anéhit szerint azért lett elhelyezve, hogy a ház pénz nélkül ne legyen soha? Pálinká azért itták, hogy az új ház lakói örökké vigszágban éljenek,

Azután rakták fel a deszka kalodákat ami közzé a falakat döngölték súlyokkal, amit már jó előre elkészített Komér Pap János aki a falak tömését is vezette,

Deszka kalodában verték a falakat melyen az egész falu dolgozni tudó népe, még az asszonyok is részt vettek, A férfi népség a falakra állva döngölték a földet amit a lányok és asszony népség hordott fel a falakra fűzfából vájt teknőkben, amit a teknővájó cigányok már előre készítettek, most azok is ott voltak, nem teknőket vájhtak hanem vályogot vetettek a gerendák alá való rakásnak, meg a közfalaknak,

Dani uraság sem volt tétlen, mindenütt ott volt ahol segíteni kellett és szorult a munka, dolgozott ő is,

Hol a falat döngölte a nehéz súlyokkal az emberekkel egy sorban, egymás mellett, vagy a földet szedte el a fehérnépektől, s öntötte oda szová kellett, Kedvteléssel nézte a sokaság szorgalmas munkáját s munka közben el beszélgetett velük a családi dolgaikról,

Minden evéskor velük ült az asztalhoz, ott evett a családjával együtt a munkásai között jó ízűen, Komár Pap József bácsi elmondása szerint? Nagyon tetszett neki a közös munka, a közös étkezés, A régi görögök családi életéhez hasonlította azt, ahol egybe volt az egész birtok, senkinek sem volt külön, és mind egyben dolgoztak közösen, A legöregebb családfő irányította őket, S így nem volt az, hogy az egyik igen gazdag ember volt, míg a másik koldusszegény

Feltételezhető ez az állítás, hiszen a "Mezei szorgalom" című munkájában is ilyen irányu a nyilatkozata,

Profétálásokat is mondott akkor, ott az asztal mellett a jobbágyutágyasnak: - Hogy eljön az idő nem sokára, amikor vasból utat építenek az országban és az egész világban, s azon gőzmasina egész sor kocsi

húzat már az elkészített fából a Komár Pap József hajat húz maga után s abban emberek utaznak egyik városból a másikba még külföldi országokba is lehet utazni rajta, és lesz olyan kocsi is, hogy nem lesz elébe lőfegyva mégis gyorsan nyergal végig a falukon, városokon s országokon egyaránt, Egy alkalommal meg, a felettük elszálló golyóra mutatva mondotta: - az is lesz hogy az emberek úgy röpködnek mint az égi madarak a levegő égen, vagy még jobban, Azt is akkor hallották, hogy az egész világ körül lesz drotozva, s azon beszélnek az emberek egymással, még a külföldiekkel is,

Ezeket a jóvendöléseket az egyszerű falusi emberek nagy figyelemmel hallgatták, volt aki elhitte, de nagyon sokan nem, Ezek a jóvendölések az urakhoz is eljutottak amiért aztán Berzsényit örültnek mondották,

Tehát a falunépének segítségével szinte csoda módra nőttek a földből a ház falai, Siettek a munkával, az idő és a viszonyok is nagyon sürgették őket, Nagyon kényelmetlen volt a Dani uraság és családjának helyzete az egyetlen kis szobában összezsúfolva, ahol

sem írni de még olvasni sem lehetett,
Nem is igen tartózkodott otthon csak aludni járt be, állandóan kin
volt az épülő házánál, még a mezei birtokára sem ment ki, nem is vol
hozzá kedve a sok elemi csapások végett, Most mindennél az volt né

ki a legfontosabb hogy a háza legyen készen,
Zsuzsa Nemzetes asszonynak is most nagyon sok doga volt, nem csak
a gyerekeiről, az uráról kellett neki gondoskodni, hanem a sok éhes
szájrol is, mert az egész falu népe ott kosztolt most náluk, Vitolá-

né és más asszonyok segítettek nekik mégis alig tudták a sok munká
kát elvégezni, Az urával is, csak este tudtak értekezni amikor holt
fáradtan abban hagyták a munkát,

A nagy épület közel méteres falait a falunépének segítséggel ál
litólag hat nap verték fel, s örömmel lobogózták virágozták ki a
feltörmött ház sarkait, áldomás ivás közben még mulatság is volt utá

na, amelyen Berzsényi Dániel minden ott lévő asszonyt és lányt meg
táncoltatott jókedvében, nagy jó táncosok hírében állott, akkor?

Következő napokon már az elkészített fából a Komár Pap János
közre működésével az ácsok fölrakták a ház tetejét, Berzsényinek
nagyon jó kedve volt ezeken a napokon, még vicceket is mesélt el a
népeinek, ami nagy ritkaságok közé tartozott nála ha ezt tette,

Most az volt, jó kedve, egyik vig történetet a másik után mondotta
el,

Többek között elmondotta a kocsis esetét akit Jánosnak hívtak
az uraságával,

János, a parádés kocsis, egy alkalommal az uraságával a városba
kocsizott? Amint vigan hajtanak az uraság a hátsó ülésen nagyokat
eregetett, János tekingetett jobbra-is meg balra-is, mig megtudta
hogy honnan ered a nagy rotyogás aztán meg szólalt: - Nemzetes Urám
Reped a vászon? - Reped János-reped, -de már ájj meg az arkangyalát?
I-mert felik a leve is,

-En is érzem Nemzetes Uram, -felelte a kocsis, aztán ezt felelte?
A gazdája Uristenit, asszondom, hogy ronda szaga van!! -Egy ujjabb r
repedés, s az ur becsinált a pantalojába,
Nagy volt a vigság a viccek hallatára, Még a Nemzetes Asszony, aki

szintén ott volt elmaselyogta magát,
Komár Pap József elmondása szerint az udvarház építése a sok segí-
gység dacára is több mint tízezer forintjába került Berzsenyi
Dánielnek.

Késő ősze felé járt az idő mikor némileg már kiszáradt az épület
s belehetett pakolni. Nagy örömmel ment a hurcolkodás és ragták
helyre a butorokat, Berzsenyit mindenütt ott volt segített helyre
rakni mindent.

Mi szellőreinek megmutatta hogy melyik lesz az ő szobája, be is
fűtetett a kandaloba, elhelyezte az íróasztalát ahol nagyon sok éj
szekát töprengett át hogy hallhatatlan műveivel gazdagítsa nemzet-
tünk költészetét, s abban a sarokban helyezték el az agyát, ahol
asztán örökre lehunyta szemét.

Érdekes az ujudvarházban.

Késő éjszakében gyertya villagítás mellett az íróasztalánál remeg-
ve várta a jövendőt a miklái remete, amint a nemzete sorsán töp-
reng az ujudvarházában, egy ilyen elmélkedését amit ő magais papi
ra vetett szószerint ~~írom~~ íromle.

"Töprengés":

A villám végig futja a létóhatárt, a rémület egyperc alatt elmúlt:
meglehet, hogy nemzetek életében félszázad egy perc, hanem az ember
azon idő alatt születik, nevelkedik és meg hal.

Az embernek olyan hosszú az idő, hogy még arra is rá ér hogy meg-
öszüljön benne, s ezt időnek rémeként kíséri sok baj közt a nemzet
i szegényen.

Sokféle visszontagságát tudom a nemzetemnek: nagy könyveket ol-
vastam és az élet tapasztalataiból is sokgyaxx szomorut merdtettem
Török, tatár, dulta a hazánkat buzogánnyal kellett kivenni, fogyott
a magyar, de nem fogytunk el teljesen, magunk közt is civakodtunk
harmincéves vallási villongásban, magunk sem tudtuk egymást agyon-
verni, Láttuk a bajt, nem küldtünk mást, magunk mentünk, vérkellett:
adtunk, mert volt, de maradt is. A mostani dolgokról meg az idők be-
szólnak, szinte úgy látom hogy időszerű is de beszéljenek a tények

Vannak főuraink, valóságos urak! Adót nem fizetnek,, a vármegye bugygyelárisába egy garasuk nem foljt be, dézsmát szednek, robotjuk van ennek különösen nagyon örülnek, de ha úgy tudnák mint én, azt mondanák szépen köszönöm az olyan munkát nem kell, fogadok bérest annak a munkája olyan hasznat ad hogy a robotott felülne, de hiába! -nó osztán ott a csibe, tojás, disznó, méhe, gyümölcs és sok minden ami csak ingyen futbe a kamrába s az ur elmegy az országgyűlésre, csinál törvényt amilyen neki tetszik, Nem tudom köl e ennél könny nyebb élet,

Szép jószágokat bírnak, de magyarul meg Nem tudnak, pedig ez a magyarhon röge termi mindezt a jót, A falusi népünkről azt sem tudom hogy mit mondjak, szegény, azt látom, ami fizetni való, azt fizet ti, telkéhez van kötve, ha az ura Nem ereszti, Nem mehet odább, utas utfélen vezetik,, csak az a hijja hogy elnem adják, szerencsére hogy fehér, ha fekete volna a bőre még azt is meg kaphatná, Neve a magyar nyelvnek egy szokott szava: paraszt? Magyarul beszél és mi¹ ilyen sorsa van, Nem is csodálem hogy igen káromkedik, A középosztá az is vergődik, A nagy ur azt mondja rola hogy az is paraszt, az nép ráfogja hogy: Uri-mind a kettő ellenségnek nézi, mellett való.

A nagy ur, azt hiszi, hogy a néppel tart, anép pedig azt mondja az posztó ruhát visel,, ez is ur.

Az idő meg mutatja hogy lehet e hasznat venni, én azt mondom lehet,

Nagy darabb földön vagyunk terülve, szomszédaink is vannak, Néme^t olasz, horvát, cseh, tót, lengyel, oláh, és magyar van együtt egy féeze^k ben, Nézzük csak sorban őket, Németnek sok az atyafia de még sokkal több aki kívülvan az országból, mint aki itt van, Olasz is van de kívül még több, azt mondják ki apul, ki anyul egy égről való, ha nyugat felé néznek azt mondják vigyia odavalok vagyunk, Valamoni^t nyi hazafelé vágyik,

Magunk vagyunk egyedül a széles nagy világban atyafiaik nélkül,

Nem mondjuk hogy árvák volnánk, de sem apánk sem anyánk, Tudjuk ugyan hogy honnéd kerültünk ide, de még egy ember sem kívánkozott vissza^t mi ide valok vagyunk,

Nem kéredzünk sehová, mint a többi, akkár merre nézünk, nincs ho-
vá vágyakozzunk,

Nem vagyunk más nemzetek elszakadott részei!-Örökségért, oszto-
zásért nem vágyunk ki felé, nem csalogat senki, bánatunk és örömi-
münk főddje itt van,- akarjuk,- nem akarjuk jó és rossz emléke-
inkel, csatáinkal és apáink nyughelyéhez e drága magyar földhöz
vagyunk nőve, Egy jó szóért ingünket is oda adjuk csak becsülné-
nek és szeretnének bennünket,"

WTöprengést Berzsenyi Dánielnek eredeti kéziratából jegyeztem
1942-ben, A kéziratot Weszeli Mihály özv Berzsenyi Sándor
né gazdasági intézőjétől kaptam, aki az intézői lakás padlásá-
n találta, ami annak idején Berzsenyi Antal a költő fiának vol-
t a lakása, A kézirat sűrű rovátkás víznyomásos papírra 1812
dátummal volt írva, Mivel hogy a Berzsenyire vonatkozó monda-
kat gyűjtöttem a kéziratot lemaroltam magamnak, az eredetit
pedig odaadtam drHeteyi József Kaposvári tanárnak aki a Berz-
senyi Irodalmi Társulatnak volt a titkára, /

Széna és szalma,

Az új ház megépítése után nemsokára Korenyka Sándor akit a mik-
lajak csak Kronakter nek hívtak kurta nemes törpe birtokos urasé-
ságvolt, Azé volt az ugynevezett Kronakter dülő, Abban az időben
jól gazdálkodó ember hírében állott, a kis gazdasága mellett vál-
lalta a Berzsenyi Dániel birtokán való gazdálkodást is, Mivel
segített a gazdálkodásban s így Ispán urnak titalálták a zsellé-
rek és a jobbágyok, Egyébként a felesége révén sógorságban is
voltak mivel az is Thummo n lány volt, Így Berzsenyi jobban sza-
kithatott magának időt arra hogy bárhová elméjjeng volt aki ügye-
lt a gazdaságára, Egyik év tavaszán családjával együtt elment Va-
s megyébe a rokonait meglátogatni, ez idő alatt katonaság száll-
ta meg a falut esztrák tisztek vezetésével minden házat, istállót
de még a pajtákat is ellepték,

Berzsenyi majorjában is beszállásoltak s mindent elfoglaltak,
Ujonckiképzések voltak akkor s a nagy pajtában volt fel állítva
a táborikonyha, vagyis a gulás ágyuk, Már jó egy ideig ment a gya-
korlat, amikor az ispánészrevette hogy a kazlakból nagyon fogyott
a széna meg a szalma is, Amint utána nézett a dolognak meglepőd-
ve látta hogy hová használják el a katonák,

Kint a nagykert végén lévő földön volt a gyakorló tér, Már kora reggeltől-késő estig ordították az altisztek a haptelj-got, doperá réj rekumokat, -fajer anstugokat és más német vezényszavakat, s ugyan akkor megdöbbenve látta az ispán hogy az ujanc katonák lábaira, az egyikre szalma csutak- míg a másikra széna csutak volt rákötvé hogy megtudják a német vezényszavak után melyik a jobb és a bal lábuk,

Korenikát nagyon elszomorította ez a látvány, Amint haza érkezett Berzsenyi azonnal felkereste mivelhogy nagyon szép tavaszi időjárás volt akkor, leginkább a méhesében szeretett tartózkodni, ha nem is a versirással foglalkozott, hanem nagyon szerette figyelni a kedvenc méheinek a kirepülését is, Itt találta meg most is Berzsenyit amint pipázgatva figyelte a bogarait,

Aztán elmondott neki mindent, ami csak történt, hogy a falut katonaság szállta meg amíg Berzsenyi Vasban járt, Önáluk is az ismétállók, pajták tele vannak katonákkal, a nagypajtában vannak felállítva a gulyáságyuk, A belsőség melletti földön van a gyakorló tér, ott tanítják az ujancokat, Egy öreg kapitány a kommandásuk, egy hadnagy az állandóan itt van, de a kapitány is mindennap megjelen ide, most is itt van, Berzsenyi mikor meghallgatta a hírt megkérdezte az ispántól hogy adatott e nekik mindent, ami csak kellett nekik, -az meg nyugtatta hogy nem hiányzik nekik semmi, csak ha így megy a dolog nem lesz se szénánk-se szalmánk, Berzsenyi

bámulva kérdezte meg, hogy mi történt azzal a takarmánnyal? Míg az ispán azt mondta: -hogy az Isten úgy segélyje még elmondani is nem rösteli, -inkább égett volna, vagy rohadt volna el a lábán mint sem ezt a szégyent hozták vele a szegény emberiségre, és ő

mégsem mondja ha mindjárt a deresre huzzák, akkor sem, hanem ki kell menni, és meg kell nézni-mondotta az ispán,

Berzsenyi nem tekintőrizta az ügyet az ispánnal meg is indult kifelé a kertek felé már messziről hallották az idegen vezényszavak bábéli zür-zavarát,

Amint kiérték a kert végéhez, az öreg kapitány is éppen ott volt a gyakorló téren s beszélgetett a fiatal hadnaggal,

körök körül mindenütt katonák gyakorlatoztak, Amint a két tiszt meg-
látta Berzsényiékot, azonnal eléjük szeltek és megtörtént a bemutat-
kozás, Berzsényi tekintélye itt sem veszté el a hatást, az egreceró
zó altisztek kiabálása alább hagyott, a tisztok pedig elkezdtek szí-
vélesen Berzsényivel tarsalogni,

Berzsényi megkérdezte tőlük hogy mit szólnak a tanítványokhoz?
Erre a hadnagy nagy nevetve azt mondotta hogy jó lesznek majd ágyu-
tölteléknek, A kapitány is jó izut nevetett a hadnagy ur megjegyzés
sére, ez Berzsényit igen bántotta, majd azt mondotta - Pedig uraim ez-
zel a néppel az ellenséget is meg lehet verni,

- Ha lefeküdnének, - nevetett tovább a hadnagy, - Attól függ uram, -
mondja Berzsényi, - hogy ki és milyen lesz a vezetőjük,

- Vezetheti valaki a szamarat - nevettek még jobban a tisztok, - és néz-
ze meg az ur ezeket a barmokat, ha szólok nekik hat szajtatva bámul-
nak rám, és látja hogy az egyik lábára szénát, a másikra szalmát kell
lett kötni a marháknak hogy tudja meg melyik a jobb és a bal lába
és fordulni tudjon,

Berzsényi oda nézett és csak most értette meg Korenika panaszát a
szénával és szalmával, és fájdalmában annyit mondott a tisztoknak, -
hogy ezaz botlás nem tesz annyi kárt a népben mint ez az egyszál
szalma,

Berzsényi megfordult a Korenikával együtt és köszönet nélkül hagyta
ott a tisztokat,

/Bogdan János bácsi, /dékány/szántalanszer el szokta ezt mondani
suszter inas koromba, amikor napi rendszer volt hogy ott ült nálunk
a műhelyben, s ott a régi időről szokot mesélni, 86 éves korában
halt meg, nagyon jó vissza emlékező és jó albeszélő embervolt, Ő
A falum régi életéről nagyon sokat jegyeztem le az ő elmondása ala-
pján,

Óf Festetich György küldötte, huszár Balog János miklós Berzsényinél?

1816-ban az őszi munka elvégzése után a falu népe Miklós napi bucsu
ra készült, Dani uraság minden jobbágyának és szellérének a szorgal-
mas és becsületes munkájukért egy-egy fertály gombai termésű jó bor
és némi pénzt is adott, De még egy-két birkát is levágatott a Dudás
juhászával, s a húst szétesztatta közöttük hogy legyen nekik mivel

bucsut tartani, Még a legszegényebb zsellére is igyekezett erre az egy napra annyi mindent összekuporgatni, hogy ha esetleg rokonai meg találják őket látogatni ne valljanak előttük szégyent hogy nem tudják őket meg vendégelni,

Bent az udvarházban is szoktak készülni a falu bucsujára, Ott is ment a nagy sütés-főzés és takarítás, Berzsényi is várt akkor vendégeket, Hetyéről az édesapja urat, akinek az ígérését kapta, ugy szintén a Döbrenteinek és más poéta barátainak vendéglátását is, Zsuzsa nemzeti asszony is nem igen örült volna annak hogy bármely vendége készületlenül lepte volna meg őket, tehát ő is készült ilyen dőm a falunépével együtt a bucsura, karácsonyra, húsvétra, vagyis minden nevezetes falusi ünnepre, Mert nem tudták sohasem hogy a megígért vendégek mikor érkeznek meg,

Berzsényi minden sokadalomnak ellene volt, azonban a miklaji bucsuvásárt az is még tartotta és tartatta a népével, Az említett év december 6-án, mivel nagyon jó idő volt a gyermekeivel kint sétált a ház előtt az utca mentén, Nézegették a falu utcáján föl-alá siető vagy lassan ballagó, beszélő, nevető, vagy éppen daloló néptömeget, amint a subás, szűrt vagy ruhát áruló sátorok, vagy más bucsui árusok között tolongtak,

Amint így nézegették az utcán tolongó nagy tömeget látják am hogy a felső faluvégfelől szép deres lovon egy nyalka huszár vágat a falu utcáján, Az utcai járó-kelők is tátott szájjal bámulták a széjjelenséget, Ritka volt egy valódi magyar huszárt látni, cifra zsinoros mentével vadserte forgos csáköval a fején, kard és cifra tarsolal az oldalán, Ezt a ritka látványt nem csak a falusi népek, gyerekek, de maga a Berzsényi is meg bámulta, sokak nem láttak még ilyent csak a historiákban megrajzolva képen, Berzsényi gyermekei is egészen elváltak álmókodva a huszár láttára, a kis Parkas a legidősebb fiu mindjárt azt ígérte az apjának, hogy ha ő felnő és nagy lesz, csak magyar huszárnak megyel,

Berzsényi meg mosolygta a fia mondanát, de a figyelmét most az köttötte le hogy a huszár nem messze hozzájuk egyszerre meg áll és szétnéz a sátorok közt ténfergő emberek között és meg kérdi tőlük

hogy merre van a Tekintetes és Nemzetes Berzseny Dániel táblabíró ur uriháza, mivel hogy ő hozzá van küldetésben Keszthelyről.

- Azott nil--mutatják a kérdezettek, -Éppen kint van a Dani uraság gyerekeivel az udvarban, Gyűjjék kend mi velünk éppen odatartunk miink is, Kérdésre vállaszoló emberek Dudás Vendel, Kisjócska Miska és Fellai Miska voltak, akik az udvarház felé tartottak, mivel hogy a déli etetést kellett nekik elvégezni. Berzsenyi amint meg látta hogy a huszár az ő embereivel jön vissza, kíváncsian nézte hogy hová tartja amint látta hogy az udvar felé, tempos ráérő lassu léptekkel ment előbe, virradtak, alig várak hogy az utaszi vendégrogo-

Huszár, amint meglátta Berzsenyit, meg igazította a fáján a csákó ját, lováról leszállva feszess vigyázzállásba vágta magát a lova mellett s jelentkezett Berzsenyinél: *Uraságom, itt már a sürgő*

-Tekintetes és Nemzetes Táblabíró uram, -Táblabírónak titulálta, mert így volt címezve a levél is, -Huszár Balog János, a legalázatosabb szolgája tisztelettel jelenkezik abbéli szándékkal hogy gróf urannak méltóságos Festetich György ökegyelmeségének szives tiszteletét és baráti idvezlését a küldött levélben ányujthassam Tekintetes és Nemzetes jó uram engedelmével.

Berzsenyi nagyon meg volt illetődve amint a korona cimerez viasz pecsétet, gróf levelét átvette, ambar tudta hogy a gróf nagy becsbe tarja, Már többször irtak egymásnak, és a verseit is meg szivali, Miklái bölcsnek titulálja, De arra mégsem gondolt hogy a nagy gróf meghívja 1817 Február 12-én rendezendő Helikoni ünnepségekre.

Berzsenyi Dániel nagy megtisztelésnek vette a meghívó levelet, A meghívást az ünnepségekre el is fogadta, A vendégül látott huszár szartól küldte el a megköszönő válasz levelét amelyben meg irta a grófnak hogy a meghívást az ünnepségekre elfogadta, s a megjelenésével nyugtázza.

/Nagy anyám Hársházi Juliána, aki a teljes életében a Berzsenyi családoknál élt, tartozkodott szokta elmondani nekem a Berzsenyi meghívását a Helikoni ünnepségekre, ő meg leginkább Berzsenyi Mariától és Gyarmati Margittól szokta hallani, De Fellai Zeigmondtól is lehetett ezt hallani, aki leginkább a Balog János huszárról szokot beszélni, aki nagy apjával a Fellai Miskával baráti viszonyban volt?/ ment a vendégfogadóba, ott köszöntötték egymást nagy szívélyesen,

ás a Helikoni ünnepekre.

Az indulás előtti napon volt lázas készülődés Berzsényi udvarházánál. Kora hajnalban indultak utnak kocsin, Berzsényi Jankó volt akkor a kocsisa Berzsényinek, nagy kerülővel mentek most Keszthelyre.

Azelőtt Tótszenz-pálnak jártak, ha jó idő és utvolt, Most azonban mivelhogy téli idő és nagyon rossz utak voltak és bizonytalan is volt a kocsi útja, ezért meg akarták tartani, berögzve járatották az utakat így körül kocsiztak Marcali felé, azt tartották, inkább kerülni mint a rossz kátyus utban merülni vagy felborulni a hajnali korom sötétségben. A hajnali harangszó Kéthely és Szentgyörgy között érte őket. Jó hideg reggelre virradtak, alig várták hogy az utazéli vendégfogadóhoz érjenek hogy a meg gémberegetett tagjaikat ki engesztelhessek jó jó kisúston főtt pálinkával, amit magukkal is vittek az ülésben.

Szentgyörgyön amint betértek a vendéglő udvarára ott már a sürgés kocsiját már nem is igen lehetett látni, annyira elnyomta a forgás élénk életjelt mutatott, Kocsi szinben már ott állt egy kocsi két áras paripa jó izüen ropogtatták a fejükre huzott tarisznyából az abrakot, míg a kocsi utasa utibundába burkolozva szundított a kocsiban, Kocsisa a lovak között tevékenykedett mikor a Berzsényi kocsija melléje ért, a kocsi lörgésére a másik kocsi utasa is, szeméit merengedve nézte az új jövevényt.

Berzsényi kikószálódott a kocsiból huzodozva ropogtatta az elgémberedett tagjait, Jankó, a kocsisa-csak így hívta, előszedte az abrak tarisznyákat lovak nyakába huzta a letakarta a gőzölgő párákat, Berzsényi ez idő alatt meg, elővette a kocsi üléséből a pálinkás csutorát és jót huzott belőle, szinte jól esett neki amint a tüzes ital végig melegítette a belsőjét, Majd átnyújtotta kocsisának is, aki szabadkozott de végül elfogadta a vérmelegítő italt.

Berzsényi csak aztán vette észre a mellettük lévő kocsin bundába bugyolált embert, nem szólt neki semmit, hanem a kiürült pálinkás butkoszt bevitte a vendéglő szobába, hogy megtöltesse újra.

A másik utas, aki papi ember lévén a kint maradt Jankó kocsiától kérdezte meg, hogy ki legyen az ur akit fuvarez? Mikor megtudta hogy Berzsényi Dániel a miklai Nemes ur, kiszállt a kocsiából utána ment a vendégfogadóba, ott köszöntötték egymást nagy szívélyesen,

Amikor Berzsenyi megmondta hogy a Keszthelyi ünnepségekre siet, az utitárs is nagy örömmel mondotta, hogy akkor mind a kettőjüknek egy és ugyanaz az uticéljük. Most marcaliból jött, egy pap barátját látogatni meg, és most ő is oda igyekszik.

Beszélgetés közben észre sem vették amint az idő gyorsan mulott. Kocsisok a lovakat már meg agrakolták, befogva jelentették az uraiknak hogy mehetnek tovább.

Amint Fenékpusztához értek Berzsenyi szólta kocsisának hogy lassan hajtsen, ő magában elmélázva szemlélte a határt, főleg a puszták kiterjedését. A régi idők, elmúlt dolgok felett ábrándozott és jutott kiül ott volt Horvát Adám, Kiss János, Dukai Takács Judit, György Takas az eszébe s azon annyira elgondolkodott hogy még azt is elfelejtette hogy öneki sietni kellene, mert lekésik arról amire hivatta van. A helikózi ünnepség hírével kezdődött, melyet János püspök vezetett. Az utitárs kocsiját már nem is igen lehetett látni, annyira elnyerték a Ruszok apát segítségével. Utána szünet volt, majd következett a múltba amikor Trajanus császár zsoldosai, az itt élő szabadnépet akart felolvasni, de a gróf nem engedte, mivel 500 magyar katonát leigáztak. Dunántúl a romai uralom alá vették. Sokáig elnézegette a térséget és nagy magyarokat sarga földig lepusztította. Berzsenyi téli szürkületből kibontakozó nagy erődtémény még akkor meglévő déli bástya falait, ami most már csak alig látszik valami belőle, szét bontották istállókat és cselédházakat építettek belőle.

Berzsenyit az elmerengésből városba érkezésük térítette vissza a földet ásták ki, az bástya edény, az faszarok, ami elültetett P valóságba. Amint beértek, alig tudtak menni a nagy néptömeg úgy ellepte az utcákat. A kocsisnak állandóan kellett kiabálni a féken tartani a lovakat, nehogy valakit elgázoljanak, míg végre nagy nehezen a kastély kapuja elé tudtak vergődni.

Amikor a kapu álló őr jelentette hogy itt van Nemzeti Berzsenyi Dániel tekintetes ur az őszfejű Festetich György gróf a főuri vendégeit ott hagyva hajdon fővel sietett üdvözölni Berzsenyit, akit azután a vendégeinek mutatott be.

Az öreg Áremuzzi János aki Lőpcig Vicének földbirtokos urnak volt a parádés kocsisa 96 évig élt annak az ödesapja volt a kocsisa Jankó Dániel kocsisa. Attól szokta ezt hallani Hockrejtér György Lőpcig István nagybátya. Az mondotta el éneken. A papi ember kivel Szentgyörgyön találkoztak a Vészi ág evangélikus lelkészétől tudta meg hogy valami Ruszok nevű apátur volt. Áremuzzi Jankó után Dánielnek a kocsisa Pityuka Antal volt, aki szintén majd előfordul a további Berzsenyi életének leírásában.

Judit, majd Kiszalady Károly volt. Takács Judittal a családjáról, feleségéről, gyermekeiről, özvegyéről beszélgettek kedélyesen.

Az ünnepség színhelyén,
Ahogy nekem dr Hetvei József kaposvári tanár leírta/

Helikoni ünnepségeken több főúr is részt vett, A grófok között ott volt Hamsburg Károly kir. főkeceg is. A nekik bemutatott Berzsenyi Dánielt szívélyessen fogadták, s elbeszélgettek vele, -már talán az ezért is, -mivel látták, hogy a veleglátó házur barátilag ~~szaginkam~~ foglalkozik vele.

Berzsenyi ismerősei közül ott volt Ranolder János veszprémi püspök, akit a nép csak János püspöknek nevezett. Az ő kíséretében volt a Ruszek apátur is. Az ismert írók és költők közül Berzsenyi kívül ott volt Horváth Adam, Kiss János, Dukai Takáts Judit, Gyöngyösi János, Kisfaludy Károly és még mások.

A helikoni ünnepség misével kezdődött, melyet János püspök pontifikált Ruszek apát segítségével. Utána színielőadás következett majd hangverseny, melyen Horváth Adam énekelt, Kisfaludy egy ódát akart felolvasni, de a gróf nem engedte, mivel őt nagyon tömjénezte, és más nagy magyarokat sárga földig lepocskondiázta. Berzsenyi Dániel nem szerepelt, nem vitt semmit sem, nem készült rá, mivel ő most volt először vendége a grófnak.

Az ünnepély után a költők emlék fákat ültettek. Az ásó, -amivel a földet ásták ki, - az öntöző edény, az facsemete, amit elültettek koszorúkkal voltak feldíszítve. Az ültetés alatt az ifjusági ének kar gyönyörű énekeket énekelt, az ifjusági zenekar kíséretével.

Berzsenyi Dániel egy tölgyfa csemetét ültetett el ezen szavak kíséretével. "El ültetvén eme kis emlékfa csemetét, hogy olyan hatalmas nagyá nőjön mind az édes anyja, amely a magvát megtermette. És hirdesse a mai nap dicsőségét évszázadok múlva is, s legyen szemlélője a szép magyar jövődönnek. Hőjjé nagygyá hogy a nemzedékek emlékeztessék mivelődés erkölcsseire."

A gróf, az ünnepség résztvevőinek köszönetet mondott, majd mindegyiket meghívta a palotájába ebédre.

Az ebédlő asztalnál Berzsenyinek szomszédai, egyik felől Takáts Judit, másik felől Kisfaludy Károly volt. Takáts Judittal a családjáról, feleségéről, gyermekeiről, gazdaságáról beszélgetett kedélyesen.

A másik szomszédjáról, Kisfaludyról azonban nem tehető fel, ő úgy
 Mikor Berzsényi szöket a szavakat elmondotta a Császár megülése me-
 gyan azzal dicsekedett Berzsényinek, -hogy ő Károly herceg öfens-
 ségének a bizalmas és kedvence embere, még pedig annyira hogy egy-
 titkos munkának megírásával bizta meg, amelyet a kormány a maga
 használatára alkalmazna. Kazinczyit meg állandóan gyalázta és
 nyíltan kifejezte, hogy gyűlöli. Ez az intrika nagyon bántotta B-
 Berzsényit, mert mindgyőzőjük felett nagyobbnak tartotta és tiszt-
 tette Kazinczyit! Miféért éppen őt mocskolja állandóan Kisfaludy?
 Magyarázatot is kért ezért, De tekintettel volt a jelenlévő Ju-

ditra, s hallgatva annak nyugtató szavaira, fékezte kitörni készü-
 lő indulatát Kisfaludy ellen. Végül nagyon megharagudott, még e-
 elsem bucsuzott tőle.

Az ünnepi ebéd végeztével az egész ur társaság a kastély jól
 fűtött télikertjében -pálmák és délezaki dísznövények alatt elhe-
 lyezett asztalkákánál társalogtak. Berzsényi állandóan nagy tár-
 saság vette körül, honin a külpolitikai helyzet foglalkoztatá-
 ta az egész társaságot, hogy Berzsényi több ízben is járt Kesz-

Berzsényi egész őszintén és bátran nyilatkozott az ő elképzel-
 léséről, s helyteleníti az udvar politikáját. A magyar néppel el-
 követett, és végrehajtott igazságtalanságokat tette szóvá,

A társaságában volt olyan vendég is, aki figyelmeztette Berzse-
 nyit, hogy tartózkodjon a Császári ház kritikájától, mert könnyen
 baja származhat belőle. Berzsényi megköszönte a jóindulatu figy-
 gyelmeztetést majd így folytatta, -"Az mindenki tudomásul vehet-
 ti hogy a mentém alatt dobogó szívemnek, csak magyarul, és nem
 osztráknul lehet parancsolni, ha börtön, vagy bitó lenne is az osz-
 tályrésze, Ennek csak magyarul lehet parancsolni, de csak úgy, ha
 a magyar pórnépétől kezdve a főurakig is megmaradnak magyarnak,
 nem csak a szó értelmében hanem minden tétével is! E magyar ho-
 nel az ármánynak, ne a gyűlöletnek lenne a hazája, hanem a megérzé-
 tés és a testvéri össze tartásnak. Ha számbelien kicsik vagyunk
 is, de a világ előtt mégis nagyok leszünk. Mielőtt valaki belénk
 törölné a csizmáját, kétszer meggondolná a dolgát,

le, hogy talán panaszkodott a Berzsényi ur a kastélybeli

szekciókra, hogy mellőzi őket, vagy a kocsmárából evett? ^{öt} ¹ ⁿ
Mikor Berzsényi ezeket a szavakat elmondotta a Gróf megölelte me
A kocsmáros megijesztette hogy a kastélybéli lakót
dotta neki: - Ezt vártam kegyelmedtől. A magyar föld sokat terem-
te, meg, hogy az övéből egy falast sem evettél, hogy
jen ilyen embert akkor naggyá lessz a nemzet.

Berzsényi életével kapcsolatos gyűjtésben a Helikoni ünnep
sávaségekről niklaj senki nem tudott mondani semmit, Nagyon hiány
nyosnak tartottam az összegyűjtött munkámat. Egy beszélgeté
tettünk alkalmával ezeket a problémákat elmondottam Kovács Lázá
r libickozmai népi író barátomnak, aki a Berzsényi Irodalmi
Társulatnak tagja volt, ő hívta fel figyelmemet dr Heteyi Józ-
sef kaposvári tanárra, aki író is volt, s nagy Berzsényi tisz-
telő, kutató, Kérésre, kaptam meg fölé gépen megírva a Heli-
koni ünnepségek eseményeit 1946-ben, /
ttette, hogy Berzsényi anyjira alkalmas

Gróf Festetich György Miklós,

Helikoni ünnepségek után Berzsényi Dániel több ízben járt Ka
Bal Keszthelyen, Hol gabonát szállítottak, vagy hizókat vittek, m
vel vagy egyéb vásárolni valója volt, Ezen ottléteiben egy eset
ben sem használta ki a gróf vendég szeretetét! Pedig palotáj
zetjának ajtaja uraknak, költőknek, íróknak, művészeknek minden it
hididőben nyitva, s asztalánál részükre mindig tálalva volt,
Ez a gróf nagyon jó tudta hogy Berzsényi több ízben is járt Kes
Dánthelyen, A vendéglősöktől tudta mindezeket, Ugyanis azok sze
ha rzódás szerint tartoztak minden uri vendéget a kastélyba kül
hagdeni, Ezt szívesen meg is tették, mert ők azok után is megkap
ták a tartáspénzt, ha a vendég nem is fogyasztott a kocsmába,
gok csak oda bement, Berzsényi annyira tartozkodó volt, hogy több
há kébb, a magával vitt tarisznyából evett és a butykosából ivott
gminsten a kastélyba ment volna, úgy tartotta hogy nem jó a
Ha nagy urakkal egy tából enni a cseresznyét, mert a magját a k
holszemébe köpik, ^{vi} ur, Nem kell kérdezni senkitől, Lassan mondt
tek Ottjártában azonban mindig betért az utszéli fogadóba, Ott
eg fogyasztotta el az elemozsiáját, Így a fogadós is fölírta
ho Berzsényiért a tartáspénzt, A gróf végignézte egy elszámolás
nealkalmával a névsort és csodálkozva látta, hogy a Berzsényi n
An Neve háromszor is előfordult apapiron, míg nála egyetlen egyés
a szer sem volt, ^{te} mondta meg a gróf, hogy ebben a hában lak
kik a huszárját küldte el a kocsmáronért, hogy megkérdezze tö-
le, hogy talán panaszkodott a Berzsényi ur a kastélybeli

szakácsokra, hogy mellőzi őket, vagy a kocsmárosból evett?
A kocsmáros megnyugtatta hogy a kastélybelieket seha elő sem hozta, meg, hogy az övékéből egy falást sem evett, egy csepp bort nem ivott, hanem a tarisznyába pakolt elemozsiából falatozott a kocsi sával együtt s kulacsból ittak rá, Azt pedig megtiltani nem lehetett nekik, mert nem volt rá parancs, A söprőpénzt pedig mindig otthagyták az asztalon.

A gróf nem vallatta tovább a kocsmárost, Nagyon érzékenyen érintette, hogy Berzsenyi emnyire elkerüli,

Nem volt más hátra, mint az, hogy a gróf ment el Miklára, Kiadta a parancsot, hogy minden késedelem nélkül álljon elő a kocsi, s a Balogh meg a Kovács huszárok is nyergeljenek, mert ők is jönnek vele.

Délutánra járt már a nap, amikor a grófi hintó-akét huszár kíséretében Miklára ért, Illetőleg a felső faluvéghez közellevő Berahidhoz, amely a Helom árkon vezet keresztül és a Tani-kert meg a Baziai dülő alatt folyik el, Mind a két mezei birtok Berzsenyi Dániel tulajdona volt, Abban az időben ott legeltette Dániel marha csordáját a gulyása, az öreg Bali Vendel, Attól kérdezték meg, hogy melyik házban lakik Berzsenyi Dániel?

Az öreg Gulyás válaszolta, hogy nem rég járt itt nézte a jószágokat hogyan legelnek, Berzsenyi éppen akkor ért a baziai zselle házához, Meg is látták, amint ballagott hazafelé, Balogh János-a gróf egyik huszárjaski már járt Berzsenyinél amikor Helikon új napségekre hozta az ura meghívó levelét-mondotta, -hogy ő tudja hol lakik Berzsenyi ur, Nem kell kérdezni senkitől, Lassan mentek utána, amint az udvarház bejáratához ért Berzsenyi, azok már egészen megközelítették, ő megállt a kapu előtt, mégpedig úgy, hogy még mindig nem vette észre a grófakat, mert éppen egy magyar mentés emberrel beszélt, aki nem volt más, mint a Kronakter Sándor Amikor Berzsenyi azt is ott hagyta, alig volt tőle három ölnyre a grófi kocsi, attól kérdezte meg a gróf, hogy ebben a házban lakik-e Berzsenyi Dániel ur? Amikor az igenlő választ kapott a megközelítettől, s egyenest a grófra nézett, aki olyan hangosan beszélt.

hogy Berzsényi is meghallhassa, hogy Festetich György gróf, és aláza-
tosan és szépen kéri az urat, hogy szíveskedjék megmondani a Teké-
kintetes Berzsényi Dániel urnak hogy ő is jól tudja hol lakik az
de mivel az elkerülte az ő házat, ő sem mer bemenni hozzá.

Berzsényi az utolsó szóig hallott mindent, és visszafordult, Csá-
sietett a grófhöz, hogy valami melegséget mondjon, azaz hogy ne az
igazi okat mondja meg, ami nem egyéb volt mint hogy nem igen vá-
gyakozott nagy urakkal egy tálból cseresznyét enni. Gróf észre i-
is vette hogy Berzsényi tétováz rá is szól, hogy mondja ki: nem
is akar hozzá bemenni. Míg Berzsényi azt válaszolta a grófnak? -
hogy igen nagy neki a kastély, míg a gróf azt felelte vissza? -
azt hiszi hogy nagy Berzsényinek igen kicsi az övé, Míg amaz azt
válaszolta vissza? - Nézze gróf ur-mutatja a házat - milyen kicsi
helyen is elférek. G

Gróf meg azt mondta nevetve, hogy be is megy és lassan meg a
Berzsényi, hogy ő is megfér kicsi helyen, Be is mentek, Bent kérd-
dezte meg, hogy mivel érdemlette meg azt a megtiszteltetést a mé-
nyeltyóságos gróf urtól, hogy őt a szerény kis hajlékában megláto-
gatta? Gróf azt válaszolta: hogy kettővel is, Először: nahivja
ő mélytyóságosnak, mert akkor ő fölyebb kezdi, másodsor meg ha az
meg tiszteli a becses jelenlétével a helikon évfordulóján tartan-
dó ünnepegen, ne kerülje el a szerény házat, Keszthelyen!

Berzsényi megígérte, hogy az ünnepeyen ott lesz, és nem kerül-
el többet a kastélyt, ~~azt a kastélyt, ahol ő nagyon sok~~

Egy tudták az évforduló Helikoni Ünnepegen^V re elhíni Berzs-
nyit, a legnagyobb tiszteltetés fejezte ki.

Ezt a történetet nagyanyámtól tudom, aki még kis lány korá-
ban hallotta Berzsényi Farkastól, akinek a házában mint kis
konyha lány szolgált. Bali Bálint, szintén pásztor ember vol-
t, Bali Vendel Dániel gulyásának volt a fia, Téli estéken
amikor etettek az istállóban, hogy az ő apjával beszélt és
kérdte meg a Festetich, akit huzárok kísérték, többes szám-
ba beszélt, hogy hol lakik Berzsényi.

Azok a nagyanyámtól tudom, aki még kis lány korá-
ban hallotta Berzsényi Farkastól, akinek a házában mint kis
konyha lány szolgált. Bali Bálint, szintén pásztor ember vol-
t, Bali Vendel Dániel gulyásának volt a fia, Téli estéken
amikor etettek az istállóban, hogy az ő apjával beszélt és
kérdte meg a Festetich, akit huzárok kísérték, többes szám-
ba beszélt, hogy hol lakik Berzsényi.

ünnepségen,

Az irodalmi emberek újra összesereglettek a gróf körül Keszthelyen, Berzsenyi a vendégektől mindenütt elmaradozott, mintha meg akart volna szökni. Ugyhozódózt tőlük hogy már a szoba egyik ajtajának a sarkába szorult, amit éppen a Kisfaludy Károly nyitott rá és lépett be, kezében egy papírt szorongatott, Berzsenyit annyira meglepte a hirtelen szembetalálkozás hogy nem tudott az szőhez jutni. S az elmúlt megnyitói ünnepség szócsatája jutott az az eszébe.

gy darabig néztek egymásra, majd Kisfaludy szólalat meg előszó hogy ne nehezteljenek egymásra, és a Gróf urnak is az a kívánsága hogy bocsássanak meg egymásnak, és ajdívőben biztosítja Berzsenyi iránt való legnagyobb megtisztelést, és nagyra becsüli a nézeteit.

Most éppen Berzsenyit kereste a gróf megbízásából hogy a kezében lévő papírra írt adományok elosztását egy külön szobában meg beszéljék.

Berzsenyit nagyon meglepte és megörvendeztette ez a dolog, hogy mindjárt másképp vélekedett Kisfaludyról, s egy pillanatra megbánta, hogy a "Romláznak indult" kezdetű versét megírta.

Midőn eléggé elhuzódva az ünnepély megbeszélései, utána a saját körülményeiről beszélgettek, Kisfaludy nagyörömet nyilvánított ki hogy Berzsenyivel szépen megértik egymást, s annak is hogy valahára ismét el lehetett csalni Keszthelyre, ahol ő nagyon sokszor meg fordul. A gróf ur minden ilyen esetben Berzsenyi ur iránt a legnagyobb tiszteletét fejezte ki.

Majd később amikor a nagyteremben voltak a vendégek között Kiss Jánossal beszélgettek, a szemközti ajtón Dukai Takáts Judit jött be, aki éppen Kiss Jánost kereste.

Amint meg látta, mindjárt mondta neki, hogy közölni valója van a számára, Berzsenyiek távol akarták tartani magukat mivel azt gondolták, hogy valami titkos közlendője van Juditnak Kissel.

Amikor az megnyugtatta őket hogy nem, sőt kérte őket hogy kísérik el egy másik terembe.

Azok elváltak a társaságtól és követték Juditot, hogy a bizalmas
Meg akkor is egyebet fogatta kecska elő, mikor a Keszthelyi gróf
közlést meg hallhassák és amint a harmadik ajtót megnyitották e
látogatására indult,

egy öreg ősz földmives ember állt a négy vendég előtt,

-Édesapám!- kiáltott fel Kiss János meglepődve és oda lépett az
vetkösre eszt!

apjához, aki örömkönnyekek között ölelte át a fiát, s mikor az apja
ölelő karjaiból kibontakozott akkor mondta a háromkisérőjének:
hogy az öreg ember az ő édesapja,

Az öreg pedig azt mondta, hogy ő álában sem hitte, hanem mivel
berendelte a mélytóságos ur kinek jobbágya,.,

-Csak volt- szólt oda Judit a könnyező emberhez, -de máától fogva

nem az, fogadja el ezt az irást kedves Öregem a földjét is örök
tulajdonba bírja, mert maga az első jobbágy kinek nincsen földes
ura,

Kiss Örmében csak annyit mondott a közben odaért grófnak:

-Méltóságos uram maga az oka, hogy semmit nem tudok mondani,

Ezt a történetet egy régi megtépett és fedőlapnélküli első
gult lapu könyvből irtuk ki Kovács Lázár libickozmai népi
író barátommal együtt 1940-ben, a könyvet Kovács Lázár vé
sei rokonai által a vései ág, evangélikus lelkészről kapta,
Könyvnek kivolt az írója, hol nyomatták ki, a pár lapja vol
t többi kitépve, így nem tudtuk meg állapítani, Egyik érdeke
sege az is volt hogy az egyik megtépet lapon ezt is olvas
hatuk, idézem, "Az a monda szólt róla, hogy nem is a
Vas megyei Hetény, hanem Miklós született, mivel hogy az édes
anyja Katalin nemzetes asszony a terhessége utolsó idején
szülői látogatáson Miklós tartozkodott, s ott szülte meg
gyermekét Dánielt, Az apja, a Lajos ur akarataból anyakönyv
vezték el vas megyében," Így szólt az irás, ami benünket
nagyon meg lepott, és sokat vitatkoztunk rajta, Míg aztán ez
t a csenka könyvet úgy tudom, hogy a Kovács Lázár Berzseny
Irodalmi Társulat, akkori vezetőinek, Heteyi, vagy Merényinek
adta át, a könyv további sorsa ismeretlen előttem,

Lócsere Keszthelyen,
Népi mondák alapján,

Berzsenyi ur nagy ház, olyan két szürke paripát fogtak a kocsi
sem lehet különbet, I. i, majd ő kifesti a gróf ur
Berzsenyi Dániel- a maga korában- jó gazdálkodó hírében állott, xx
Azenban kölsőségekben szerény és puritán, Parádéira nem sokat ad
adott, De ezt a műveltet egy kellett végrehajtani, hogy a lo
csa Nagysámu ménese volt, s abban szép lovak, Ha vendégségbe men
is, mindig a legrosszabb lovakon kocsizott mondván: "a jobb, szebb
erősebb állat hada huzza az igát," Azt tartotta, hogy parádézia
jó a sovány, gyengébb ló is, vialig, aminek nem kellett háromfert
taly őm, máris mutatkozott a halasa,

Még akkor is agabéket fogatta kocsi elé, mikor a keszthelyi gróf látogatására indult.

Egy alkalommal-mikor szintén ott vendégeskedett-történt a következő eset:

Festetich-a keszthelyi gróf-mar több ízben szeretne volna megajándékozni Berzsényit egy pár szép paripával, mert azt gondolta, neki nincsenek szép lovai.

Módját, szerét nem tudta azonban ejteni miként hajtsa végre azt, ismerte Berzsényi érzékeny, sértődékeny természetét, nem akarta az ajándékozással megbántani.

Most azonban, hogy meglátta a két szürke gebét a kocsii előtt, azonnal utasította kasznárját az ő sajátos modorával, hogy: "Igenis, tekintetes Berzsényi urnak lovait ki kell cserélni a méneseben található legjobb futó lovakkal. Hogy hogyan? - Annak módját találják ki a kasznárék, s ne hogy Berzsényi ur megharagudjon érte. Nagyon nehéz dolog volt a csere,

Berzsényi lovai szürkék voltak, a grófi méneseben meg éppen nem voltak olyan színűek, mert a gróf nem szívelte azokat,

Ezért furfanggal kellett megoldani a dolgot,

Tudvalevő?- hogy Festetich udvarában mindig csellengtek vándor iparosok, művészek, abban az időben is éppen egy képmásoló lödörgött ott, aki látta a kasznár homlokán a gondredőit ugyan csak gyülni a lócsere miatt, azt mondja neki: - netörje már a kasznár ur a fejét amiatt, csak bízzak rám a dolgot, Mire a tekintetes Berzsényi ur megy haza, olyan két szürke paripát fogtak a kocsii

elő, még festeni sem lehet különbet, T, i, majd ő kifesti a gróf ur által adományozott lovakat olyan szürkére, hogy még az abrakoló kocsii sem fog rágyünni itélet napig sem, hogy lóváltozás történt

Igen ám! De ezt a műveletet úgy kellett végrehajtani, hogy a kocsii ~~csis-~~ Jancai-se tudjon meg semmit, mivel- valószínű Berzsényi ur parancsára ő sem volt megvesztegethető, ennek elintézését a gróf istállómestere vállalta magára, Nem sok kellett hozzá, min egy-két piat cserszegtomaji rizling, aminek nem kellett háromfert taly óra, máris mutatkozott a hatása,

A miklái kocsi az első kortyok után híres virtus, későbbiek sorá nagy álmoság szállta meg. Alig tudta magát ébren tartani, illetve képtelenné is vált, mert elszannyókált "medve módra". Ennek köszönhetően aztán, hogy nem vette észre azt, mi is történik a lovakkal,

A mázoló által kipingált lovakat olyan ügyesen kicserélték Berzsényi szürkéivel a huncfut lovaszfiúk, hogy még a befogásnál sem vett észre semmit. Bár igaz, hogy még beis fogtak helyette kacarás va maguk között, de komoly barátságos arcal a mitkax sem sejtő mik lai kocsi előtt, aki kötelességtudóan ült fel a bakra,

Amint kezébe veszi a gyepőt, nem tud az álmélkodástól hova len pákává váltak s nyugtalanul toporzékolnak a kocsi előtt.

El is rikkantotta magát: "Hi, azanyátok istenit, de jó kedvetek van! Né, majd mikléig kiaggyátok a szuszt, fogadok rája!

A gróf emberei jót nevettek a jól sikerült eseten, né meg azon hogy János nem vette észre a huncfutságot. Hecc kedvéért, ilyen szavakkal illetik- mind kigyelmednek János a csereszegi riazlingtúl a szürkének meg a keszthelyi zabtul,

Talán még tovább is mebt volna a dévajkodás, ha a komorna nem p parancsolná, hogy Berzsényi kocsija járjon elő,

A gróf maga is kíváncsi volt hogyan sikerült a lócsere, vendégé ezért a kocsiig kísérte, miközben mesolyogva szemlélte a dolgot,

A nagy bucsizkodás és sok beszéd közben Berzsényi sem vette észre a furaangot, mikor azonban a megszokotnál gyorsabban nyar- gáltak ki a kastély parkjából s hamar kigallepostak a városból az szólaít meg:

-Te János!- az ebadtáját! Ne hajcs annyira, mert elgázolunk vala kit, vagy fölborulunk!

-Nem hajtok én tekintetes ur, mennek ezek maguktól is! Alig tudom őket tartanyi, Nem tom mi a kórág szállt beléjük, mind a tált tosek ugy repülnek!- Talán ezért, mivel hogy hazafelé mennek-dünny nyögte magában a kocsi,

Berzsényi aztán már nem törődött a lovak száguldásával, hanem a saját bevilágok mellett, ha soványak is, majd még hízott nyoma

Jóleső érzéssel adta át magát vadszárnyakon csapongó képzeletének. A képzelet világából egy hirtelen keletkező záporosó térítette vissza a valóságba. Annak az ohejának adott kifejezést kocsisa felé, hogy siessenek elérni mihamarább a szentgyörgyi vendégfogadót, mert annak menhelyén biztonságban érezhetik magukat.

Zuhogott az eső. Már el is hagyták Fenékpusztát, amikor a memóriából lassan ébredező kocsis megdöbbenve vette észre, hogy a szép szürke lovak kezdenek kitarakulni. Meglepődve szemléli a dolgot, nézi-nézi a lovakat, s látja ám, hogy esőlével összekevert mocskos, szürkés lé csorog le róluk, szinte nyomot hagyva az uton merre elhaladtak.

Szól is ezen nyomban urának, aki mélyen belefurta magát bő fel-

leghajtó köpönyegébe:

-Tekintetes urami! Híjnye azistenit! Nézze csak mi van a lovakkal! Má nem is szürkék, nem is tudom hogy micsodák! Berzsenyi is nézi ám a lovakat, látja ám hogy a zuhogó zápor mit mivel velük, de nem szólt semmit mindaddig, míg a szentgyörgyi vendégfogadó nagy pajtája alá nem értek. Ott a kocsis lecsutakozta a lovakat s a szürkék egyszeriben átvedlettek piros-pej táltosokká. Akkor jött rá Berzsenyi, hogy micsoda infámis csellel cserélték ki az ő lassan kecegó szürke lovait, gyorsjárata paripákkal. Nem haragudott meg a jóindulata huncutságért, sőt jót derült rajta. Azonban az eső elálltának után visszaferdített a fogatot a Keszthely felé irányuló útra.

Visszatérve a grófi rezidenciára, kifogatta a paripákat, s újra a saját lovait akasztatta a kocsija elé, miközben a gróf kasznárjának Szántay urnak-ezeket mondotta:

-Köszönöm a gróf ur kegyelmes jóságát, azonban kigyelmed mondja meg neki, hogy én már a táltosokhoz öreg vagyok, nő meg, hát ezek nem is nekem valók, mert amikor én valakihez vendégségbe nem megyek otthon a lovaknak az igát is kell húzniok, én már csak megmaradok a saját nevelésük mellett, ha soványak is. Majd meg hisznek nyomtatóskor,

Meg, amugysem szerettem a ficánkuló tüzesvérűeket, hisz sokszor az én anyémekkel is bajvan. Multkor is a kecsisem ilyenekkel borított fel a tótszentpáli uton, Meg is ütöttem a vállamat ugyancsak, szerencse az, hogy a nyakamat nem törtem ki!

A kudarcba fulladt eset után Berzsenyi a sajátnevelésű, lassan balagó szürkéekkel kecsgett haza a legnagyobb lelki nyugalommal és biztonságban.

Ez a monda Niklai eredetű. Nagyon sokszor lehetett hallani az Öreg Eremuszi János bácsitól, aki fia volt a Dániel kecsisának. Nagyon idős ember volt amikor meghalt, a Lájpcig uraságoknál volt paradés kecsis. Ezt a történetet ismerték az én gyerek koromban a Berzsenyi családok kecsisai. "Egy alkalommal hallottam amint Hosszu János Berzsenyi Mária kecsisa mondogta az urnőjének a levakra vonatkozólag: "Be kell őket festetni, mint ahogy a Keszthelyi gróf befestette a Dani uraságét." S elmondotta a történetet úgy ahogy én leirtam!

Malac lopás Berzsenyitől.

Annak idején éppen Purci Molnár Mihály volt a falu bírása. A falu népe szokás szerint bíró urnak titulálta, mert hivatalosan minden falusi bírónak az dukált.

Élt a faluban ekkor egy nagyon szegény zsellér ember akit Buta Gyurának hívtak, s ujházas ember volt, de a rajta levő rongyain kívül az égvilágon nem volt semmije. Vele történt meg az a szégyenteljes eset, hogy a nagy nyomerában malacot lepott éppen a Dani uraságtól. Az a szerencsétlenség történt vele hogy a keretek alján találkozott a bíró urral éppen amint a malacot vitte az ölébe és ezért deresre huzatta.

Ez pedig így történt: -Estefelé állt az idő amikor a bíró uram így gyekezett haza felé az Öreghegyi ujtelepítésű szőlőjéből, amint a kecs kertek alá ért Buta Gyura is éppen akkor ért ki a Dani uraság becső ségéből, ölében egy szép választási malacal.

Amint az meglátta a bírót, meg hökkent, szinte belezavarodott, a nem várt találkozástól. Ezt a bíró is észre vette, nem is tudott elmenni mellette szó nélkül hogy megne kérdezze tőle, hogy honnan jön ilyen későn azzal a malacal? A zavart ember csak kitérő választ tudott neki nyöszörögni, - hogy későn jött érte. Bíró aztán foglalni kezdte

hogy neki is kellene egy jó anyának való, csak tudná, hogy hol lehetne ilyen szerezni, meg fizetné az árát, s tudakolta, ugyan hogy adják most az ilyen szép állatot? - fagatta tovább a Gyurát. Majd azt mondta hogy még a mai napon ő is át megy a Nemzetes urhoz, mert annak vannak ilyen szép malacai azektól az anyáktól amit Hettyéről hajtettek.

Gyura, mást nem tudott mondani amint elkertelt a biró mellett hogy az most nagyon drága az ilyen malac, meg hogy majd meg üzenik neki az árát, és majd leszolgálja.

A biró agyafurt ember volt, furcsának tetszett neki a Gyura viselkedése, valamint annak nyugtalansága, azért tovább firtatta, - már így is alkuszna Gyura? S ugy mellékesen meg mondta neki hogy csak vigyázzon, a malac véget ne hogy meg hágja a derest!

Ezzel a biró elment haza, Gyura meg ment tovább a dolgára.

Másnap alig hogy meg virradt ment ám a Dani uraság kanásza a Cseppü Jancsi bácsi a biró urához. Mivel hogy a biró is korán kelő ember volt, már fönt tibb-lábalt, - ki az istállóba-be a szobába aztán sűrűen oda toporgott a sublott mellé mivel hogy a pálinkás butykosát ott szokta tartani, jókat húzott belőle mikor a Cseppü kanász köszöntötte, pálinkás jó reggelttel s elmondotta a szokásos mondatát, - hogy kedves egészségére válják a biró urnak az éjszakai nyugalom, s annak az óhajának adott nagy szolgálai kalap levéve ki fejezést hogy a biró urral szeretne egy-két szót váltani, ha nem lenne terhére...

A biró elfogadta a korai vendég köszönését, be is hívta a szobába s újra fölvette a pálinkás butykosát újra ivott, aztán megkinálta a kanászt is, aki örömmel fogadta el a finom italt, s jót húzott belőle, még a könnyei is petyogtak a jó szilva pálinkától. Meg is köszönte az nagy alázattal, mert nagyon jól eset neki az ital. Szóvá is tette hogy minden nap ilyen korán reggel el is kelne belőle egy-két korty.

A biró egészségére kívánta neki, aztán kérdezte meg, hogy talán a Dani ur küldte? - de mikor az nemet intett, - akkor szólt neki hogy mondja el hogy mi járatban van nála ilyen korán reggel.

Egy darabig csak szípozott az órán az öreg és a vállait vonogatta,

s az egyik lábáról-a másikra állt,mint aki sehol sem találja a helyét
Nagyon nehezen akar most a szó megindulni nála,mintha va lahol megrek
kedt volna benne,pedig idáig szépen mondogatta hogyan mondja el a pa
naszát és az őt ért csufszágot.

A bíró amint látta a vergődő embert bátorításul meg kínálta még egy
szer a pálinkával hogy az majd megindítja a szavát,-bízta is rá,
Mig aztán a Cseppü Jancsi a Dani ur kanásza el is mondogatta a panaszát
szó szerint,ami így volt:

-Hát annak erányában vagyok itt Bíró Uram,minek után valaki dezent
tor az este igen főcsufolt bennünket,már mint engöm, Dani uraság amit
hozott anya disznót Hótyéról az apja urától Lajos tekintetes urtól
nagyon szép malacokat ellett,még csak választásiak de máris valóságos
süldők. Az este amint benn ténferegtem az udvarházban a moslékot kész
szittem aztán amint kivitem nekik,akkor vettem észre hogy uram ter
rentöm egy malac hiányzik,- nincs meg,aztán mindenhun meg néztem hogy
talán kiugrott a hidasen ahun a moslékot szoktam beönteni, De bizony
az csak nem gyűtt elő, A legszebbiket,valaki kötélre való gazember el
lopta,ne adgyon az Isten néki lélek üdvösséget.

Aztán éppen azt lopták el amit a Dani ur is észre vett hogy milyen
szép kis formás állat, Multkor is mondogta hogy azt meg hagyjuk anyá
nak,aztán igen meghagyta hogy vigyázzak rá.

Az uraságnak nem is mertem meg mondani, A hajdunak mondtam mindigá
rt,de az is azt mondta hogy nem kő szőnyi az urnak,hanem akárhunajd
elűkő keresnyi.

Bőbeszédü Cseppü kanász még azt is elmondotta a bírónak hogy a Dani
uraság nem szeret itt lakni,de még a nemzetes szszony sem, Ha valami
elveszett náluk,vagy lába kelt, mindjárt felhözött a homloka,s azt
szokta mondani,- "Miaz,hát itt haramiák vannak, hogy az ember szájá
ból a pipát is kilopják."

Pedig nagyon jó ember,csak az igen bántja ha valamit úgy lopnak el,
ha kérnek szívesen ad bármit,amije csak van,

A bíró,türelmesen hallgatta végig a bőbeszédűen előadott panaszt.

Már annál inkább is, mivel ő magais nagyon kíváncsi volt az udvarház környékén zajló életre. Nem szakította félbe a kanász mondekáját, de tisztában volt mindjárt hogy honnan fúj a szél, és tudta hogy ki a tolvaj. Meg is nyugtatta az öregot, hogy menjen nyugodtan haza s ígérte annak neki hogy még aznap délre meg lesz a malac, lopóval együtt. Még azt is ígérte neki, hogy a deresnek is lesz dolga, még pedig olyan hogy még őszfejjel sem felejtí el a tolvaj.

Az öreg Cseppü megért hálakodni, az Istennel áldatni a bírót hogy nagy kő esett le a szívéből a szavai után és vigán hagyta el a bíró házat.

Világos nappal volt hogy elment a kanász, abban a minutában meg jött a kis bíró is. Fellai Jancsi volt abban az időben, akit a falu népe a mellék nevén Csenók Jaccinak hívott. Gyerek ember volt akkor még, de a hatalmas somfabetjét ami a cimere volt neki mint hivatalos egyén nagyon büszkén hordta, azzal hajkurászta a kutyákat az utcán. Ha valahová hivatalosan ment, akkor meg úgy vitte mint valami püspök a főpásztori botot.

A bíró azonnal elküldte a Bata Gyuráért azzal az üzenettel hogy azonnal gyűjjön a bíróházhoz, mert ellenkezőleg a pandurokkal hozza el.

Nem volt szükség a pandurokra, jött a Gyura azonnal ahogy a kis bíró szólt neki, sejtette hogy miről lesz szó, így aztán nem is mert az utcán járó emberek szemébe nézni. Egész uton földre vetett szemmel ment, mintha valamit keresett volna. Mellette elmezőket a nagy gondjában észre sem vette. Így érkezett meg a bíró házhoz.

Amint belépett a szobába, és meglátta a bírót még köszönni is elfelejtett, csak annyit mondott hogy hivatott hát meggyűttem, s nem nézett a szemébe hanem erősen a földet bámulta, mintha onnan várt volna valami csodát. Vagy talán a föld megnyílását, mondanom sem kell hogy nagyon szégyellte az esetet. Alapjában véve nem volt gonosz ember, csak hát hiában a nyomorúság a lopásra kényszerítette, amit azóta már nagyon-de nagyon meg bánt.

Bíró egy darabig csak nézte a nagy lelki tusában vergődő embert, jó pár perc múlva szólt neki csak:

-Igen hivattalak Gyura!-mert nem vagy rőndös ember, Aztán lesz egy kis elszámolni valonki!-na gyerünk a másik szobába,ott majd elintézzük a dolgokat.

Bementek a másik szobába,a hivatalosba,ahová a főbíró ur, meg a többi hivatalos urak szoktak megszállni ha Miklára jöttek.

Közben a kisbíró elhívta Sebrek Mihály első esküdtett és Béres György esküdtett hogy a törvényes kereteken belül legyenek jelen a kihallgatáson,ami azonnal meg is kezdődött,amint a hivatal beliek elfoglalták helyüket a bírói asztalnál,csak a Gyura állt az asztal előtt mint védlett teperegva,nem találta a lábainak biztos helyet,Kisbíró meg a Gyura háta mögött foglalt helyett,hogy ha esetleg szükség lesz rá kéznél legyen.

Bíró egy darabig csak nézte a bűnbe esett embert aztán megszólalt szigorú hangon.

-Hát Gyura!- hogyan hoztad el a malacot a Börzsönyi Dániel tekinetes urtól,/A falu parasztsága még az én gyerek koromban is csak Börzsönyinek mondotta,/ -Mi? Ugy leptad ugye?- Hó,szóljameg!

Gyura lesüti szemeit még jobban a földre s meztelen lábujjait nézi erősen,de nem felel,nem szól semmit hiába bógatják a bíró is meg az esküdték is,abíró már előntötte a méreg,olyan csapott kezével az asztalra hogy még a kalamáris,meg a hivatalos papírok is táncoltak,majd pulyka vörös arcal kiáltott a Gyurára:

-Istenit a bűdös fajtádnak!...felelj!-leptad a malacot vagy nem jártasd a ronda szédet mert olyan ötfenét huzatok rád hogy a pokokban is járod a csürdöngölött holtad után, Beszélés e,az ebadtáján Vagy nem! Kis bíró huzd elő a derst! Majd megezelaltatlak én,arék rejjét állok.

Gyura felveti a fejét,most egyenesen a bíró szemébe néz és halk szomorúan mondja: Beszélék Bíró uram,hát igen költött,hiszen tudja hogy ujházás ember vagyok és az égvilágon nincs semim,az

ördög igen meg kísértett, azután igön meg meg bántam hogy ezt tette
tem? Csak most az egyszer bocsásanak mög, én többet ilyent nem tesz
szek, Vissza viszem a mala cot, talán még nem is vezték észre a lo-
pást

Most elmondotta sorjában hogyan lopta el a malacot, és könyörgött
hogy bocsásanak meg neki, Azenban akkor nem azért volt a birói bot
hogy arra támaszkodjanak, hanem azért is hogy azzal büntessenek,

Buta Gyurát is, a malaclopásért tizenöt meg csapásahh büntették
meg.

Buta Gyura a deresen

Nagy lett a biró ház előtt a csödület, amikor tizedszer jajdult fel
a szerencsétlen ember, aki csak arra ment mindenki meg állt a jajga
tásra, s bémészködve érdeklődtek, hogy vajon miért csapják a Buta
Gyurát? Nem tudta senki,

Egyszer csak a bémészködök közül mondja valaki, - Menjünk innend,
gyün a Dani uraság,

Ment is szép lassu komotosságal, hosszuszaru pipájából eregette a
füstöt, s nézegelődött a faluban komolytekintettel, Ha valaki köszön
tötte, nem ment el senki mellett szónélkül, Mindenkitől megkérdezte
hogy szogál az egészséged kedves szogám, ez volt a szavajárása meg
az hogy, "Ebadtáját,"

Amikor meg látta a bémész tömeget a biróház előtt, és meghallotta
a jajgatást meggyorsította lépteit, meg kérdezte az emberektől hogy
mi van itt? Négeleletet sem kapott máris látta, hogy mitörtént, oda
szolt a birónak aki elébe sietett az utcára,

-Biró uram, nem a legjobb munkában vannak, -Jó az annak amit ille
Nemzetes Uram, -válaszolt a biró, -Mit vétett az a szerencsétlen em-
ber? Azonnal engedjék föl, -mondotta Berzsenyi a birónak, a biró így
válaszolt, - Nem engedhetem föl Nemzetes Uram, mert lopott-malacot
lopott, és éppen a Nemzetes Urától,

-Malacot, -éntülem? Azt az ebadtáját, Mikor lopta?

-Tennap este, mikor a Cseppü kanász ben volt az udvarházban moslé
kért,

-Én nem tudok felőle semmit, az ebadtáját, nekem nem mondták meg. Maxime ha megha éntülem lopta akkor pedig parancsolom, hogy eressze föl a boldogtalant.

-Nem tehetem meg, Nemzetes Uram, -szabadkozott a bíró.

-De ha én mondom, én meg bocsátok ennek a szerencsétlen embernek, mert rá volt szerelve a lopásra.

-Tudom, Nemzetes Uram, -Válaszolja a bíró, -azt is tudom hogy a Nemzetes Uram pénzértis megváltaná, de én mégsem tehetem meg esedezem alázatosan, én a törvényt nem változtathatom meg. Annnyit meg tettem már a saját felelősségemre hogy huszoöt járna neki, de tizet elengedtem, tizet már kapott, így még csak ötött kap, -mondotta a bíró.

-Inkább vigyen el még egy malacot, nekem még marad, csak ne verjék a szerencsétlen embert, az ebadtáját neki.,!

-Kár volna, Nemzetes Uram! - ha már maga nem akar szigorú lenni, az leszek én, amíg ezt a bírói botot hordom. Mert aki magát meg lopja, az a szegényekét is elviszi. Tiz botütést elengedtem, tizet már meg kapott, még öt jár neki, azt meg is kapja a kutyafulú hitvány embere, -s erre ott is hagyta a bíró Berzsényit.

Berzsényi hiába könyörgött-parancsolt a bírónak irgalomért, nem engedett a szgyorából, alig ért pár házzal odébb Buta Gyura meg kapta a hátra levő botütést. Ez jobban fájt a lelkének mind a testének, De, smint végighallgatta a bíró és Dani uraság között lefolyt vitát, Azután ő lett a Dani uraság legjobb és leghűségesebb embere.

Az öregek elmondása szerint, a falunépének ridegsége a közömbösség ge nagyon nahazán melegedett fel za ujföldes urral szemben, de amiko meg ismerték a jóságát, igazságszeretetét, utána már a falu népe nagy tiszteletben és szeretetben részesítette őt.

Az öregek állítása szerint Berzsényinek a falu lakoi nagyon sok m mindenit ellopták, de ő soha nem élt a törvény adta jogaival azokkal szemben akit csak egyszer-vagy kétszer fogtak meg a lopáson. Nem h hazatta őket derésre, hanem a lelkére igyekezett az illetőnek beszél ni, hogy ne lopjon, hanem ha valami kell nekik inkább kérjenek, ha van

szivesen ad,

Ahogy mondják az öregek, kevés ember kivételével szót is fogadtak neki. Így a derest az ő idejében csak nagyon ritka esetekben használták, ha medjában volt még neki meg is akadályozta,

Ezt a történetet az öreg Purci Molnár György bácsitól szoktam hallani, akinek az édes apja volt a szóbanlevő bíró, Szentén a Kése Takács Pista bácsi is elszokta mondani, akiknek kommaságban volt a Buta család, ennek a családnak egy tagját én is ismertem Buta Kálmánnak hívták,

Csokonai Vitéz Mihály és Berzsenyi találkozása.
Miklós mondta,

Szántottak a zsellérek a posta ut melletti dülőben ami a Kovács ut mentén nyulik le délre egészen a Barca nyireséig.

Dani uraságnak ez volt az egyik legnagyobb tagban fekvő mezei birtoka,

Ment a munka szorgalmasan, hasították az ekék a friss barázdákat egymás után, Dani uraság is jelen volt ezen a munkán, Kint a dülő végén az ispánjával beszélgette meg a mezőgazdasági teendőket, meg a világpolitikai helyzetet.

A nagy beszédben észtesen vették, hogy egy felleghajtó kőpenyes vándor ember közelíti meg őket, csak már akkor vették észre mikor az adjon Istennel köszöntötte őket, Berzsenyi a pipa csutera melől szűrte ki a választ, hogy- Kigyelmednekis!

Míg a vándor tovább folytatta a beszédet e szavakkal:

-Hallja e kend bácsi!
Messze van Pusztakovács?

Erre aztán a pipázó Berzsenyi kivette a pipát is a szájából annyira meg lepte a verselő ember rimbe szedet szava hogy ő is így felelt neki vissza:

"Menjen az ur szaperán!
Még ma eléri korán!"

Most meg a vándor lepődik meg a feleleten, úgy hogy pillanatnyilag szóhoz sem jutott, nem tudta elképzelni, hogy ki lehet az aki azó szavaira rimben feleljen vissza, Meg is kérdezte nyomban, -hogy kit tisztelhetek az urban?

A szerény válasz csak annyi volt, hogy, -én vagyok a Berzsenyi!

Csokonai Vitéz Mihály örömtől csillogó szemekkel ragadta meg Berzsenyi kezét, majd így köszöntötte:

-Köszöntöm Kegyelmedet, anemes és nemzetes Berzsenyit a magyar óda nagy mesterét,

Berzsenyit meg lepte a meleg üdvözlő szavak, alig talált rá választ, végül is megkérdezte a jövevénytől, hogy kegyelmed kicsoda?

Amaz így válaszolt, - Én vagyok Csokonai Vitéz Mihály a csurgói gymnasium napidíjas tanára.

Berzsenyi már hallotta hírét Csokonainak. És így nagyon megörült a véletlen találkozásnak. Meg is mondta neki: hogy régóta vágyott a személyes ismerettségre és meg hívta a házába. Csokonai el is fogadta a meghívást, otthagyták a béreseket a karólva ballagtak végig a kicsi falu utcáján, be az udvarházba. Nem ment el Kovácsiba hanem két napi vendégeskedés után Marcali felé vette az útját.

/Ezt a történetet Berzsenyi Mária elszokta mondani a belső cselédjeinek. Több alkalommal amikor elszoktam menni a nagyanyámhoz aki nála szakácsnéskedett, én is hallottam tőle. Még ma is él az egyik mindenes volt cselédje öreg Hársházi János, nekem távoli nagy bátyám, aki vissza emlékezik erre a mondásra. Az idők folyamán én ezt másképp hallottam, még pedig hogy e találkozás Besenyeivel történt. Egy alkalommal még a felszabadulás előtt említettem azt Berzsenyi Máriának, aki szintén hallott Besenyei felől a mondával kapcsolatosan, s azt mondotta: hogy az édes apjától Berzsenyi Farkastól tudja, aki még arrais emlékezett amikor Csokonai Vitéz Mihály náluk volt./

Ma látogatta méhes.

Bent az udvarház gyümölcsösében huzódott meg a legendás híri nádfedel les sövényfalu méhes. Ma virágszó tüskerózsa jelzi a helyét. Amikor tavasz volt, a hárt sok millió virág szinpompája díszítette s a levegő nehéz virág illattal volt terhelve, olyan nagy volt a zümmögés, a dönggicsélő szorgalmas méhecskék milliói gyűjtötték az édes nektárt, s távolról lehetett már sejteni hogy nem messze van, a tanyájuk, a méhes.

A deszka palánkja mögül rajonként szállkostak a szorgalmas állatkák hogy megrakodva térjenek vissza a sárral letapasztott kasokba.

Ilyenkor a deszka palánk részei közül nem csak a méhek milliói szálltak, hanem sűrű pipa füst is bedorodott ki onnan. A párogató nem volt más, mint a miklai remete, a falu népének a Dani uraság

amint a Muzsájával társalgott, vagy a kedvelő kis szorgalmas munkás saival beszélgetett. Mert beszélgetni is szokott velük, hogy megértették e, ezt nem tudni, de hogy ismerték a gazdájukat az biztos, mer egy alkalommal be is bizonyították a rajzásuk idején, amikor nem a körülöttük lévő virágos fákra szálltak meg, hanem a gazdájuk fejfedőjére a kalapjára, még pedig akkor amikor az éppen a fején volt.

Nem volt csoda a nagy ismeretség, hiszen a miklai remete minden szabad idejét a méhesében szokta tölteni, nem csak akkor amikor rajzottak a méhek, hanem akkor is amikor amuzsájával társalgott, s ilyenkor anyaszülte embernek nem volt tanácsos ott zavarogni, mert a szagos meggyfa pipa szárral irgalmatlanul el lett naspángolvá bárki volt is az.

A környezete, és a falu népe eme szokásait felismerte s ha pipa füst bodorodott ki a méhesből, bármely sürgős oknál fogva akartak vele értekezni elkerülték azt, s így lehetett az, hogy ebben a méhesben a miklai életének harmadhat évi háborgó lelkének legszebb terményeit adta a nemzetének.

/Elmondotta Gyarmaty Margit, Berzsenyi Mária rokona, és társalgó nője volt/

Zsuzsa Nemzetes asszony.

Az udvarház előtti ámbitust be árnyékoló vadgesztenye és húsót adó alatt is szorgalmasan mozgalmas volt az élet. A zsellér asszonyok dolgoztak ott szorgalmasan. A vig tereferéjük szinte kihallatszott még az utcára is.

Tavaszi nagy mosást végeztek az asszonyok, s pajzán jó kedvükben nagyokat nevettek. Itt a szót, a Dudás Vendel fiatal felesége Huszá Juli vitte, de nem maradt le tőle a Vitola hajdu asszonya sem a Horváth Juli, Csuta Manica, aki még hajdon de már eladó lány volt s az is bele-bele szólt a nagy tereferébe, ha azt megunták akkor meg egy egy szép népdalt daloltak el, amiből még a Zsuzsa nemzetes asszony is bele szokott kapcsolódni. Nagyon szerette a szép magyar népdalokat, és minden munkában ott volt a zsellér asszonyai között és dolgozott, velük együtt mosott.

Nem volt kényes uriaszony. A gyerekek nevelése mellett mindenféle házi munkából kivette a részét. Mosott, főzött, font, varrt, de még a kertben is elkapálgatott az asszonyaival együtt.

A gyerekei meg az ott dolgozó szellér asszonyok gyermekeikkel együtt, ott játszottak körülöttük, hogy mindig szemelőtt legyenek. Sokszor volt is olyan hancurezás hogy még szót is alig értettek tőlük. Nem egy esetben volt az, hogy a Dani uraság, ha nem volt kint a mezei birtokán az ámbituson szokott olvasgatni s a nagy láрма miatt a kosztók dohány zacskójával még lazmagolta őket, vagy barackot nyomott a buksi fejükre, nem erősen, mert elég volt az is a gyerekeknek ha a basszus hangjával rájuk rivalt. Máris csend szokott lenni.

Akkor is éppen az volt a gyerekeknél a helyzet, amikor mostak az asszonyok. Meg kellett őket a nagy láрма miatt fegyelmezni, aminek aztán szintén meg is volt a fogantja. Csendesebben játszottak, Dani uraság meg ott maradt a házelőtt, pipázgatva sétált föl-alá és hallgatta az asszonyok nyelvélését és danelását. Bihari híres cigány költőtől nóták voltak akkor a híressek és divatosak, nagyon szerette őket is, magának is duderásztta azokat, amikor kedve volt hozzá.

Most is azt danelásztak az asszonyok mosásközben, amikor megérkezett a Ferenc Gábor felesége a Rozi néni. Marcaliban volt vásárolni egyet-mást hozatott vele a Zsuzsa Nemzetes asszony. Dani uraságnak pedig újságot hozott. Leginkább onnan szokott magának hozatni, amikor alkalom adódott rá.

Rozi néni nagyon panaszkodott hogy igen elfáradt, meg hogy nagyon is meleg van. Erre a panaszkodásra a többi asszonyok megkérdezték tőle, hát akkor hogyan gyün el Andocsra? - ha már a marcali uttól is annyira elfáradt. Andocs pedig jóval messzebb van ám. - Hát majd csak oda is elmegy ha megsegíti az andocsi szüzanya, válaszolta a Rozi néni.

-Andocsi szüzanya? - kérdezte tetetett csedálkozásal a Zsuzsa Nemzetes asszony. - hát az is van?? miklai szüzanya nincs? Vagy minden falunak, és városnak is van külön szüzanyája? - kérdezte meg meselygő

inckelkedésel a Rozi nénitől, akit már nagyon jól ismert a templomos vallásosságáról, aki olyan előénekes féle is volt a faluban. Így szeretett is vele inckelkedni amikor úgy adódott a dolog. De természetesen nem gunyból hanem csak úgy élcelésből. Az nem is haragudott érte, csak mosolyogva válaszolta rá. - Dehogyan is van minden falunak külön szüzanyája. - Hát nem hallotta hírét édes kincsem nemzetes asszony a csodatevő andocsi szüzanyának hogyan gyűtt el Kalocsáról Andocsra?

Erre már a Dani uraság is bele szólt a beszédbe, és tetetett meglepéssel kérdezte meg: - Hát a szüzanya Kalocsáról jött Andocsra?

- Nem is úgy gyűtt, felelte a Rozi néni, - hanem az angyalok hozták vasrudakon, ami most is meg látszanak az andocsi templom falában, mert azután oda befalazták őket, nem hiszem hogy nem hallották nemzetes urék ezt a csodát?

Mikor azok azt mondták hogy nem hallották és biztatták a Rozi nénit hogy mondja el, az örömmel kezdte el a történet elmondását amit most szószerint megírok ahogy nekem is a nagyanyám el mesélte:

az andocsi szüzanya.

Rozi néni nem kérette magát kétszersem, hanem elkezdte mesélni az andocsi historiát:

- A megboldogult édes szülémtől hallottam, az mög az 5 szülőjétől hogy sok-sok évvel ezelőtt történt a csoda, hogy a szüzanya ott hagyta a kalocsaiakat, mert ezelőtt ott volt az ü templomuk oltárán, s azért hagyta ott őket mivelhogy azok igen gonoszok valának. Hát osztán, a ahogy ott hagyta őket most azok minden esztendőben nagy rijjással gyűnek ide könyörögni, hogy bocsásson meg nekik, aztán mennyen vissza, és most nagyon fogadgyák, hogy igön jó jámbor gyerekei lősznek. És ez nem mende-monda hanem teljes valóság, mert bizony én is látom őket minde évben amikor ott vagyok Andocsra.

Zeuza nemzetes asszony megkérdezte Rozi nénitől hogy talán, minden évben elmegy Andocsra?...

- Hát édes kincsem nemzetes asszonykám, ha csak lehet, és még menni tudok, el is megyek.

ne vegye panasz néven a drága szüzanya, mert bizony fölvidul az embör
lölke a sok szépség láttára,

Most meg a Berzsényi kérdezte meg Nevetvel Rezi nénitől, hogy nem tudja-e
neme valami pörge bajszu Mihály nevü arkangyal vidítja föl a
lelkét. Aztán csak vigyázzon hogy a Gábris meg ne tudja, mert akkor az
tán az is fölvidítja a somfabotjának cirogatásával ami kék nyomot hag
maga után, majd a hátán,

-Jaj Nemzetes Ur, hátmár hogyan tud rolam ilyen mondanyi? Nem vagyok
én olyan személy!... Szabadkozott most már sértődötten a Rezi néni,

Zsuzsa nemzetes asszony sietett szóval a segítségére, -hogy, ne töröd
jön vele mit mond a Dani uraság, mert csak kötődik vele. Csak mondja
tovább, hogyan gyütt hát el a szüzanya Andocsra,

Amikor a nemzetes asszony így meg nyugtatta kezdte el újra a mondo
káját, hogy amikor akkora kis lány volt mint a kis Farkas most, Berzsényi
nyiek kis fia, akkor hallotta először az édes szülőtől hogy sok-sok év
vel azelőtt történt a csoda. Itt már közbe szólt a Dani uraság ismét,
de most másképp, kemolyabban, -ezen szavakkal:

-Hát bizony sok száz év mulhatott el azóta, mert az andocsi ke
kegyesobor tudomásem szerint több mint ötszáz éves, igaz hogy én még
nem láttam, de még magam is megnézem, nagy tisztelője és bámulója vagyok
mindannak ami régi, főleg ami szép művészi értékkel bír,

Ambár a csodákat én nem hiszem, mert csak a népek lelkületében van
belegyökerezve, hol igen megszipitve, hol pedig igen rémisztő alakban,
az attól vagyom hogy miről van szó, ha a népeknek tetszik, akkor szépít
tik, ha pedig nem tetszik az ördög színeivel kenik rémes dologá, s azu
tán a babonás félelem, vagy a földöntuli szeretet lesz urrá a nép hisz
székeny babonás lelkületén,

Az asszonyok olyan csendben hallgattak a Dani ur beszédét a mosótek
nő mellett hogy meg se moccantak. De nem is igen értették meg a Berzsényi
mondását, csak azt hogy nem hiszi el hogy vannak csodák. Az asszonyok
véleménye az volt, bár nem mondták neki, hogy a Dani ura
ság, és a nemzetes asszony ezért nem hisznek a csodákban, hogy azok van
nak,

mert nem olyan hitvallásuak mint ők,

Aztán biztatta a Dáni uraság a Rozi nénit hogy csak azért mondja el mert a széphistóriát ha nem is hiszi el,de szereti hallgatni,

Rozi néni mondotta is tovább a csodálatos történetet,

-Az ugy volt, hogy egy szép napon nagyon régen béresek kint szántottak a mezőn, egyszer csak szép ének szót és muzsikát hallanak, néznek erre- néznek arra hogy honnand gyűn ez a csodálatos szép hang amit még nem hallottak soha. De, bármerre néztek nem láttak semmit, de a szép ének, és muzsika szó mindig közelebb és közelebb hallatszott, de látni nem lehetett semmit,

Mig aztán egyszer csak az egyik béres föltekintett az égre, hát ura Isten mit látnak szemei, majdnem rosszragyútt a csodálatos dolog látára, és szolt a társainak, akik mind az égre bémulva rogytak le a földre a nagy fényesség láttára ami Kalecsa felől gyönyörű ének és muzsika szóval közelget. A nagy fényesség kelős közepén a drága szűzanya volt angyalokkal körülvéve szálltak, mikor az emberek közelébe értek lejjebb szálltak, majdnem a földet érték. Erre egy gonosz ember fölkapta a béres usterát nagyott csöfödtve vágott a fényesség felé, és a drága szűzanya fényességes szeplőtelen arcát érte az ustervége, -még a mai napig is meglátszik a csapás rajta,

Én is láttam e csapás nyomait, meg aki csak andocsra megy mindenki láthatja a drága arcon. A gonosz bérest szűzanya vakággal büntette meg, amiért usterral csapott feléje. - Hát ez így volt, így mondta el nekem az édes szülém, és így hallottam másoktól is, így mondja mindenki szűzanya csodálatos megjelenését andocsán, -fejezte be az elbeszélését a Rozi néni.

És én megjegyzésem is az, hogy még az én gyerek koromban is, de még most is, az idősebb asszonyoktól lehet ezt hallani, s a bucsujárása is nagyon híres volt, még a felszabadulás előtti időkben is nagy proseciok szoktak menni nagy ének szóval!

Berzsenyi Dániel Andocsán.

Pünkösöd szombatja előtti napokon már nagy volt a faluban készülődés az andocsi nagy utra.

Nem csak a Berzsenyi zsellér asszonyai, hanem a faluból is jó néhányan el szoktak zárandokolni úgy a fehérnépek, mint a férfiak.

Piros pünkösöd szombat reggelén szoktak elindulni zászlókkal és nagy énekszóval harang zugások kíséretében, s amelyik falunak határába értek ott elibük harangoztak, a falu elhagyásával meg utánuk zugtak a harangok. Ez mindig attól függött mennyi pénzzel fizették meg az illető falu harangozóját, úgy zugtak a harangok, Mikláról, Somogyváron és Gemáson keresztül neki Fiaznak dímbes-dombos, és erdei utakon késő délután szoktak megérkezni.

Berzsenyi, az elhatározásához híven most ő is elment, de nem a processióval reggel hanem, ugyan az nap késő délután kocsin indult utnak a szokásos felleghajtó köpenyébe burkolózva, annélkül nem ment ki még a falu határába sem.

Nagyon kíváncsi volt, és szeretett is az ilyen bucsujáró helyeket meg nézni. Még fiatal korában, amikor Vas ban lakott hacsak szerét ejthette a Celdö^{me}ki híres bucsu járó helyre is el szokott menni.

Most meg, nem nem csak a több száz éves legendás szobrot akarta látni, hanem még az ismeretlen tájszépségére és lankás, erdős földjeire is kíváncsi volt, mert még azon a vidéken nem járt.

Még elindulás előtt mondotta a zsellér asszonyainak, már mint a Vitolánénak, Dudás nének, Ferenc Gábor feleségének hogy ne menjenek el gyalog, hanem igáskocsiban fogatba, amelyiken vele együtt mind el férnek, és elmehetnek vele kocsin. Az asszonyok nem fogadták el a szives hívást, mert csak egykét-kétszázalékos számukra üdvös a bucsujárás ha gyalog zárandokolnak el. Hanem a gyerekeivel volt a baj, mindegyik vele akart menni, Árvalány haját, bábólvását, pörgettyűt, és máriás brossott ígért nekik, mire azok belenyugodtak a hon maradásában.

Berzsenyi, az andocsi utját úreglak felé vette Fityuka nevű kocsi

sával, A falu környéke is nagyon tetszett neki, nem csak a táj szépség
gért, hanem a történelmi jelentőségéért is, Pityuka Borbála néni a ma
volt kocsis lánya szokta mesélni téli télfesztéseken, és kukerica kop
zásokon hogy az apjától szokta hallani amikor a nani uraság kocsisa
volt és lakon ha ~~mit~~ kocshintak keresztül, mindig mondta neki: "Ész
édes szögám, itt lakott a történelmi nagy multu Enyingi Török Bálint
az egykori nagy hős, akit a Szulejmán török császár ármanyos csellel
vetett fogságban, és itt szokott annál vendégeskedni a szigeti másik
nagy hős is, a Zrínyi Miklós,

Az andocsi ut alkalmával Somogyvárnak mentek még pedig azért hogy
most meg tekintsse a híres Koppány vezér lakóhelyét, amit még akkor
is hatalmas sáncok övezték. A hegy tetejére érve tekintett szerte-
széjjel Balatontól-le a Dráváig ahol a híres Koppány népe lakott,
Füzik János volt miklai tanító egy alkalommal amikor Borcsa néni
neki is elmondatta ezt a történetet találan jegyezte meg, és talán
nem is tévedet mikor azt mondotta, idézem: "Biztosan akkor érlelődött
meg Berzsenyiben az a gondolat, hogy szindarabot írjon Koppány vezérről
/Az én gyerekek koromban Fonay Imre tanító egy alkalomra a "Kupa támadá
sa színmű" töredéket be akarta tanítani előadásra, de valami oknál fog
va Berzsenyi Sándor nem engedélyezte./

Anézegetés után bizony már öreg este lett mire Andocsra értek,
Másnap álmélkodva nézte a nagy sokaságot, harangok állandóan zúgtak a
az érkező prosciók elé és a távozok után, Berzsenyi Dániel az ének
lő tömegek közé sodródva került a templomba, hol szemügyre vehette az
ősregi kegyesobrot, amit a szobrászat remekművének tartott,

Amikor a falubeliekkel találkozott nagy volt az öröm, Vitték a hí
hirt szájról-szájra, itt van Berzsenyi Dániel miklai uraság, Kiváncsi
vidéki csoportok is kísérgették, akik már hallták a híret,

Miklai bucsujárok keresztapának hívták meg, ami a nagy bucsujáró he
leken nagy szokás volt, Ezt a meg hívását szívesen el is fogadta, ke
reszt gyerekeinek ajándékot vett, Férfiaknak árvalányhajat a kalapj
jukba, lányoknak menyecskeknek máriás brostút, az öregasszonyoknak

Andocsi szent képet, amelyen látható volt a templom fölött lebbegő szű
anya képe, a földön pedig az éneklő s ájtatoskodó imádkozó ~~szű~~ népek,
Gererekaknek pedig báblovat, szivet, és pörgettyüt,

Nagy anyámtól, Fityuka Boris nénitől, Hársházi József öregbéréstől
szoktuk hallani ezt az andocsi kőnikát, Rosenfeld Sándor volt nek
lai zsidó kocsmáros állítása szerint Berzsenyi Dániel amikor Ando-
cson volt az ő öregapjánál Rosenfeld Náthán regálé kocsmájánál szá-
lt meg, Kesztyűs Gyuri bácsi elmondása alapján, az ő apja is andocsi
i keresztfia volt Dánielnek, az árválány haj, amit tőle kapott az éde-
apja sokáig meg volt, ő adta el Csonka György Berzsenyi Sándor gaz-
dasági intézőjének, aki úgy könyörgte el tőle kettő mázsa buzáért,

Költők fája,

Mencsak gyerekkoromban, hanem amikor már legénykedtem, és fiatal házas
ember voltam gyakran akjártam Berzsenyi Dániel házához annak unokájá
nál Berzsenyi Mária-nál szakácsnéskodó nagyanyámat meglátogatni,

Ilyen alkalmakkor az udvarház mögött levő nagy gyümölcsös kertben i
is elbarangolgtam, Egyrészt azért, hogy gyönyörködjek a kertben le-
vő fák édes, és zamatos gyümölcsökkel megrakott termésében, na meg azért
is hogy végig kóstoljam őket,

A fák közül már gyerekkoromban feltűnt három hatalmas fának égbe tő
rő-lombu koronája, két gesztenye s egy berkenye fái. Mindig úgy tűnt,
mintha ezek fák kiváltak volna a többiek közül sudár növésükkel s ha-
talmas lombkoronájukkal,

E fákat nevezte a niklai nép a költők fájának,

1917-ben az első világháboru idején mi iskolás gyerekek tanítóink-
Füzik János és Keller Jolán- vezetésével, októberben a nagy gyümölcsö-
szüret idején elmentünk a kertbe gyümölcsöt szedni, Segítségére Berzse-
nyi Mária-nak, hogy kárba ne vesszen a sok gyümölcs, A háboru alatt az
nagy hiánya volt a munkás kéznek, Egy ilyen gyümölcsszedés alkalmával
tanítónk Füzik János kérésére Berzsenyi Mária által tudtuk meg az em-
litett fák számozását, s költők fájának kik voltak az ültetőik,

Egy ilyen munka után az egész gyereksereg-a tanítóinkal együtt a
fák alá a zöld fűbe pihentünk, Velünk volt mindenütt Berzsenyi Mária
nagy költőnk unokája, s niklajak "Mariaká Urnője" és Gyarmaty Margit

társalgó nő. Közéuk ülve kis kerti székében-szószerint ironle -el
mondotta a költők fájának történetét!

-"Boldogult apámtól, Berzsenyi Farkastól hallottam hogy nagyapám
nemcsak a méhészetet kedvelte, hanem nagy kedvelője volt a fáknak is
meg a kertészetnek. Ha a tudására jutott valami különleges gyümölcs
nám nyugodott addig, amig annak magját, vagy hajtását nem szerezte meg
ott a megporás mellett egész faóskolája volt. Az itt levő fák közül
is nagyon sok van amit ongból természetett ki és szemezte be. Apám
állítására szerint a bóralma és a pogácsa alfafákat ő nevelte, s ültet
te el. Különleges fajtaikat leginkább Keszthelyről Festeticschtől kap-
ta, és nem csak gyümölcsfákat természetett, hanem áóskolájában cédrustól
kezdve mindenféle fa, még nyárfa és szederfa is volt. László nagybátyá
m/Berzsenyi László/ szintén szerette a fákat. Még a mezei földek szé-
leit is beültette gyümölcs fával.

Ez emlékfák ültetésének gondolatát-a Helikoni Ünnepekről hozta
magával. T. i. azután ültette ki a gesztenye és berkenye magvakat, miu-
tán onnan hazajött. Aztán nagy gondal plántálta, nyesegette, öntözget-
te őket, mindaddig, amig azok szép suhángá nem nőttek.

Apám elmondása szerint kb 1830 tavaszán a nagyapám kötő társai és
barátainak meghívására Pesten járt. És amint onnét hazajött, még job-
ban szemlélte és plántálta a fáit. Ősszel pedig sürgette a mezei munká-
kák befejezését, így a szüretet, s minden egyebet hogy a nagyanyám még
számtalanszor kérdezte tőle hogy mire való ez a nagy sietség? Azért
Susám, -mert így szólította a nagyanyámat, -ez évben kedves vendégek is
ígérkeztek. Aztán a gombai szüret táján, -egy szép napon-meg is jött
a nagyon várt levél amit Pataki Ignác írt, hogy Döbrentei és Wesselé-
nyi hamarosan meglátogatják a miklai remetét.

/A levél borítékával együtt meg is volt Berzsenyi Máriának, aki át-
adta Füzik János tanítóknak. Ő fölolvasta nekünk, aztán a levél szöveg-
gét, leírta magának. Mi is leirtuk az iskolába füzetbe. Ez a füzet ne-
kem is meg volt egészen a felszabadulásig. A borítékon levő cím szö-
vege ez volt: "Tekintetes és Nemzetes Berzsenyi Dániel urnak és Neme-
s barátunknak, Mikla helységbe.

A piros viaszpecsátas borítékban levő levél tartalma a következő volt:
Kedves Barátom Dani!

Alig várom, hogy nálad lehessenek, de mivel hogy ilyen háborgos és eldőlő idők valának, meg az uti körülmények sem biztonságosak így nem lehetett megyni az utrakelés, meglevélval itták meg az időmet a szállóra. De mivel hogy most akadnak utitársak, akik alig várják, hogy nála legutóbbi óráidért egyen szorongassanak,

de boldog vagy ki úgy esmered édes nyelvünket! Ilyenkor nem szorulsz idegen munkora, hogy eszed járásának szavakat szűk találg, ez az idők vihara, ezeket a fákat is megőpítse, ezeken talí jó örömmel értesítelek arról, hogy a közeli időkben az elszigetelt vidéket magányodba, a miklai felegvárada a te legjobb barátaid fog az ősszak fölkereshi és téged tisztelni s meg ölelni még pedig Wasse selényi, Döbrentei, s jó magam Pataki,

Hogy egy kis külvilági híreket vigyünk a házádba, a mely nem örvendetes magunk fajta szegény magyarok számára!

Visszont látásik ölellek szíveimbü Pataki, Pest-Buda." Alighogy a szüret nyomait eltüntették az udvarház környékéről, nagyban készültek az őszi nagy takarításra. Az egyik nap reggelén aztán begördült egy utasbátár a ház udvarára, Kocsiból aztán báró Wesselényi Miklos, Döbrentei Gábor és Pataki Ignác szálltak ki,

Berzsenyi Dániel örömtől sugárzó arcal-mint vendéglátó gazda-fogadtak őket. Egymás nyakába borulva ölelték egymást, és kedves szavakkal- ami csak a nyelvükre kerül- köszöntötték egymást,

Az ott levő szellek és jobbagyok is nagyon elérzékenyültek a nagy magyar barátságainak láttára!

Aztán másnap már korán a gyümölcsös kertnek középutját összemért léptekkel járták által. Arcukon ott ült a becsületes aggodalom, amiért nagyon féltették a hazájukat. A nagy magyarok a miklai kertben emlékfáultetéssel örökitették meg együttlétüket, a magyarság jövőjéért kifejtett aggodalmukat,

...és nap maiva a távozók után már a faluban is itt volt a baj.

A fák helyeit-a mondák szerint három hűséges jobbágya,még pedig Fere-
nc Gábor,a Bata Gyura,Kisjóska Miska ásta meg. Egyik gesztenyefát
Berzsenyi ültette el a temetőbe a tővét,míg a másikat Wesselényi,
berkenye fát pedig Döbrentei. A fákat egyenként ültették el,s minden
fa el ültetésénél meg csókolták egymást a segítő jobbággal meg meleg
göm kezét fogtak, Utána a gombai hegyével itták meg az áldomást a
szellőrekkal együtt."

Ezeket a fákat a miklai nép a költők fájának nevezi,amelyeket 1939
ben Köllő András Berzsenyi Gabriella férje jelöltetett meg emléktáb-
lakkal,

Azonban a hosszú idők vihara,ezeket a fákat is megtépázta,Döbren-
tei fáját a férgék emésztették,az idők vihara földre terítette,Töve
van csak meg a múzeumban, Wesselényi fájának csupaszs ágait zörgeti
az őszi szél,kivájt adujában bagoly talált szállást,

Egy elmúlt évszázad viharával csak Berzsenyi fája dacolt!

Fekete halál Miklán,

---/Családi hagyományos elbeszélés, Nagy anyám és bátyáim mondásai szerin-
t,/
---/

Amikor a Nagy kolera járvány dühöngött 1831-ben itt az országban,ez
századréval szedte az áldozatait, Egész faluk lettek lakatlanok,
Vadocok,bajtorjánok és más gazok kizsákmányolták a földet,
Az időben nem csodult fel a szép Nóta,Nem volt vigalom sehpel,min-
denkinek számára fagyasztotta a kegyetlen végzet a Nevetést, Siralo-
m völgye volt nem csak a környék,hanem az ország is. Ez a Nagy nagy
ragály felért egy nagy háborúval,annyi különbséggel,hogy a hajlékok
nem lettek fölégetve mint ahogy háboruban szokás volt,

Ez a Nagy vész amint a népek nevezték a"Fekete halál" nem kerülte
el Miklát sem,ide is beütött,

Amikor már hire volt a veszedelemnek Berzsenyi Dániel nem várta
meg,meg előzte a marcali Brunn nevű orvos doktor tanácsára,a család
jával együtt elment előle Halibára,a Kerenikára és a Vitola hajdura
bizta az összes jószágait,birtokát s mindent,

Pár nap múlva a távozásuk után már a faluban is itt volt a baj,

meghalt emberek, csak a halottak...
az Egynás után haltak meg az emberek, volt olyan család is ahol a gyerekek pusztultak el, és annak fordítottja, Volt olyan hogy reggel még nem volt semmi baja, kiment dolgozni és csak elesett, meg feketedett jobbra meghalt, akit elért egy nap végzett is vele, Egy hét elmulása alatt a faluban harminchatan haltak meg, Egy régi irateserint amit a községi íróházán találtam 1940-ben 11075 lélek számból a járvány idején három hét leforgása alatt 179 személy halt meg, és mind meg feketedtek és ezért is nevezték el a nép fekete halálnak.

A baj kezdetén Berzsényi embereit még nem érte a kórság, csak a végére felé amikor már szűnőben volt, akkor halt meg a Vitola hajdu, Reggel még kiment az istállóhoz, ott elesett estére már halott volt, utána három nap múlva meghalt a felesége is, a Juli, három kis árva gyereket két fiút s egy kis lányt hagytak maguk után, Koronikának az anyai ispánnak is ez időben halt meg a kis lánya, Bata Gyura felesége és a kis fia, és még sokan mások ahogy már említettem százhatvenkét emberen, Ezek neveit azért említtem meg, mert ezeket névszerint szokták mondani az elbeszélők,

A vész után, amikor Berzsényiek hazajöttek Veszprém illetve Vas megyéből, mert Halibáról vasba mentek át, a vész után, nagyon megrendítette a szomorú esemény, mondják szerint Berzsényi sírva fakadt amikor megtudta hogy a kedves megszokott és hűséges szellérjeit és jobbágyait is nagyon megdézsmálta a járvány, Legjobban fájlalta a hűséges embere a Vitola hajdu aki Vas megyéből is hűséges kísérő embere volt, a annak felesége elpusztulása, Nagyon fájt neki most már meg megszokott és megkedvelt falunépének vesztesége is,

Igyekezett is mindenhol segíteni, falu népének fájdalmain a jótéteményeivel enyhíteni, Ehhez nagyban hozzájárult Zeuzsa Nemzetes asszonynak is az áldozat vállalása, Három kis Vitola árvának felnevelését magukévé tették, Oda vették őket az udvarházba, mint saját gyermekeiket úgy nevelték őket, De a kislány a Katja aki amugyis gyengébb alkotmányú gyermek volt nem sokkal élte túl a szüleit, hamarosan meghalt utánuk.

meghalt utánuk, Csak a két fiu Jacsi aki tízéves volt, a György aki a az én ikapám lett, az hétéves volt, A két gyermek a Berzsenyi gyerek kekkel együtt nevelkedtek, Egyforma ruhájuk is volt,

Nem igen tettek közöttük különbséget Berzsenyiék a ~~magyarok~~ jobbágy és a saját gyermekek között, egy asztalnál ettek, együtt játszottak, együtt is tanultak, Dudás Vendelen kívül még csak ezek tudtak írni és olvasni, Isért az akkori uraságok meg is szólták őket az emberséges magatartásukért, Még Dániel édes apja Berzsenyi Lajos sem nézte ezeket jó szemmel, többször szová is tette a fiának,

A két Vitola gyerek, amikor a serdülő kort elérték, a gazdaságba dolgoztak, Majd mind a kettőt Dániel megházosította és a zsallér házban kaptak lakást, Jacsi az udvarházzal szembelevő, míg a György a Bazsai zsallér házban,

A Vitola hajdu, aki nekem a krónika gyűjtőjének és megírójának a dédapja volt a rendes nevén Hársházi János kinek ősei Rákóczi fejedelem nek voltak becskoros nemesei vitola előnévvel felvidéki származásuk voltak, Vitola Hársházi Jánost mint hajduját Berzsenyi Dániel hozta magával Vas megyéből, Kehese, vagy Sömjén környékéről származott ezt azonban egész biztosan nem tudjuk, Felesége Horváth Juliánna volt az azonban miklái származású volt, kinek atyafiait mint rokonokat ismertük, /Horváth bogdár, Dádus Horváthok stb/

A két fiu amint meg emberesedtek, mind a kettő vezető ember volt a Dániel gazdaságában, János fiu Pandur Annát vette feleségül a egy vicces elszólásáért csurmónak nevezte el a falu népe, Míg György aki továbbra is a Vitola nevet viselte ami a mai napig is ismeretes Komár Pap Agnesh, akire még én is emlékszem és ismertem volt a felesége, aki egyébként a krónikában már többször említett adatközlőnek Komár Pap József bátyámnak volt testvér nénye,

Vitola Hársházi György életében még meg volt a nemesi levél amit "kutyaörnek" hívták az emberek nem nagy becsben tartották mert a nagy bátyám elmondása szerint az Agnes ikanyám azon szokta etetni a korán kikelt kis kacsaít, azt terítette alájuk hogy megne faszanak,

Csurmó Hársházi Jánosnak többfiai és lányi voltak, ezekkel terjedt ki a Csurmó Hársházi családok, Györgynek aki továbbra is a Vitola nevét viselte két fia Máté, és György, három lánya Katalin, Anna, és Juliána voltak. A férfiak megnősültek, hányok férjhez mentek mindegyiknek családjaik lettek, csak a Juliána nem ment férjhez a legfiatalabb, mar kis lány korától fogva Berzsényi Farkasánál nevelkedett s ott két törvénytelen gyermeke született, Méri és Sándor, azután teljes életében a Berzsényi családoknál mint szakácsnő szolgált, s annak fia Hársházi Sándor aki 1961-ben 80 éves korában halt meg, volt az én édesapám, talán azért is kutatom és gyűjtöm a falum krónikáját olyan szeretettel és fáradatlanul, mert tudom hogy a származásom mélyen összefügg a falum hagyományaival,

Fityuka Tóni parádés lovakat tanít.

Dáni uraságnak nagyon szép csikó telepe volt a falu alsóvégén posta ut menti birtokán levő majorban, Karám a puszta felé vezető út mentén volt, a debelai nagy rét szélén, amit a mai napon is csikos rétnek neveznek a mai szövetkezet gazdái.

A karám gondozója és nevelője a Csikos Pesta volt a környék nagyon híres ló szakértője és a mondák szerint bityár ember volt, az egyik keze meg ~~széles~~ volt bénulva valami esetpatásban, verekedésbe törték el, de azért nagyon szép csikókat és lovakat tudott nevelni a falkájára sokszor elérte a száz darabot is.

A ló cenzárok mészai vidékről, még Zágrábról meg Bécsből is eljöttek lovakat és csikókat vásárolni, még a katonaság részére háts lovakat is.

Dáni uraság a szebbeket mindig eladta, a megmaradottakból szokott betördeltetni a saját gazdasága részére, Ebben pedig nagy szakértő volt a Fityuka Tóni a kocsisa. Parádézás mellett, már mint ha nem mentek valahová az urasággal vendégségbe, lovakat tanított be, aneki valókat parádéra, másikat igába, melyik hová való volt.

Fityuka János, a Fityuka Antal unokája, aki már a Dáni uraság unokájának Berzsényi Sándornak volt a kocsisa szokta elmondani az

ezt a történetet, úgy ahogy most azt leírdm
- "Dani uraság jobbágyai is, úgy etetés után összeszoktak gyülekezni a lóistállónál ott szokták megbeszélni hogy milyen szépen tanul ez meg amaz aló, amit tanítanak be a kocsiba. Akkor egy csillag és egy pajkos nevű lovakat tanított az öregapám, alig két napja ment velük máris úgy mentek mint a gondolat, szép babásan tartották a fejüket. Amint a Dani uraságnak meg mondotta, azt ígérte neki, hogy majd ő is kimegy velük, mert nagyon kíváncsi rá hogyan futnak a kocsiban, mert ha neki is tetszenek akkor jó lesznek parádéra. Amiótamegviccelték Keszthelyen hogy kicserélték a lovait, azóta mindig tanított parádéra lovakat, s amikor már belettek tördelve, akkor meg eladta őket, mindig azt mondotta, hogy neki nem valók a tüzesvérűek parádéra.

Az emberek mondogatták is, hogy minden valamire való lovat parádéra akarja a Dani uraság, az igát meg talán majd ők huzzák, mert az a pár hitvány ökörfogat ami akkor volt neki, mindent azzal végezték el. A volt ispánja a Kronakter mindent eladott vele még a tinókat is. Hogy mire kellett neki a sok pénz azt nem tudta senki csak az ispán, az pedig nem mondta meg nekik. Az ispánt nem igen szívelték az emberek, mert egy idő óta nagyon gorbais volt hozzájuk, meg azt is észrevették hogy amióta a Vitola hajdu meghalt nagyon sunnyin viselkedik és erős volt a gyanujuk, hogy még a Dani uraságot is becsapja. Még a hajduja élt addig nem vettek észre semmit, de annak halála után igen belenyult a huncutságba. Az volt az emberek véleménye hogy az ispán félt a hajdútól, vagy összejátszottak. Az utobbira ráeszméltek, hogy nem volt lehetséges mert az nagyon hűséges embere volt, s azt vele hozta Vasból, s ahogy meghalt a feleségével együtt a három árvánál nem maradt egyebe.

Aztán egyik nap, amint végeztek a reggeli munkákkal az istállóknál, az emberek elszéledtek ki hová küldve volt a mezei munkákra. Dani uraság befogatott az öregapámmal, még pedig a csillagot és a pajkost, aztán kikocsiztak a mezőre. Szépen mentek a lovak mint a gondolat nem is volt velük semmi baj addig míg hazafelé nem tartottak.

amint a szetkúti dülöhöz értek, ahol a kis malomi árok vanlott egy nyu
hirtelen fölugrott a lovak ettől nagyon megijedtek és földöntötték a
kocsit Berzsenyi neki esett egy utszéli fának és eltörtt a vála,
utána sokáig ágyba fekvő beteg is volt, nem is gyógyult meg sohasem."

/Addig szolt Fityuka János Berzsenyi Sándor kocsisának elbeszélése,
Azonban azokat eről beszélni hosszu János is Berzsenyi Márta pará
dés kocsisa is a leirtaktól némi eltéréssel, "zintén Berzsenyi Mária
is szokta említeni, hogy a nagyapja a kocsit feldúlésenél kitörte a
vállát s azután már mindig betegeskedett,

Peres megye,

Berzsenyi Daniél amint a vállát törte és nyomta az ágyát, közben a rég.
betegsége is újból elővette és gyötörte ezt a helyzetét súlyosította
Kölcsék éles kritikája, ami aztán nagyon ingerlékenyvé tette, Mig vég
re halogatott az orvosok szavára Sopronba ment ment gyógyítani magát
kb 1833-ban, Vele vitte fiait is, mig a gazdaságát teljesen az ispán
vezette, aki a vagyon szerzés huncutságába most már annyira belemerült
hogy a falu népe is felfigyelt rá és mondtak is hogy a "Dani uraság
amig a feredőke jár, ubirtoka addig eluszik," Kronexter meggazdakszik
hiszen már cselédet tart nemis egyet, hanem kettőt, az Erasmusi Jancsit
meg a Mosó Jóskát, Gabonsból is többet mér nekik, mint a Berzsenyi mért
az embereinek,

Abban az időben volt, hogy megye árkat vágtak a balsóségbe s olyan
furrangal csináltatta Kronexter Berzsenyi belső talkén hogy neki aki
birtok és lakó szomszédja volt, hogy csak neki volt javára, mig Berzse
nyinek meg csalására,

Berzsenyi amikor hazajött Sopronból ahol gyógyította magát hallott
a dolgokról, amint utánna nézett döbbeatrá hogy a húségesnek vélt em
bere, ki rokona is volt galádul rászédte és becsapta, Nagy haragra ger
jedt azonnal elbecsájotta s minden ériakezésé meg szakítottak egymás
sal,

/ennek történetnek igazvolját bizonyítja 1914-utáni birtok per, ami
Berzsenyi Sándor költő unokája és akkor már Tomisa György megye
je miatt volt, /

Berzsenyi Dániel halála és temetése.

Testben és lélekben elfáradt nagyköltőnk 1836-ban január 24-én hosszabb betegeskedés után meghalt. Az egész falu népét mélyen megrendítette a szomorú valóság.

Paraszttság, zsellérek, és jobbágyok siratták a falu remetéjét jószágos földes urukat a Dani uraságot, akit az élete végéig csak így nevezett nem csak a közvetlen falu, hanem a környék népe is. Mindenki ismerte az igazságát, és szerette a jóságáért. Nagyon szerette ő is a faluk népeit, sokat agódott a nemzete s hazája sorsán, az utolsó kívánsága is az volt, - hogy a pompás temetést mellőzzék hiszen az életében is gyűlölte a hiuságot, szerette mindig az egyszerűséget, mert az élete is egyszerű volt. Meg hagyta még azt, hogy az ő hűvéges szolgálói zsellérek, és jobbágyok vigyék el az utolsó útjára, ~~ezeket a zsellérek, és jobbágyok vigyék el az utolsó útjára,~~

Nagyon hideg tél volt, nagy volt a hó akkor, tizenhat hűvéges ember a nagy hideg dacára is, bőgatyásan puruszalisan lobogó fehér ingessel vitték ki az örökös nyughelyére a temetőbe, ahová cirva kísért nem csak a miklai, hanem az egész környék népe.

Harmíchat évi miklai munkás élete után itt tért örök nyugalomra, Kölcsey Ferenc sirjánál vett tőle búcsút.

1859-ben Somogy Vármegye lelkes közönsége emlékművet állított tiszteletére ami a mai napig is hirdeti a dicsőségét.
/Berzsenyi Mária elmondása alapján./

Berzsenyi Dániel gyermekei...

Berzsenyi Dániel halála után a három fia megosztotta az 1,200 hold apai jászföldön, három egyenlő arányba, s mindegyiknek 400 hold föld jutott. Egyetlen nővérüket a Lidit aki Barca nevű nemeshez ment férjhez pénzből fizették ki. Farkas a legidősebb fia a falu dévégen lent a posta út mentén volt a lakóháza, egy nádfedeles p udvarház volt. Abban lakott feleségével Gyarmati Máriaival aki badság harcos Gyarmati Sándor Pál hadnagynak volt a huga. Volt az édesanyjais a Zsuzsa nemzetes asszony egészen a halá

Később ő építette most is meglévő kastély amelyjelenleg a termelő
szövetkezet tulajdona, Berzsenyi Farkasnak volt gyermeke: Berzsenyi
Sándor és Berzsenyi Mária,

Berzsenyi László az édesapja házáat a mostani muzeumot örökölte,
felesége Heszlopi Juliána volt Heszlopi Gáspár huga, Későbbiek során
Berzsenyi Mária lakóháza volt amíg meg nem halt, Berzsenyi Lászlónak
tudomásom szerint nem volt gyermeke,

Berzsenyi Antalnak a fennsík falufelső végén a marcali útmentén
volt a lakóháza, mostani postaház, Antal volt az egyedüli a Berzse-
nyi familiába akinek polgári származása nő volt a felesége egy koc-
márusnak árva leánya Lovász Terézia,

Dániel fiai mindenben az édes apjuk nyomdokain és tanításai alap-
ján haladtak, csak a költészettel nem foglalkoztak, illetve csak Far-
kashnak voltak versei ami egy-kettő nyomtatásban is megjelent, de
messze elmaradt az édes apja költészetétől, Közös meg egyezésük alap-
ján abban is hagyta nem akarták édesapjuk hírnevét az ő írásaikkal
halványítani, Egyébként mindenben az ő nyomdokain haladtak, Ők vol-
tak a megyében az elsők akik a jobbágyaikat felszabadították, a robo-
rtott és a dézsmát megszüntették, az urbéres jobbágy birtokaikat a
megművelők neveire kebelezték,

Szabadság harc idején mint nép vezérek vettek részt a küzdelemben
Heszlopi Gáspár megyei tisztviselő karának volt alispánja Berzsenyi
Farkas, amiért aztán a szabadságharc leverése után Kufstein várában
volt bezárva, Antal mint katona harcolt Kossuth honvédei között,
azután Fiuméba menekült s mint tengerész szolgált, és a megegyezés
után jött haza,

László testi gyengesége miatt nem volt katona, hanem mint híres gaz-
dálkodó és jó gazda mezőgazdasági terményekkel gabonával, lovakkal
hussal, pénzzel támogatta a szabadságharcot, Mint a megye legjobb gaz-
dálkodója terméketlen mocsarakat csapoltatott le és tette terméken-
nyé, ugarakat törtetett, szőlő és vetett el, utszélek mentén gyümölcs-
csösöket tenyésztett, Még az én gyerekkoromban is voltak ezekből a
gyümölcsfákból, Rasztinában és Baziás,

Somogy Vármegye lelkes közönsége,
emlék művet állított Berzsenyi Dánielnek,

Szabadság harc, az árulások ellenére sem mult el nyomtalanul Somogy felett, Somogy népe a szabadság leverése után, nagyon sok esetben nál inkább kinyilvánították az erős akaratukat és a szabadság szeretetüket, ha bár a kivégzések napirenden voltak, s a börtönök teltek a zaffakkal,

Nem rettentek vissza semmiféle áldozat hozatalától, ha arról volt szó hogy azzal szembe kell végre hajtani, ki meg becsülte és szeretett a népet,

Berzsenyi Dánielnek siremlékének megépítése egy ilyen áldozattal hozatalból tevődött össze, és állította fel Somogy vármegye hálás közönsége 1859-ben,

Az emlékoszlopát dicsőségbe sziporkázó jel mondata diszíti,

"Derék nem fél az idők mőhától
Koporsóbol kitörve Eget kér,"

Az emlék és a sirbolt megépítése a miklai mondák és a Kisbali Imre bácsi elmondása szerint pedig így történt,

"Abban az idők egyik napján egy posztó ruhás uri, s egy iparos kinézésű emberek érkeztek a faluba kocsin, Berzsenyi László a költő fiát keresték, aki az apai házban lakott. Az idegenek Kaposvárról jöttek, Az uras kinézésű ember valami vármegyei tisztviselő lehetett, mert a mentés ruháján kívül kará is volt az oldalán, De lehetett valamelik Berzsenyi tisztelő a sok nemes hazafi közül,

Berzsenyi László házánál tárgyaltak az idegenek nem csak a Lászlóval, hanem akkor már itthollelvő Farkassal és Antallal, Ezen a megbeszélésen ott volt a miklai előjáróság is Korenikay Miklós volt a bíró, Sebrek János helyettes bíró, Bogdán Mihály, Béres József, Molnár István, Rajcs János, Váry István esküdtek,

Miklai előjáróság örömmel vette tudomásul a sirbolt és az emlékoszlop megépítését, amit az egész vármegye hazafias érzésű nemesei támogatás deményeztek, de a szegény földnépei is magukévá tették, Erre a sirbolt után gyűjtés indult meg a megye egész területén, A vármegye jénéből

nem lehetett sokat fordítani erre a célra mert csak nagyon keveset is szavazott meg az akkori vezetőség. Érthető volt is, akkor a vármegye vezetőségében császári béreńcek, talpnyaló-urak uralkodtak, akik e nem mes célra nem sokat áldoztak.

A megyei nemességnek az arése elég nagyszámmal volt, aki tisztelettel róttá le az adományokkal a kegyelet hálájukat, s tetteges összeggel járultak hozzá, Pesti tisztelői, barátai, főleg írók és költők nagy mértékben járultak a mű megépítéséhez.

De az oroszlan részt e Nemes adakozásban a Somogyi Parasztság, a volt jobbágyság tüntette ki magát. Ezeknek az adakozása tette lehetővé hogy az emlékmű megépült.

Kivolt annak a kezdeményezője, és kivolt az a idegen ur, és iparos külsejű ember aki itt volt miklán és máshol is, tárgyaltak az ügy érdekében, neveiket nem tudja senki, nevtelenek maradtak, illetve azok nevét a feledés homálya örökre eltakarta.

Amint a falu népe is meg halotta az emlékmű hírét, azonnal meg is mozdultak az adományaikkal. Nem volt olyan szegény vagy gazdag aki erre a célra nem adott volna, ha filléreket is, de adott mindenki, ha mást nem is tudott akkor munkával járult hozzá.

Mondák szerint az emlékoszlop Badacsonyi kőből van faragva, mivel hogy a költő szerelmese volt a Badacsonynak. Régi öregek, már mint a Takács Laci Bálint bácsi állítása szerint a Kuruc Jancsi, a volt bányai betyár fiai, mint bányászok, bányászták ki a kőveket. Mikor meg mondták az apjuknak hogy miklára viszik a bányászott követ és a Berzsenyi költőnek építenek belőle emlék művet. Az öreg hetvenkétéves betyár ki balagott a bányatelepre, levette kalapját könnyes szemmel nézte aztán meg csokolta őket, s azt mondotta, ezt Takács József Bálint fia mondotta el/ elmondás szerint írom le.

"- Ti hideg és szüvtelen kújek!

Kik egyetemesen ezt a nagy högyet alkotátok, mindahogy a Teremtő ezt elrendeltel- Most darabokra szaggatva heverték itt édes anyátok Badacsny lábánál utrakészen hogy elmenyetek oda ahoz az

Embörhő aki tikteket még egybe vótatok annyira szeretett hogy még ve
sbe is faragta neveteket, Most ementek az édes anyátoktu hogy annak
az örök emlékét őrizétek!-majd így folytatta tovább,

-Ti hideg és szüvtelen küjeki örökké hirdesétek az ú nagy dicsősé-
gét és halhatatlanságát, En esmervén ütett ifju korátu fogya, szeret-
ta a szögény népet, istápulta őket, bajban és szükségleteikben minden-
kor mellettük állt a szögény nép mellett, Meg is oltalmazván én is az
ú életét, mikor köztünk betyárok között járt, Szerette a szögényt, sze-
rette a Bakonyt, a Sághegyet, a Balaton, de meg a te édesanyátokat ezt
a högyet a Badacsont is,

Azért te kü őrizd meg neki nyugalmát, de hirdesd az örök dicsőségét,
és halhatatlanságát, hogy örökké éljen a magyarság lölkében és szüvé-
ben, Amen."

Az öreg betyár elérzékenyedve vett bucsut a kövektől akik elindulta
k miklára hogy hirdesék Berzsényi Dániel örökhalhatatlanságát és di-
csőségét.

Mondák szerint a köveket úgy szekereztek ide, még pedig Berzsényi
Farkas, László, Antal, Korenikay Miklos, Gyarmaty Pál, Rajcs János,
Lajpcig Jonás, a Hagyárossy Sándor Nemesek ökrös és bival igádkon,

Nyugvó helyét, a földjének egy olyan magaslatára készítették ahová
életében, ráérő idejében nagyon sokszor elstált a hosszú ideig elné-
zagetett a Badacsont és Balaton felé, bizonyára a lelki világában a szü-
lő földjének nagyon kedves Ság-hegyét kereste, Nemtudni hogy testamen-
tomban hagytae, vagy csak a családja akarta hogy ott legyen a nyugvó
helye.

Csurmó Hársházi József, Berzsényi Farkas bérese mondotta el a további
akat, mint fiatal legényke volt őis részt vett az emlék mű építésénél,
Az egész falu népe dolgozott ott szorgalmassan, Kint a temetőben kömi-
vesek és kőfaragók faragták a köveket, s falazták a sirboltótt, csőrlő
csigán emelték a köveket egymásra, csigát az ökrök vontatták, s amint
a követ illesztették egymásra az Áremuszi Jancsinak ott érte a kezét,
hát azt bizony jó meg lapította, egész életében viselte a zuzódás

Kint a temető uton begrácsban főt ajó borju és birka pörköltyakik es csak ott dolgoztak, mindkapatak enni is Csenók Treszka meg a Borzas Juli főzték a jó ebédeket, gombai bort kaptak inni, Nem sajnálták tölük,-Egyenek és igyanak a lelkesen dolgozó jobbágy ivadékok,

A nagy köveket turóenyvel tapasztották egymásra, amit a népek hordtak össze nagy herdekba, köfaragók abból csináltak a habarcsot, Kukoli Antal, Baba Péter, Ermuszi Jancsi, nagyon erős emberek voltak, ezek segítették a köveket helyükre illeszteni,

Szorgalmas és áldozatos munka meg hozta a gyümölcsét, meg épült az emlékmű a sírboltal együtt a kitűzött határ időre 1859 szept hava,

Berzsenyi Dániel emlékművének avatása,

Elérkezett a nagy nap szeptember, álitolag 4-én ezt biztosra senki nem tudta mondani, de leginkább ezt a dátumot mondták legtöbbször, amikor nagy sokadalom volt Miklán, Nemcsak a megyéből, de az országterületéről nagyonsok helyről érkeztek nagy költők tisztelői, Ki utazóbatáron, hintón, loháton, szekéren és gyalog, Nemcsak iparosok, és parasztek egyaránt, A megyéből minden faluból voltak itt, A nagy nép tömegge talle volt az egész falu, A temető uton kétfelől végig lacikonyhák, pecsenyés és boros sátrak és más árusok töméntelen hada, Tömvel volt az udvarház és annak környéke is a sok néppel, a nagy sokaság mondák szerint alig fért el,

Kint a gyümölcsös kert végénél levő nagy gabonás pajtában terítették a nemeség részére, bent az udvarban pedig a volt jobbágyi, szellérei s a falu lakóinak adtak ebédet, Azoknak azért az udvarba, mert ezek álltak mindig legközelebb szeretetben, de lélekben is a "jó Dani urasághoz"

Az ünnepély után a Györi nagybanda muzsikált, még pedig azokat a nótákat amiket a Berzsenyi is nagyon kedvelt, a Bihari nevű híres cigány nótáit,

Iz ünnepségen a megyei küldötteken kívül, költők és írok beszéltek, hogy kik voltak azt megmondani nem tudta senki, csak azt mondják, hogy

szem nem maradt szárazan,
 Az ünneplők soraiban papi emberek is voltak, ámbar Berzsenyinek egy bizonyos magatartása miatt az egyházi mélytóságok nem a legjobb véleményel voltak, akis papság azonban nagyon tisztelte. Ezalkalommal jelen voltak Lajpcig János evangélikus esperes, s a Vései és a Somogy jádi lelkészek Marcaliból Markovics János apátur, /Berzsenyi Mária ~~sz~~ elm/
 Csanka György Berzsenyi Sándor volt gazdasági intézője egy alkalommal a következő mondata el, s pedig az uraságtól hallotta:

"Ünnepség alatt egy Pesti ismeretlen díszmagyarban levő oldal szakállas ur, aki kardot is viselt hosszasan méltatta Berzsenyi hazafiságát, puritán egyszerűségét, és a politikai nézetét. Beszéde, -nagy hatást váltott ki az ünneplők soraiban, Ennek a Pesti szónoknak szavai nem is annyira Berzsenyihez, vagy annak hazafias mélytatása mellett szolt hanem inkább a nagy néptömeghez mondott forradalmi buzdítást, ami aztán nagy hatást is váltott ki a néptömegből, mert lelkesen és nagy ováccal éltették Kossuth Lajost, s elénekelték az örökéletű Kossuth nótát:

"Kossuth Lajos azt izente,
 Elfogyott a regimentje,,,"

A negyvennyolcas forradalom leverése ellenére sem hunyt ki a szabadság szerető szikra az emberiség lelkéből, amit Kossuth és Petőfi annak társai a forradalom esztendejébe felgyújtott.

Ezen a napon a császári bérencsek sem aludtak. Eberesen örködtek, Mindenütt ott voltak spicliek, abesugóik, Miklaji ünnepélyen is itt voltak, annak megfigyelésére, állítólag egy megyei ember, valami Fischer nevezetű egyén volt ki küldve, Itt nem ismerte az illetőt senki de a Berzsenyiek a Moszlopi családok révén lettek figyelmeztetve, hogy vigyázzanak mert kémek vannak! Moszlopi családnak állítólag egy Sárközi nevezetű megyei hivatalnok hívta fel a figyelmüket a spicliire.

Az ünnepély vége után a Pesti szónók posta kocsij utazott el. Más nap már, egy zsandár tiszttal vezetésével négy zsandár jelent meg a faluban, a miklaji nemeseket, úgy a falu népét zaklatták a Kossuth nótámiat.

de főleg a pesti szonók kilétét firtatták, Azaklatást assandárokna felbe kellett hagyni, mert a falunépének zárkozottsága miatt semmi eredményt nem tudtak elérni,

A népi mondák szerint, a szonók, maga Kossuth Lajos volt, legalább is ez volt a hiedelem, - ez azonban teljesen lehetetlen volt mert Kossuth akkor már száműzetésben élt külföldön,

Berzsenyi Dániel emlékműve, amely Somogy népének áldozat kétségéből eredt áll, és hirdeti a nagy költőnk halhatatlanságát!!!
/Az írásban megnevezett adatközlőkön kívül, e leírásom hoz, az elmondásaikkal nagyban segítettek, Takács Kesse Pista bácsi, Berzsenyi Mária, Komár Pap József és Hársházi Máté nagybátyáim./

Emlékezések Berzsenyi Dánielről.

Nagyköltőnk emlékművének ünnepélyes avatása után, sokáig semmi nevezetesség nem történt, ami országos viszonylatban is visszhangra talált volna. Mig újra megnem nyílott a családi sírbolt 1848-ban, hogy magába zárja a költő élettársát is, a miklailak jóságos szivü nagy asszonyát, a Zsuzsa nemzetes asszonyt, aki tizenkétévi mély gyásza után 64 éves korában pihenni tért a hitese ura mellé,

Azán már az időközökben megnyiló sírbolt egymás után öleli magába az élet küzdelmében elfáradt örök pihenésre megtérő fiait, menyecit, és unokáit,

1895-ben a költő szétomló koporsójából az unokája Berzsenyi Sándor, kisebb tölgyfa koporsóba exhumáltatta a hamvait, amint Trefeli János bácsi volt juhászuk aki azon jelen volt mondotta el. Azután nem történt semmi féle meg emlékezés, ami a nagy költőnkre vonatkozott volna

Még az én gyerekkoromban is csak annyit tudtunk róla, amit a régi öregeink, nagyapáink, anyáink elmondottak, 1910-után két tanítótól Fenay Imre és Füzik Jánostól tudtuk meg, hogy Berzsenyi Dániel híres költő volt, és akkor ismerkedtünk meg egy-két versével,

Tömeges ünnepléseket csak a közeli, járási székhelyen marcaliban működő polgári iskola tanulóinak az emlékműhöz való kirándulásuk alkalmával láttunk, és hallottunk Berzsenyi verseket szavalni, s azok tanáraiktól ismertük meg a költőnk nagyságát,

Majd 1914-uta már Kaposvári gimnázisták is gyakran eljöttek ide, egy pár Berzsenyi tisztelő tanár vezetésével, mint Merényi Csikár és Heteyi József, Csak ezeketán lendült fel némileg a Berzsenyi kultusz Somogyban, Abban az időszakban alakult meg Kaposváron a Berzsenyi Irodalmi Társulat is,

Az emlékmű avatása után, a nagytársadalmi megemlékezés csak a költő házának emléktáblával megjelölése és annak beleplezésének napján 1926, szept. 4-én volt. Ezt az ünnepséget Hortobágyi Ágoston rendezte meg. Az emlék beszédet Hégyessy M. professzor mondott. A parasztság, a volt jobbágy unokák nevében Libickozmai Kovács Lázár népi író barátság mélytatta nagy költőnk emberi szeretetét.

Ezen az ünnepségen nem csak a környék és a falu parasztsága vett részt, hanem a fővárosból Budapestről, és a megyei városokból mint Szombathely, Sopron, Kaposvár, irodalmi köreinek küldöttei is a költőnk iránti tiszteletből lerótták a kegyelet hálájukat. Jelen volt az a fő urirend képviselője is Albrecht kir. főherceg, Piharszki báró kíséretében.

Azután már nem is volt megemlékezésre mélytő a Berzsenyi kultusz, csak a már említett diákok és a költőt tisztelő lelkes tanárok, írók és költők látogatták meg a lakó házat, amelyben az unokája Berzsenyi Márda nagyon jó szívé a szegénynépet megbecsülő urnó lakott.

A második világháború, a siremléket nagyon megrongálta, a sírboltot is földulta, költő hamvainak nyugvó helyét bunkernak használták, utánna a megsérült emlékszelepót, sírboltot restaurálták. A szétszórt csontokat Entz, Pécsi orvos professzor agnosztálta, Berzsenyi csontjait összeszedte és 1948 nyarán az újjá épített sírboltba nagy ünnepség keretében díszes hamvederben immár harmadszor most Vörös Béla Vas megyei származásu, Somogy megyei új. ép. kor, biztos helyezte el a nyugvó helyére. Ez alkalommal Ilyés Gyula költő és író mélytatta Berzsenyi irodalmi munkás életét, és annak nagyságát.

Berzsenyi Mária, a költő unokájának halála után az üresen maradt lakó házban a Népművelési minisztérium egyszobás emlék muzeumot rendezte

zettbe, Az ünnepélyes megnyitása 1954 augusztus 15-én volt, ez alkalommal Takáts Gyula költő mondott megemlékezést, Majd két év múlva újra két szobát rendeztek be, melynek ünnepélyes megnyitása 1956 szeptember 4-én volt, Ezen a megnyitáson a mai irodalom és költészet képviselői Vers Péter, Képes Géza, és Fodor József voltak, Az ünnepély szépségét nagyban kiemelte Semogyi Népi együttes ének és tánc bemutatója, amelynek vezetője dr. Kanyar József volt, Az emlék múzeumot minden alkalomkor a Petőfi múzeum munkatársa Sára Péter muzeológus rendezte be,

Az elmúlt idők vasfoga nagyon kikezdte a másfélszázad előtt épült vert falu /tömött/Berzsenyi kuriát, Az utóbbi világháború is nagy kárt tett benne, négy hónapig állt háborús front alatt a község, A nagyon megrongált épületet amely összedülés veszélye fenyegetett, a kormányzatunk nagy áldozatok árán közel félmilliós költséggel új építést végeztet rajta és hozatta rendbe 1965 nyarán, Ez idő alatt restaurált és rendezés alatt álló épület múzeum szobái nem voltak látogathatók,

S ebben az időszakban 1965 szeptember 8-án minket meglepő kedves vendégek látogattak el hozzánk Miklára, Vas megyéből, még pedig Berzsenyi szülőfalujának Egyházashetye járási székhelyéről Celldömölkéről, akik a szülőfalunak küldöttei is voltak, Dala József járási vb elnökhelyettes, Szentes József népfrent-titkára, Hémet László művelődési osztály vezetője, és Dávid József Vas Népe c. ujság szerkesztőségének munkatársa,

Azzal a kedves szándékkal jöttek el hozzánk hogy megtegyék azokat a lépéseket amit a múlt rendszer szándékossan másfél század óta elmulasztott, hogy a két község népét közelebb hozzák egymáshoz, hogy a költő emlékét idéző hagyatékokat közösen óvják és őrizzék, gondozzák az utókor számára, A két falu népeinek kölcsönös és személyes megismerése, a költő emléktárgyainak együttes megőrzése, amíg ismeretlen felkutatása: költő szellemi hagyatékainak a legszélesebb körben való felhasználása ismertetése, tanításainak amaikor emberére is előnyös

felhasználására, és hogy mindezen osztozkodás ne csak egy alkalmi felbuzdulás legyen a vasiak meghívtak bennünket niklaiakat a költő szülőfalujába 1965 okt 10-től 17-ig terjedő Berzsenyi napokra.

Ezen a megegyezésen niklaiak részéről jelen voltak Szilágyi Jenő községi tanácselnök Kövári Ferenc iskolaigazgató, népfőnt titkár Ungár Károlyné született Berzsenyi Piroska, és jó magam a falu kronikása Hársházi István.

Szívélyes meghívást elfogadtuk és 1965 október 17-én külön szűt autó busszal hatvanötven elutaztunk Egyházashetyére a Berzsenyi napok záró ünnepségére. Miklái Berzsenyi Dániel Tsz vezetősége, név szerint Lukács László elnök, Buzsáki Kálmán agronómus, Pados Edit főkönyvelő, és Kónc István vezetőségi tag már két nappal előbb vendégeik voltak a Heteyi Berzsenyi termelő szövetkezet tagságának.

A falu népén és a vezetőkön kívül velünk jöttek a járási tanács vb részéről Paál László okt, oszt vez, Henger László népm, oszt, vez Kultész János népfőnt-titkár, és Hémet Ferenc tanár.

Testvéri melegfogadtatáson kívül nagyon kedves és meg becsült vendégek voltunk. Nagy örömtöltött el bennünket, így a niklaiakat mind a hetyeiket, mind két falunak Berzsenyi Dániel Termelőszövetkezet népét hogy a Berzsenyi nagyságán keresztül találtunk egymásra, és örömmel tapasztaltuk hogy Vas megyében nincs elhanyagolva a Berzsenyi kultusz, több intézmény, pl iskola viseli a nevét, sajnos ezt a somogyiakról nem mondhatjuk, a Kaposvári állt, iskolán kívül még a niklai iskola sem viseli hivatalosan Berzsenyi Dániel nevét Pedig életének javát 36 évet itt töltötte el a megyében és a költő szözetének javát itt adta a nemzetének.

Mi niklaiak is meghívtuk az Egyházashetyeieket, az ujjávarázsolt /restaurált/ Berzsenyi házat, illetve muzeum megnyitó ünnepségére ami 1966 október hó első felében lesz megrendezve.

Ezzel a munkámmal a Mikla község Krónikájának I-részét fejeztem le. Amiben Berzsenyi Dániel miklai életét, munkásságát, népszerűségét, igyekeztem összegyűjteni egy csokorban ahogyan nekem az idős "miklai emberek" elmondották. Itt jegyzem meg hogy a falum nevét a munkámba azért irtam Miklának, mert Berzsenyi korában annak hívták és még a történet elmondói is mindig miklát emlegettek és még mai élő idős emberek is csak úgy mondják, Berzsenyi emlék oszlopán is így van írva. Egy hivatalos irat szerint 1860 után irták Miklának,

illetve írásos

Ezekről a mondákrol hivatalos dokumentumok nem igen tudnak ezek között van egy-kettő ami Berzsenyi eredeti kéziratának tartalmát idézi. En azért gyűjtöttem ezeket össze s irtam le hogyxxx hogy meg maradjanak a jövő számára hogy az utánuk következő nemzedék is tudja meg hogy kivolt a falu "Dani urasága". Hársházi István,

.....
A falum további krónikájában, ami most következik a haramadik részben a szabadság harc, betyár világ következik, amiben ismét sűrűen elő fordul a Berzsenyi név, mert annélkül a régi időkben a falu élete elképzelhetetlen volt, xxx

Ezt a munkámat a napi kenyér kereső munkám után éjszaka írogattam le egy rossz kölcsön kapot írógépen amifől hiányzik a pont, na meg magam is rossz gépelő vagyok mivel hogy, most idős koromban kezdem az írógépet pötyögetni,

Mikla 1966, jun 10,

Hársházi István

